

Četrto izvestje
mestne nižje realke
v Idriji

za šolsko leto 1904/5.

* * *

Izdalo ravnateljstvo.

V Idriji 1905.

Založila mestna nižja realka.

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

Levin

Četrto izvestje
mestne nižje realke
v letih

za šolsko leto 1904/5

izdala založba

L. 1899 1905

Šolska uprava, Ljubljana, 1905

Šolska založba

Četrto izvestje
mestne nižje realke
v Idriji

za šolsko leto 1904/5.

* * *

Izdalo ravnateljstvo.

V Idriji 1905.

Založila mestna nižja realka.

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

Četno izvestje

inestne niže reakke

v (dni)

na leto 1960

N 901/1960

Vsebina:

	Stran
† Ravnatelj Karel Pirc. Nekrolog. Napisal dr. S. Beuk	VII
Bernoullijeva lemniskata. Spisal dr. S. Beuk	XIII
Rudniško gledališče v Idriji. Spisal Makso Pirnat	1
Govor ob stoletnici Schillerjeve smrti. Makso Pirnat	17
Šolska poročila. Sestavil ravnatelj dr. S. Beuk.	
I. Učiteljski zbor	25
II. Učni načrt	26
III. Učne knjige za 1905/6	33
IV. Učila	36
V. Statistika	45
VI. Podpora učencev	48
VII. Najvažnejši odloki c. kr. šolskih oblastev	48
VIII. Kronika	48
IX. Kako se je pospeševal telesni razvoj mladine	49
X. Imenik učencev	50
XI. Naznanilo o začetku šolskega leta 1905/6	53

† Ravnatelj Karel Pirc.

Nekrolog. Napisal dr. Beuk.

Ko so leta 1900 v spomin sedemdesetletnice rojstva našega presvetlega vladarja, cesarja Franca Jožefa I., ustanovili v Idriji mestno nižjo realko, je bila prva in poglobitna skrb mestnega zastopa idrijskega, da poišče novi realki ravnatelja, moža, ki bi bil kos težki nalogi voditelja novo ustanovljenega zavoda, ki bi se v resnici zavzel z vsemi svojimi močmi za procvit in prospeli šole pa bil poleg izbornega šolnika tudi zaveden sin slovenskega naroda. Zakaj le tak mož, ki si je postavil za življensko svojo nalogo delovati kot šolnik za koristi slovenskega naroda, bi bil sposoben, da bi realizoval lepe nadeje, ki jih je imel občinski zastop mesta Idrije ob ustanovitvi svoje srednje šole.

Ne rečemo, da Slovenci nimamo takih mož; z gotovostjo trdimo lahko, da jih imamo dovolj. Po vseh naših srednjih šolah delujejo možje, ki bi jim z najboljšo zavestjo lahko oddali vodstvo mestne realke; imamo mož, ki bi delovali v smislu, kakor so ga gojili mestni očetje, ko so ustanavljali šolo. Toda nastalo je drugo vprašanje. Ali bi hotel eden ali drugi tak mož ostaviti svoje mesto, kjer deluje že več let in morda že uživa sadove svojega truda; ali bi hotel popustiti zapričeto delo ter ga nanovo začeti na drugem mestu? Ali je voljan ta mož ostaviti svoje prijatelje, svoj zavod, prijetni kraj svojega bivališča ter se preseliti v sicer prijazno, pa od sveta oddaljeno mesto Idrijo; priti med ljudi, ki bi ga sicer sprejeli z odprtimi rokami, toda vendarle kot tujca? — Imamo li Slovenci takih mož na izbero? Rečimo, da imamo tudi take. Toda eden izmed teh ima hčerke, ki posečajo šole v mestu; drugi si želi po trudapolnem delu zabave v gledališču; tretji si služi s privatnim poučevanjem ali poučevanjem na kakem drugem zavodu pripoboljšek; četrtega veže na službenem kraju

železnica i. t. d. Idrija pa nima niti višjih šol za deklice, nima stalnega gledališča, zabave so redke, postranskih dohodkov nobenih. Ceno železnico je zamenjati z dragim, počasnim vozom, in mnogo, mnogo drugih reči je, ki jih nudijo večja mesta, katerih pa Idrija do danes še nima.

Razvidno je torej, da bi moral imeti mož, ki bi prevzel mesto ravnatelja, ne le samo prej navedenih lastnosti, ampak prinašati bi moral na žrtvenik svojega naroda tudi precejšnje materialne darove. Kadar pa nastopi v nas Slovencih materialno vprašanje, postanemo kaj radi naglušni. — To vse je vedel tudi mestni zastop; zato je moral iz množice sposobnih mož poiskati najsposobnejšega, to je onega, ki je voljan žrtvovati za svoj narod v se. In dobil je takega moža. Našel je izbornega šolnika, našel kremenit značaj, zavednega Slovenca, ki se ni strašil nobenih žrtev ter z vso vnemo započel svoje vzvišeno delo. Ta mož je bil takratni c. kr. profesor VIII. činovnega razreda na državni višji realki v Ljubljani, Karel Pirc.

* * *

Solza nam sili v oko ob spominu na tega moža. Neusmiljena roka krute usode nam ga je ugrabila prezgodaj, veliko prezgodaj! Komaj je začela zeleneti z naporom, a srčnim veseljem obdelana ledina, že je posegla koščena smrtna roka in uropala skrbnega vrtnarja, ki jo je negoval z neskončno ljubeznijo, ki je ljubil ta svoj zeleneči vrt kot samega sebe. Za vsako bilko je trepetal, če se je pojavila nevarnost, da usahne in zamre. Toda ostaviti je moral svoj vrt, ne da bi se divil cvetju, ne da bi užival sad. — In če razvija sedaj nasejano zelenje cvetove, vonja iz vsakega posameznega cveta duh ljubezni in hvaležnosti do vrtnarja; kadar pa se razvije cvetje v sad, bo ta sad zaslug onega moža, ki je sejal seme in skrbel za njegov prvi razvitek.

* * *

Težka je bila izguba, ki je zadela zavod, učence in učiteljski zbor s smrtjo prvega ravnatelja. Zavod je izgubil krepkega vodnika, učenci ljubljene učitelja in učiteljski zbor kolego izredne ljubeznivosti. Ko se je v noči od 12. na 13. julija preteklega leta raznesla po Idriji vest o smrti ravnatelja mestne realke, ko je zgodaj zjutraj zavihrala z realčnega poslopja črna zastava, takrat si videl, kako priljubljen je bil pokojnik. Vsi prebivalci mesta Idrije brez razlike stanu in starosti so ga ljubili; z obraza vsakega meščana si čital žalost, ki mu je polnila

Carl Puy

dušo ob smrti spoštovanega moža. In to spoštovanje živi še danes tako živo, kakor je živelo oni čas, ko smo še imeli blagega pokojnika med seboj, in ne bo prenehalo nikdar. Saj nas Idrijčane — če ne mnogo drugega — spominja vsak čas na prvega ravnatelja naša realka, ki ji je postavil trdni temelj, ter zbuja v nas nanj vedno in vedno najblajši spomin. — Če pa morem s pričujočimi vrsticami ta spomin še bolj oživiti in pokrepiti, sem dosegel ono, kar sem želel.

* * *

Ravnatelj Karel Pirc se je porodil dne 29. decembra 1857. leta v Škofji Loki. Njegov oče Matej Pirc je bil ravnatelj sedaj opuščene rudokopa v Hotavljah nad Poljanami. Spomina vredno je, da je bila prva služba očetova kot praktikanta pri rudokopu v Idriji, torej je oče začel s svojim službovanjem tam, kjer je njegov sin končal svoje delovanje. — Tri leta po rojstvu sina Karla se preseli oče s svojo družino v Kranj, kjer prevzame doma trgovino in posestvo. Ta si je pridobil s svojim znanjem in s svojo značajnostjo kmalu velik vpliv med meščani, ki so ga izvolili za mestnega župana. Kot tak je dolgo vrsto let županoval Kranju v zadovoljstvo vseh slovenskih meščanov.

Tu v Kranju je obiskoval Karel ljudsko šolo ter bil vse-skozi odličen učenec. Ko je končal leta 1868. četrti razred, prestopi na ljubljansko realko. Tudi tu se je odlikoval po svoji pridnosti in izvrstnem razumu ter bil — če ne vedno odličnjak — pa vsaj med prvimi učenci v svojem razredu. Leta 1874. prebije zrelostni izpit z odliko. Takoj jeseni istega leta se vpiše kot slušatelj na tehniško visoko šolo na Dunaju. Posvetiti se je hotel inženirskemu stanu, toda že naslednje šolsko leto prestopi iz inženirskega oddelka v splošni oddelek ter posluša višjo matematiko in opisno geometrijo: izbral si je drug poklic, poklic srednješolskega učitelja. Jeseni leta 1877. vstopi kot enoletni prostovoljec v c. in kr. pešpolk Hoch- und Deutschmeister št. 4, kateri polk je bil takrat na Dunaju. Kot poročnika v rezervi so prestavili Pirca pozneje k 47. pešpolku in kot nadporočnika k c. kr. brambovskemu polku št. 80. — Po prostovoljskem letu se poda naš Karel domov v Kranj, da se pripravi za profesorski izpit. Meseca marca 1879. leta se javi k izpitu, izdela domače naloge ter se poda v decembru k ustnemu izpitu, ki ga dovrši s prav dobrim uspehom. S tem izpitom se je rešil vseh skrbi, obenem pa se ga je polotila želja po svetu. Kakor nalašč mu pride vabilo njegovega strica Antona Pirca, tvorničarja v Long Island Cityju poleg Novega Jorka, da ga naj obišče. Mladi mož se ni dolgo premišljal, ali bi sprejel vabilo, in že v mesecu maju

1880 ga vidimo na parniku „General Werder“, ki plove čez širo morje iz Bremna v Novi Jork.*) Pri svojem stricu stopi v službo, toda enakomerno delo v laboratoriju tvornice za umetna gnojila mu ni prijalo, in tudi podjetje ni uspevalo. Dasi mu je življenje v modernem ameriškem mestu izredno ugajalo, se vendar odloči, loči, da se vrne v staro domovino ter posveti poklicu, ki se je zanj odločil že na visokih šolah. Tako vstopi z začetkom drugega polletja šolskega leta 1880/1 kot poizkusni kandidat na ljubljansko realko, kjer ostane do svoje preselitve v Idrijo. Po poizkusnem letu je postal asistent in leto pozneje namestni učitelj. Kot tak je služboval do l. 1891. Šele to leto ga imenujejo za stalnega učitelja in z letom 1900 ga pomaknejo v VIII. činovni razred. Naslednje leto se preseli v Idrijo, da prevzame vodstvo novo ustanovljene mestne realke. Tu je deloval — žal! — le kratko dobo treh let. Izdihnil je svojo blago, plemenito dušo prav ob sklepu šolskega leta. Dne 15. julija smo pri razdelitvi izpričeval in šolskih izvestij dajali učencem tudi mrtvaški list njih ravnatelja.

Ravnatelj Pirc je bil srednje velike postave. Pokončen, elastiška hoja, anatomsko pravilno razviti udje in skrajna skrbnost v obleki so učinkovali jako prikupno na opazovalčevo oko. Mož veselega in zadovoljnega izraza v licu je bil povsod in vedno dobrodošel. Kamor se je pridružil, povsod je oživila družba; umel je zabavati, pripovedovati in poučevati. Kot izboren družabnik je iskal družbe in družabnega življenja. Tako je bil za svojega bivanja v Ljubljani član „Narodne Čitalnice“ (1881—1901), „Sokola“, „Krajcarske družbe“, „Narodnega doma“ (1893—1901), „Slovenske Matice“ (1890—1904), „Dramatičnega društva“, „Podpornega društva za ubožne realce“, „Slovenskega planinskega društva“ i. t. d. Tudi v Idriji je pristopil k vsem narodnim društvom ter se udeleževal vseh društvenih priredb in zabav. — Posebnih zaslug si je pridobil kot blagajnik „Narodne Čitalnice“ v Ljubljani; kot tak je deloval celih 9 let in posebno skrbno uredil arhiv ter sestavil načrt za izposojevanje časopisov na dom. Prav tako je kot soustanovnik in odbornik „Krajcarske družbe“ za „Narodni dom“ deloval jako uspešno v prid društva. Seveda ne smemo nikakor trditi, da je bil pokojnik v teh društvih vpisan le zaradi družbe in zabav: zakaj mnogo imenovanih društev nima namena gojiti družabnega življenja ali prirejati zabave. V taka društva je vstopil, da pokaže svojo narodno zavest. In v tem oziru nam bodi pokojnik zgled zavednega Slovenca. Nikdar ni prikrival svoje narodnosti, ampak s ponosom je povsod poudarjal, da je ljubeč sin slovenskega naroda ter je to svojo

*) To svoje potovanje je popisal Karel Pirc v „Ljubljanskem Zvonu“, letnik 1888, pag. 11 in 76.

ljubezen tudi vedno dejansko izvrševal. Z vzpodbudno besedo in zgledom je deloval v tem smislu povsod, v družbi, šoli in doma.

Prav dostikrat je poudarjal, da se da ravno v šoli največ koristiti svojemu narodu. „Pri korenini,“ je rekel, „je treba pričeti z narodnim delom. Vzgojimo si mož-veščakov v vsaki stroki, potem bomo mogli doseči šele to, po čimer stremimo.“ To svoje načelo je izvrševal v šoli v vsem njegovem obsegu. Trudil se je za napredek izročeni mu učencev, bil je vesten, natančen, izboren šolnik. Ljubili so ga učenci, spoštovali njegovi predstojniki. To nam izpričujeta osobito dve pohvali, ki jih je dobil od deželnega šolskega sveta.

Kakor v šoli, tako je skrbel za narodno vzgojo tudi doma. Ko se je meseca marca leta 1901. poročil z Albertino Hengthalerjevo, hčerko ljubljanske nemške rodovine, je skrbel zato, da se je njegova žena z občevanjem z njim in s čitanjem slovenskih knjig navadila v prav kratkem času pravilne slovenščine v govoru in pisavi. Tako je obenem dosegel, da se je mogla tudi njegova hčerka vzgojiti v popolnoma slovenskem duhu. — Pripomniti pa moramo takoj, da ni njegova narodna zavednost nikdar prešla v zagrizenost, kar izpričuje posebno dejstvo, da je pri sestavi učnega načrta za mestno nižjo realko posebno poudarjal, da naj se naša mladina priuči tudi nemškemu jeziku, in so na njegov nasvet uvedli za več predmetov na mestni realki nemški učni jezik.

* * *

Da je bil rajni ravnatelj Pirc tako izboren šolnik, je vzrok to, ker je poznal svoje predmete do zadnjih tajnosti. Bil je zlasti strokovnjak-geometer, ki se ni zadovoljil samo s študijami, pridobljenimi z vseučiliškimi nauki, temveč ki je še vedno študiral in se zanimal za vse novejšje iznajdbe.

Njegov po popolnosti in vedi hrepeneči duh pa se je intenzivno zanimal tudi za druge znanosti, ki so bile izven njegove stroke. Z njim je bilo lahko govoriti o čemerkoli, ker je bil v vseh modernih vedah izobražen mož. Ni se pa bavil zgolj z znanostjo, ampak tudi za umetnost je imel toplo srce in razsodnega duha. Ni bilo pojava na našem književnem polju ali na polju naše upodablajoče umetnosti, da bi ga ne premotril s paznim očesom. Vsega tega razvoja našega kulturnega življenja pa ni spremljal samo s svojimi simpatijami, temveč ga je izkušal pospeševati z materijalnimi podporami. Modernosti svojega naziranja ni kazal samo v besedah, nego ji je dajal tudi dejanskega izraza.

Vse njegovo življenje je bilo velik, uspehov bogat delaven dan, ki mu je prišel večer šele z njegovo rano smrtjo. Ako se je v zadnjih dneh hudega trpljenja ozrl nazaj na vrsto plodnih svojih dni, mu je

bilo lahko dobro ob srcu, zakaj obšla ga je zavest, da ni bilo njegovo življenje namen samemu sebi, nego da je živelo in tvorilo za druge. Bilo je kot žrtev, darovana iz lastne volje v blaginjo mladini — narodu.

Živel je po besedah, ki jih je citiral ob slovesni otvoritvi realčnega poslopja:

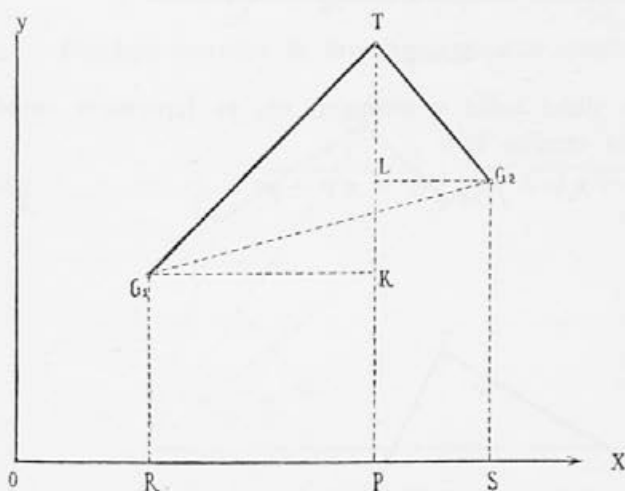
Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan!

Bernoullijeva lemniskata.

Dr. Stanislav Beuk.

Navesti hočemo ona lemniskatna svojstva, ki jih moremo pokazati z elementarnim računom. Bernoullijeva lemniskata je posebna krivulja iz skupine Cassinijevih krivulj. Vse te krivulje imajo svojstvo, da tvorita razdalji vsake krivuljine točke od dveh stalnih točk neizpremenljiv zmnožek. Cassini je sodil, da moremo izraziti s tako krivuljo pot zemlje in planetov okolo solнца natančneje kakor z elipso. V toliko so te krivulje zgodovinsko znamenite. Tudi fizik jih pozna; dobi jih v polarizacijski pripravi, če vrežemo iz optično dvoosnega kristala ploščo pravokotno na somernico osnega kota.

Slika 1.

Iz slike 1. razvidimo, da

$$\begin{aligned} \overline{TG_1}^2 &= \overline{G_1K}^2 + \overline{KT}^2, \\ \overline{G_1K} &= x - x_1, \quad \overline{KT} = y - y_1, \\ \text{torej} \quad \overline{TG_1} &= \sqrt{(x - x_1)^2 + (y - y_1)^2}. \end{aligned}$$

Če znači XOY sestav pravokotnih koordinat, G_1 in G_2 stalni točki s koordinatami $RO = x_1$, $G_1R = y_1$ in $SO = x_2$, $G_2S = y_2$, T poljubno krivuljino točko s koordinatama $PO = x$, $TP = y$, k^2 pa neizpremenljivi zmnožek, izraža enačba $\overline{TG_1} \cdot \overline{TG_2} = k^2$ 1) svojstvo točke T in vsake druge krivuljine točke.

Enako dobimo $\overline{TG_2}^2 = \overline{G_2L}^2 + \overline{LT}^2$,
 $\overline{G_2L} = x_2 - x$, $\overline{LT} = y - y_2$,
 $\overline{TG_2} = \sqrt{(x - x_2)^2 + (y - y_2)^2}$. 3)

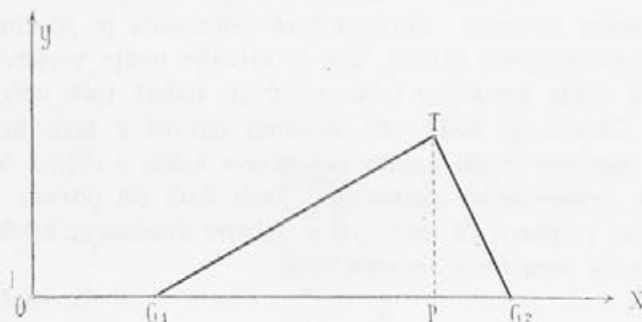
Če vstavimo izraza 2) in 3) v 1), dobimo krivuljino enačbo

$$\sqrt{(x - x_1)^2 + (y - y_1)^2} \cdot \sqrt{(x - x_2)^2 + (y - y_2)^2} = k^2 \quad 4)$$

v najobčejši obliki.

Isto enačbo seveda dobimo, če poiščemo geometriško mesto za vrhe trikotnikov, ki jih nad osnovnico G_1G_2 načrtamo tako, da je vedno pravokotnik iz obeh drugih stranic enak danemu kvadratu.

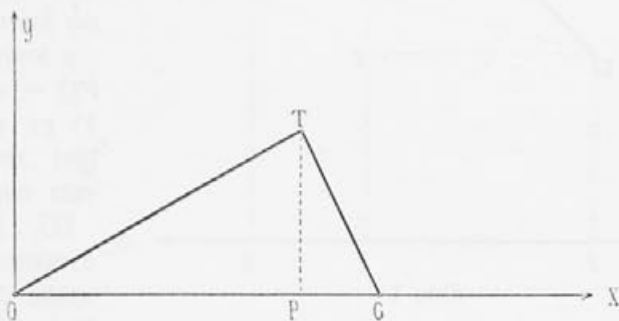
Enačba dobi enostavnejšo obliko, če poiščemo stalnima točkama G_1 in G_2 v koordinatnem sestavu primernejše leže.

Slika 2.

Če premestimo stalni točki v abscisno os, se izpremeni zaradi $y_1 = y_2 = 0$ krivuljina enačba 4) v

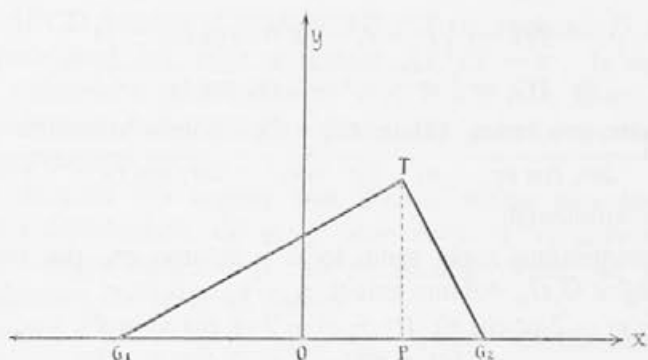
$$\sqrt{(x - x_1)^2 + y^2} \cdot \sqrt{(x - x_2)^2 + y^2} = k^2. \quad 5)$$

Slika 3.

Če postavimo G_1 v iztočišče koordinatnega sestava O , se izpremeni zaradi $x_1 = 0$ krivuljina enačba 5) v

$$\sqrt{x^2 + y^2} \cdot \sqrt{(x - x_2)^2 + y^2} = k^2. \quad 6)$$

Slika 4.

Če položimo končno iztočišče koordinatnega sestava O v razpolovišče daljice G_1G_2 in to daljico zaznamujemo z

$$\overline{G_1G_2} = 2e, \quad (7)$$

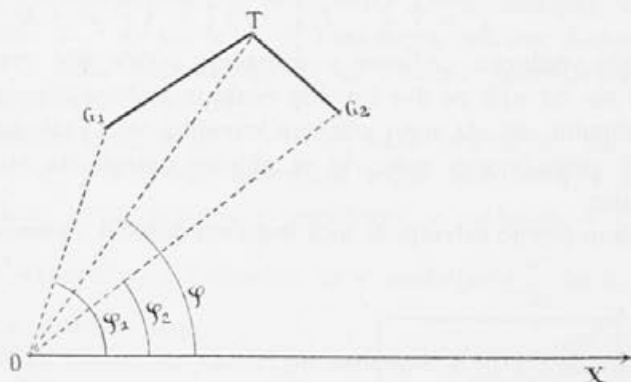
potem $x_1 = -e$, $x_2 = +e$, kar vstavimo v enačbo 5), in dobimo

$$\begin{aligned} & \sqrt{(x+e)^2 + y^2} \cdot \sqrt{(x-e)^2 + y^2} = k^2, \\ & [(x^2 + y^2 + e^2) + 2ex] \cdot [(x^2 + y^2 + e^2) - 2ex] = k^4, \\ & (x^2 + y^2 + e^2)^2 - 4e^2x^2 = k^4 \quad (8) \end{aligned}$$

$$\text{ali } (x^2 + y^2 - e^2)^2 + 4e^2y^2 = k^4 \quad (9)$$

$$\text{ali } (x^2 + y^2)^2 - 2e^2(x^2 - y^2) = k^4 - e^4. \quad (10)$$

Poiskati moramo še krivuljino polarno enačbo.

Slika 5.

Če znači O pol, OX polarno os tega sestava, G_1 in G_2 stalni točki s koordinatama $\overline{G_1O} = r_1$, $\sphericalangle XOG_1 = \varphi_1$, $\overline{G_2O} = r_2$, $\sphericalangle XOG_2 = \varphi_2$, T poljubno krivuljino točko s koordinatama $\overline{TO} = r$, $\sphericalangle XOT = \varphi$, izraža zopet enačba 1) $\overline{TG_1} \cdot \overline{TG_2} = k^2$ krivuljino svojstvo.

Po Carnotovem zakonu dobimo

$$\overline{TG}_1 = \sqrt{r^2 + r_1^2 - 2 r r_1 \cos(\varphi_1 - \varphi)} \quad 11)$$

$$\text{in } \overline{TG}_2 = \sqrt{r^2 + r_2^2 - 2 r r_2 \cos(\varphi - \varphi_2)} \quad 12)$$

Če vstavimo izraza 11) in 12) v 1), dobimo krivuljino enačbo

$$\sqrt{r^2 + r_1^2 - 2 r r_1 \cos(\varphi_1 - \varphi)} \cdot \sqrt{r^2 + r_2^2 - 2 r r_2 \cos(\varphi - \varphi_2)} = k^2 \quad 13)$$

v polarnih kordinatah.

Če premestimo zopet stalni točki v polarno os, pol pa v razpolovišče daljice $G_1 G_2$, dobimo zaradi $\varphi_1 = \varphi_2 = 0$ in $r_1 = -e$, $r_2 = +e$ $(r^2 + e^2 - 2 r e \cos \varphi) \cdot (r^2 + e^2 + 2 r e \cos \varphi) = k^4$,

$$(r^2 + e^2)^2 - 4 r^2 e^2 \cos^2 \varphi = k^4, \quad 14)$$

$$\text{ali } r^4 + 2 r^2 e^2 (1 - 2 \cos^2 \varphi) = k^4 - e^4$$

$$\text{ali } r^4 - 2 r^2 e^2 \cos 2 \varphi = k^4 - e^4. \quad 15)$$

Če določimo y iz enačbe 10), dobimo

$$y^4 + 2y^2(x^2 + e^2) = k^4 - (x^2 - e^2)^2,$$

$$y^2 = - (x^2 + e^2) \left(\frac{\pm}{\mp} \right) \sqrt{4 e^2 x^2 + k^4},$$

$$y = \pm \sqrt{- (x^2 + e^2) \left(\frac{\pm}{\mp} \right) \sqrt{4 e^2 x^2 + k^4}}. \quad 16)$$

K vsaki vrednosti abscise x pripadajo štiri vrednosti ordinate y . Od teh sta realni dve, in se dvojici razlikujeta le po predznaku.

Za x dobimo

$$x^4 + 2 x^2 (y^2 - e^2) = k^4 - (y^2 + e^2)^2,$$

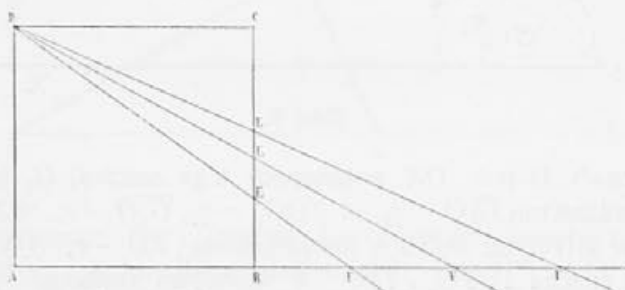
$$x^2 = - (y^2 - e^2) \left(\frac{\pm}{\mp} \right) \sqrt{- 4 e^2 y^2 + k^4},$$

$$x = \pm \sqrt{- (y^2 - e^2) \left(\frac{\pm}{\mp} \right) \sqrt{- 4 e^2 y^2 + k^4}}. \quad 17)$$

K vsaki vrednosti ordinate y pripadajo vobče štiri vrednosti abscise x , ki sta od njih po dve številno enaki in različni le po predznaku.

Koordinatni osi sta torej obenem krivuljini osi. Vsakokrat dobimo dve dvojici pripadajočih točk, ki se njihove koordinate razlikujejo le po predznaku.

Poljubno število krivuljinih točk moremo določiti s pomočjo slike 6.

Slika 6.

Če znači $ABCD$ kvadrat s stranico $\overline{AB} = k$ in zvežemo D s poljubno točko v podaljšani \overline{AB} , velja vsakokrat $\overline{AF} \cdot \overline{CE} = k^2$. Iz stalnih točk G_1 in G_2 načrtano s polumerom $\overline{AF} = r_1$ in $\overline{CE} = r_2$ kroga, ki se sečeta vobče v dveh točkah; kadar zamenjamo polumera, dobimo drugo dvojico pripadajočih točk.

Ena skupina teh krogov ima gotovo realna presečišča, naj je stranica k kolikoršnakoli. Če je r_1 prav velik, je r_2 prav majhen in krog iz G_1 oklepa onega iz G_2 , ali pa narobe. Vmes pa je skupina takih polumerov, da se krogi sečejo.

Za točke v ordinatni osi velja $x = 0$; zanje dobimo iz enačbe 16)

$$y = \pm \sqrt{-e^2 \pm k^2}. \quad (18)$$

Krivulja seče ordinatno os v dveh realnih točkah le tedaj, kadar $k > e$.

Za točke v abscisni osi, kjer velja $y = 0$, dobimo iz enačbe 17)

$$x = \pm \sqrt{e^2 \pm k^2}. \quad (19)$$

Krivulja seče abscisno os vedno v realnih točkah $x = \pm \sqrt{e^2 - k^2}$; drugi presečišči sta imaginarni, kadar $k > e$; realni, kadar $k < e$ in se pokrijeta v iztočišču O , kadar $k = e$. Koordinatno iztočišče je krivuljino središče. Kadar $k \geq e$, razpolavlja iztočišče vsako daljico, ki gre skozi njega in veže realni krivuljini točki. Kadar pa $k < e$, razpolavlja iztočišče tetive, ki vežejo točke z nasprotnimi koordinatami.

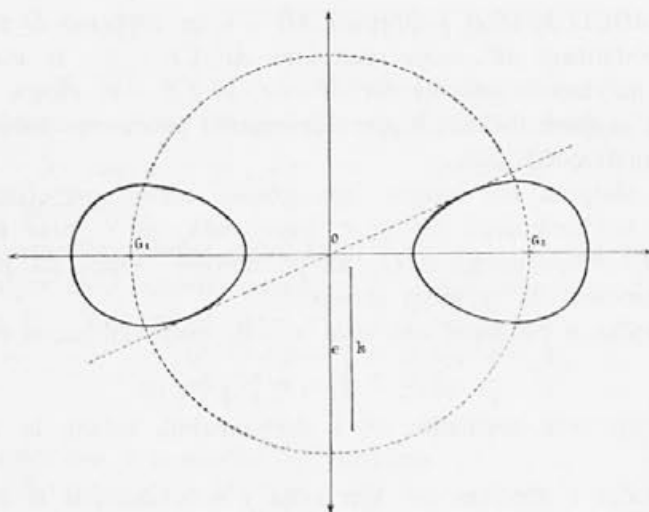
Ker je v enačbi 10) $k^2 - e^2$ končna neizpremenljiva veličina, ne more biti niti $x^2 + y^2$ niti $x^2 - y^2$ neskončna veličina. Nobena Cassinijeva krivulja nima neskončnih vej ali realnih asimptot; vsaka je od vseh strani določno omejena.

Če upoštevamo, da $x^2 + y^2 = r^2$, kaže enačba 9), da je y^2 največji, kadar $r^2 = e^2$. Vse krivuljine točke leže torej v notranjščini pravokotnikov, ki jih tvorimo s premicami v razdaljah $\pm \sqrt{e^2 + k^2}$ in $\pm \sqrt{e^2 - k^2}$ vzporedno z ordinatno in v razdaljah $\pm \frac{k^2}{2e}$ in $\pm \sqrt{-e^2 + k^2}$ vzporedno z abscisno osjo.

Krivuljina oblika se ravna po veličinah k in e . Razločevati moramo te-le slučaje: $k^2 < e^2$, $k^2 > e^2$ in $k^2 = e^2$.

I. $k^2 < e^2$.

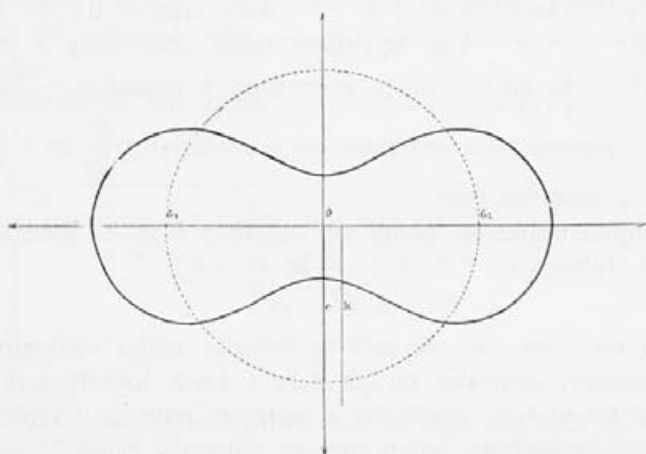
Iz 18) razvidimo, da ne seče ta krivulja nikjer ordinatne osi, ker je y imaginaren; abscisno os pa seče v štirih točkah, kar razvidimo iz 19). Ta krivulja je pretrgana v somerni polovici. Vsaka polovica pa mora biti zaključena, kakor smo že pokazali. Slika 7. nam kaže to krivuljo, ki jo imenujemo Cassinijevo hiperbolo.

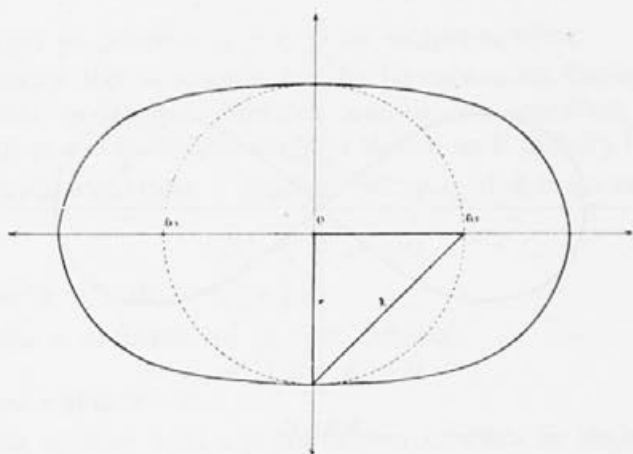
Slika 7.

II. $k^2 > e^2$.

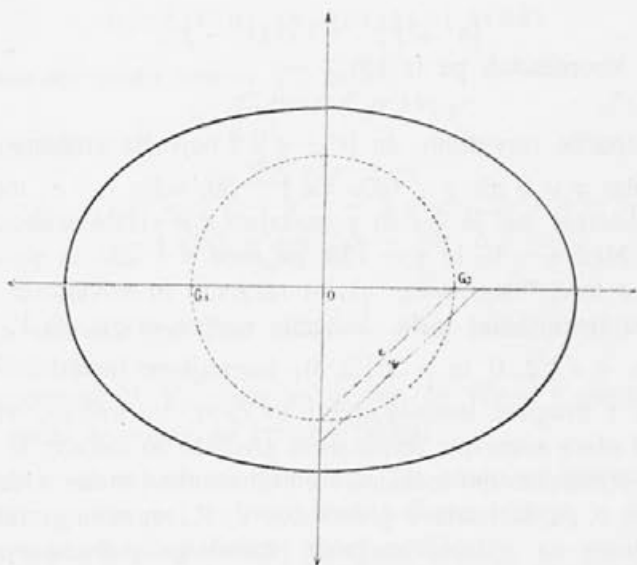
Krivulja seče ordinatno os v dveh točkah. Krivulja je na ordinatni osi vdrta, dokler $k^2 < 2e^2$. Ta vdrtnina izginja, čim se k^2 bliža $2e^2$ in prihaja večja, čim se k^2 bliža e^2 . Kadar $k^2 = e^2$, se stakneta vdrtni v skupno točko. Če pa $k^2 < e^2$, se krivulja pretrga, kakor kaže slika 7. Slike 8., 9. in 10. nam kažejo krivuljo, če velja $k^2 < 2e^2$ ali $k^2 = 2e^2$ ali $k^2 > 2e^2$.

Slika 8.

Slika 9.

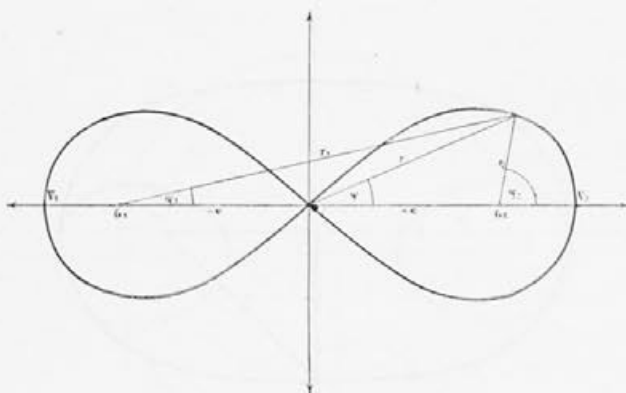

Slika 10.

Krivuljo v sliki 10. imenujemo Cassinijevo ovalnico. Cassini sam jo je imenoval elipso in jo smatral za planetno krivuljo.

$$\text{III. } k^2 = e^2.$$

Krivuljini polovici v sliki 7. se primikata, če raste k^2 in se bliža e^2 ; stakneta se v eni točki, kadar $k^2 = e^2$. Krivulja dobi obliko ležeče 8 (zavijače). Bernoulli jo je imenoval **lemniskato** (lemniscus). To ime je neopravičeno prešlo tudi na druge Cassinijeve krivulje. Lemniskato nam kaže slika 11,

Slika 11.

Iz enačbe 10) dobimo za lemniskato v pravokotnih koordinatah enačbo

$$(x^2 + y^2)^2 = 2 e^2 (x^2 - y^2), \quad (20)$$

v polarnih koordinatah pa iz 15)

$$r^2 = 2 e^2 \cos 2\varphi. \quad (21)$$

Iz te enačbe razvidimo, da je $+e \sqrt{2}$ največja vrednost, ki jo doseže r , kadar $\varphi = 0$ ali $\varphi = 180$. Če $\varphi = 30$, velja $r = e$; največja razdalja od abscisne osi je $\frac{1}{2} e$ in pripadajoči x je višina enakostraničnega trikotnika. Med $\varphi = 45$ in $\varphi = 135$, pa med $\varphi = 225$ in $\varphi = 315$ je r^2 negativen, r torej imaginaren; v tem razmahu ni krivuljinih točk.

Skrajni lemniskatni točki, ki ležita v abscisni osi, sta V_1 in V_2 skordinatama $+e \sqrt{2}, 0$ in $-e \sqrt{2}, 0$; imenujemo jih vrha. Daljice, ki vežejo vrh z drugimi lemniskatnimi točkami, imenujemo vršne trake. Križišče O obeh somernic imenujemo središče in daljice, ki ga vežejo z drugimi lemniskatnimi točkami, središčne trake. Stalni točki $G_1 (-e, 0)$ in $G_2 (+e, 0)$, ki ležita v glavni osi $V_1 V_2$, moremo imenovati gorišči z ozirom na njihovo svojstvo, kakor ga dobimo podobno pri elipsi. Daljice, ki vežejo gorišče z drugimi lemniskatnimi točkami, imenujemo goriščne trake.

Za goriščna traka dobimo namreč

$$r_1^2 = (x + e)^2 + y^2 = r^2 + e^2 + 2 re \cos \varphi, \quad (23)$$

$$r_2^2 = (x - e)^2 + y^2 = r^2 + e^2 - 2 re \cos \varphi, \quad (24)$$

in njihov zmožek

$$r_1 r_2 = \sqrt{(x^2 + y^2)^2 - 2 e^2 (x^2 - y^2) + e^4}.$$

Vpoštevajoč lemniskatno enačbo

$$(x^2 + y^2)^2 - 2 e^2 (x^2 - y^2) = 0,$$

vidimo, da

$$r_1 r_2 = \pm e = k^2. \quad (25)$$

Pri elipsi pa je vsota $r_1 + r_2 = 2a$ neizpremenljiva.

Lemniskata loči dvoovalne krivulje od enoovalnih Cassinijevih krivulj z istima goriščima. Zmnožek lemniskatnih goriščnih trakov je enak kvadratu nad polovično razdaljo stalnih točk (gorišč).

Za lemniskatne točke v abscisni osi ($y = 0$) dobimo iz krivuljine enačbe

$$x^4 - 2e^2 x^2 = 0$$

in razrešitev $x = 0$ ali $x = \pm e \sqrt{2}$.

Za točke v ordinatni osi ($x = 0$) dobimo

$$y^4 + 2e^2 y^2 = 0$$

in razrešitev vedno $y = 0$.

Krivulja se torej križa v koordinatnem iztočišču in stojita krivuljini dotikalnici pravokotno druga na drugi.

Središčni in goriščni traki.

Če tvorimo vsoto izrazov 23) in 24)

$$r_1^2 + r_2^2 = 2r^2 + 2e^2$$

in prištejemo 25)

$$2r_1 r_2 = 2e^2,$$

$$\begin{aligned} \text{dobimo } (r_1 + r_2)^2 &= 2r^2 + 4e^2 = 4e^2 \cos 2\varphi + 4e^2 = \\ &= 4e^2 (1 + \cos 2\varphi) = 8e^2 \cos^2 \varphi, \end{aligned} \quad (26)$$

$$\text{in } r_1 + r_2 = 2e \sqrt{2} \cos \varphi = \overline{V_1 V_2} \cos \varphi, \quad (27)$$

Vsota točkinih goriščnih trakov je torej enaka vzmetu glavne osi na središčni trak.

Če vzamemo $\overline{V_1 V_2} \cos \varphi$ za glavno os elipse z goriščima G_1 in G_2 , je T točka te elipse, in rečemo lahko:

Elipse z lemniskatnima goriščima, ki imajo za glavno os vzmete lemniskatne glavne osi na središčne trakove, sečejo v lemniskatnih točkah premice, ki jih načrtamo skozi središče.

$$\begin{aligned} \text{Če pa od } r_1^2 + r_2^2 &= 2r^2 + 2e^2 \\ \text{odštejemo } 2r_1 r_2 &= 2e^2, \\ \text{dobimo } r_1 - r_2 &= r \sqrt{2}, \end{aligned} \quad (28)$$

$$\text{ali } (r_1 - r_2) : r = \sqrt{2} : 1.$$

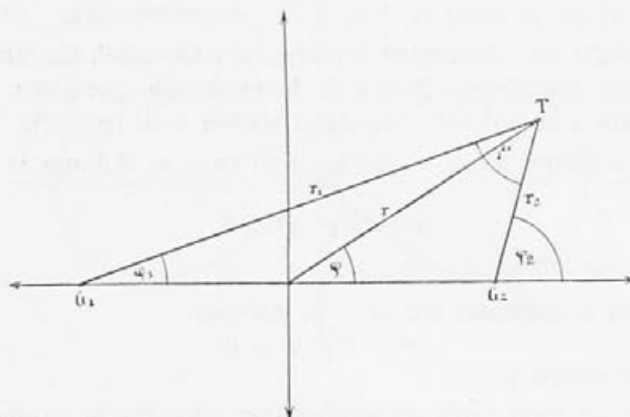
Ker velja tudi

$$\overline{OV} : e = \sqrt{2} : 1,$$

vidimo, da

$$e : \overline{OV} = r : r_1 - r_2.$$

Premica, ki jo načrtamo skozi sosedni vrh vzporedno z goriščnim trakom, odseče na središčnem traku razliko goriščnih trakov.

Slika 12.

Goriščna traka oklepata kot $\mu = \varphi_2 - \varphi_1$.

Ker velja

$$\begin{aligned} r_1 r_2 \cos(\varphi_2 - \varphi_1) &= r_1 \cos \varphi_1 \cdot r_2 \cos \varphi_2 + r_1 \sin \varphi_1 \cdot r_2 \sin \varphi_2 = \\ &= (x + e) \cdot (x - e) + y^2 = x^2 + y^2 - e^2, \end{aligned}$$

torej $r_1 r_2 \cos(\varphi_2 - \varphi_1) = r^2 - e^2$ in $r_1 r_2 = e^2$,

dobimo $\cos \mu = \frac{r^2 - e^2}{e^2}$,

$$1 + \cos \mu = \frac{r^2}{e^2} = 2 \cos^2 \frac{\mu}{2},$$

$$\cos \frac{\mu}{2} = \frac{r}{e \sqrt{2}}, \tag{28}$$

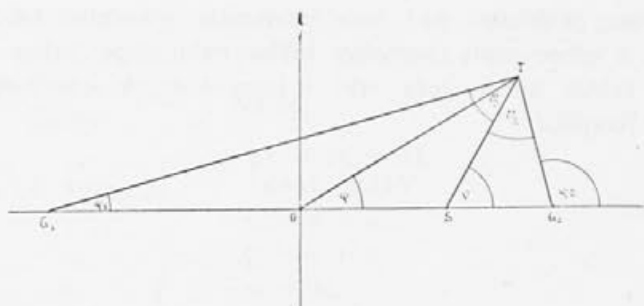
in končno $\frac{r}{\cos \frac{\mu}{2}} = e \sqrt{2} = \overline{OV}$.

V pravokotnem trikotniku, ki ga načrtamo nad središčnim trakom z $\frac{\mu}{2}$ kot priležnim kotom, je hipotenuza enaka osni polovici.

Iz 27) in 28) dobimo

$$\frac{r_1 - r_2}{\cos \frac{\mu}{2}} = 2e = \frac{r_1}{\cos \frac{\mu}{2}} - \frac{r_2}{\cos \frac{\mu}{2}}.$$

Pravokotnici, ki jih načrtamo iz gorišč na somernico kota μ , omejeta na nji goriščno razdaljo $2e$.

Slika 13.

Somernica kota μ oklepa z glavno osjo kot

$$\nu = \varphi_1 - \frac{\mu}{2},$$

$$\nu = \varphi_2 - \frac{\mu}{2},$$

$$\nu = \frac{\varphi_1 + \varphi_2}{2}.$$

Ker velja

$$\begin{aligned} r_1 r_2 \sin(\varphi_1 + \varphi_2) &= r_1 \sin \varphi_1 \cdot r_2 \cos \varphi_2 + r_1 \cos \varphi_1 \cdot r_2 \sin \varphi_2 = \\ &= y \cdot (x - e) + (x + e) \cdot y = 2xy = \\ &= 2 \cdot r \cos \varphi \cdot r \sin \varphi = r^2 \sin 2\varphi = \\ &= 2e^2 \cos 2\varphi \sin 2\varphi = e^2 \sin 4\varphi, \end{aligned}$$

$$\text{in } r_1 r_2 = e^2,$$

dobimo $\sin(\varphi_1 + \varphi_2) = \sin 4\varphi$.

Ker dobimo ravno tako

$$\cos(\varphi_1 + \varphi_2) = \cos 4\varphi,$$

razvidimo, da
torej

$$\varphi_1 + \varphi_2 = 2\nu = 4\varphi,$$

$$\nu = 2\varphi.$$

29)

Trikotnik *OST* je enakokrak, ker mora biti tretji kot $\nu - \varphi = \varphi$.

To svojstvo je tudi značilno za lemniskato. Ker namreč

$$r_1 r_2 \sin(\varphi_1 + \varphi_2) = r^2 \sin 2\varphi$$

$$\text{in } r_1 r_2 \cos(\varphi_1 + \varphi_2) = r^2 \cos 2\varphi - e^2,$$

dobimo

$$\tan(\varphi_1 + \varphi_2) = \frac{r^2 \sin 2\varphi}{r^2 \cos 2\varphi - e^2}.$$

Če naj

$$\tan(\varphi_1 + \varphi_2) = \tan 4\varphi,$$

mora veljati

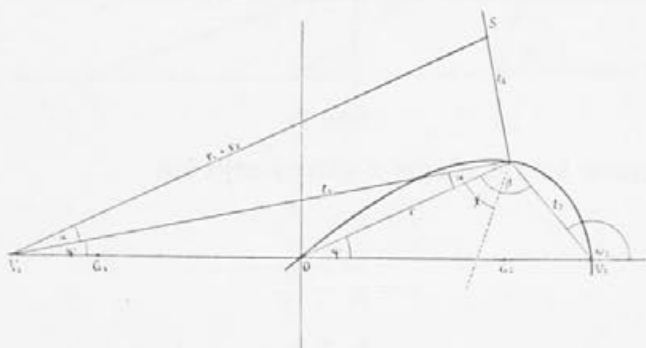
$$\frac{r^2 \sin 2\varphi}{r^2 \cos 2\varphi - e^2} = \frac{\sin 4\varphi}{\cos 4\varphi} = \frac{2 \sin 2\varphi \cos 2\varphi}{\cos^2 2\varphi - \sin^2 2\varphi} = \frac{2 \sin 2\varphi \cos 2\varphi}{2 \cos^2 2\varphi - 1}.$$

To pa da lemniskatno enačbo

$$r^2 = 2e^2 \cos 2\varphi.$$

Če torej načrtamo nad isto osnovnico trikotnike tako, da so središčnice z vrhov proti osnovnici toliko naklonjene kakor proti so-
mernicam vršnih kotov, leže vrhi v lemniskati, ki sta njeni gorišči
osnovnični krajišči.

Vršni traki.

Slika 14.

Vršna traka sta t_1 in t_2 . Iz trikotnikov V_1OT in V_2OT dobimo

$$t_1^2 = r^2 + (e\sqrt{2})^2 + 2re\sqrt{2}\cos\varphi,$$

$$t_2^2 = r^2 + (e\sqrt{2})^2 - 2re\sqrt{2}\cos\varphi \text{ in}$$

$$t_1^2 + t_2^2 = 2r^2 + 4e^2.$$

Primerjajoč 26), vidimo, da

$$t_1^2 + t_2^2 = (r_1 + r_2)^2.$$

Če načrtamo z vršnima trakoma kot katetama trikotnik, je nje-
gova hipotenuza enaka vsoti goriščnih trakov.

Razlika pa

$$t_1^2 - t_2^2 = 4re\sqrt{2}\cos\varphi.$$

23) in 24) kažeta, da

$$r_1^2 - r_2^2 = 4re\cos\varphi.$$

Torej velja

$$t_1^2 - t_2^2 : r_1^2 - r_2^2 = \sqrt{2} : 1 = \overline{V_1V_2} : \overline{G_1G_2}.$$

Razmerje med razliko kvadratov nad vršnima trakoma in razliko
kvadratov nad goriščnima trakoma je neizpremenljivo in enako razmerju
med osjo in goriščno razdaljo.

Ker velja

$$\tan(\psi_1 + \psi_2) = \frac{\tan\psi_1 + \tan\psi_2}{1 - \tan\psi_1 \tan\psi_2} = \frac{\frac{y}{x+e\sqrt{2}} + \frac{y}{x-e\sqrt{2}}}{1 - \frac{y^2}{x^2 - 2e^2}} =$$

$$= \frac{2xy}{x^2 - y^2 - 2e^2} = \frac{r^2 \sin 2\varphi}{r^2 \cos 2\varphi - 2e^2} = \frac{e^2 \sin 2\varphi \cos 2\varphi}{e^2 (\cos 2\varphi^2 - 1)} =$$

$$= -\frac{\sin 2\varphi \cos 2\varphi}{\sin 2\varphi^2} = -\cot 2\varphi,$$

dobimo $\psi_1 + \psi_2 = 2\varphi + 90$. 30)

Slika 14. kaže, da

$$\begin{aligned}\psi_1 &= \varphi - \alpha, \\ \psi_2 &= \varphi + \beta, \\ \beta - \alpha &= 90.\end{aligned}$$

Središčni trak tvori s pripadajočima vršnima trakoma kota, ki se razlikujeta za 90° .

Če razpolovimo kot $\alpha + \beta = \psi_2 - \psi_1$, oklepa ta somernica z vršnim trakom t_2 kot $\frac{\alpha + \beta}{2} = \frac{\psi_2 - \psi_1}{2}$, z osjo kot $\psi_2 - \frac{\psi_2 - \psi_1}{2} = \frac{\psi_1 + \psi_2}{2}$, s središčnim trakom pod kot $\chi = \frac{\psi_1 + \psi_2}{2} - \varphi$.

Ker velja 29) $\frac{\psi_1 + \psi_2}{2} = \varphi + 45$, dobimo $\chi = 45$.

Somernica kota, ki ga tvorita vršna traka, je naklonjena proti središčnemu traku za 45° .

Dotikalnica in pravokotnica.

Lemniskatna enačba je 4. stopinje. Premica jo seče vobče v 4 točkah; od teh morete biti tudi le dve realni presečišči. Če poljubno sečnico vrtimo okolo T , da pokrije drugo presečišče točko T , dobimo dotikalnico.

Primerjajoč enačbo sečnice skozi T

$$y - y_1 = a(x - x_1) \tag{31}$$

z lemniskatno enačbo

$$(x^2 + y^2)^2 - 2e^2(x^2 - y^2) = 0, \tag{32}$$

za točko $T(x_1, y_1)$

$$(x_1^2 + y_1^2)^2 - 2e^2(x_1^2 - y_1^2) = 0, \tag{33}$$

dobimo enačbo za koordinate presečišč. V razliko med 32) in 33)

$$[(x^2 + x_1^2) + (y^2 + y_1^2)] \cdot [(x^2 - x_1^2) + (y^2 - y_1^2)] - 2e^2[(x^2 - x_1^2) - (y^2 - y_1^2)] = 0$$

vstavimo iz 31)

$$y^2 = y_1^2 + 2ay_1(x - x_1) + a^2(x - x_1)^2$$

in dobimo za x enačbo

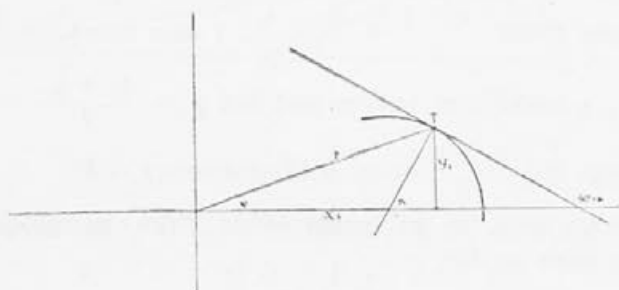
$$[(x^2 + x_1^2) + 2y_1^2 + 2ay_1(x - x_1)^2 + a^2(x - x_1)^2] \cdot [(x^2 - x_1^2) + 2ay_1(x - x_1) + a^2(x - x_1)^2] - 2e^2[(x^2 - x_1^2) - 2ay_1(x - x_1) - a^2(x - x_1)^2] = 0.$$

En koren te enačbe je x_1 , kakor tudi razvidimo iz deljivosti z $(x - x_1)$. Če delimo z $(x - x_1)$, dobimo za x enačbo 3. stopinje $[(x^2 + x_1^2) + 2y_1^2 + 2ay_1(x - x_1) + a^2(x - x_1)^2] \cdot [(x + x_1) + 2ay_1 + a^2(x - x_1)] - 2e^2[(x + x_1) - 2ay_1 - a^2(x - x_1)] = 0$.

Če naj pokrije še drugo presečišče točko T , velja še $x = x_1$ in $y = y_1$. Tako dobimo za a enačbo

$$(x_1^2 + y_1^2)(x_1 + ay_1) - e^2(x_1 - ay_1) = 0, \quad (34)$$

in
$$a = -\frac{x_1}{y_1} \cdot \frac{x_1^2 + y_1^2 - e^2}{x_1^2 + y_1^2 + e^2}$$

Slika 15.

Če znači n kot, ki ga oklepa pravokotnica z osjo, velja

$$a = \tan(90 + n) = -\cot n$$

Ker

$$x_1 = r \cos \varphi \text{ in } y_1 = r \sin \varphi,$$

velja v 34)

$$r^2(r \cos \varphi - r \sin \varphi \cot n) - e^2(r \cos \varphi + r \sin \varphi \cot n) = 0,$$

ali zaradi

$$r^2 = 2e^2 \cos 2\varphi \text{ in } \cot n = \frac{\cos n}{\sin n},$$

$$2 \cos 2\varphi (\cos \varphi \sin n - \sin \varphi \cos n) - (\cos \varphi \sin n + \sin \varphi \cos n) = 0.$$

Če izpremenimo obliko v

$$2 \cos 2\varphi \sin(n - \varphi) - \sin(n + \varphi) = 0,$$

$$\sin(n - 3\varphi) + \sin(n + \varphi) - \sin(n + \varphi) = 0,$$

dobimo

$$\sin(n - 3\varphi) = 0$$

in vidimo, da

$$n = 3\varphi.$$

Pravokotnica na lemniskato oklepa torej z osjo kot, ki je trikrat tolik, kakor kot, ki ga oklepa z osjo središčni trak.

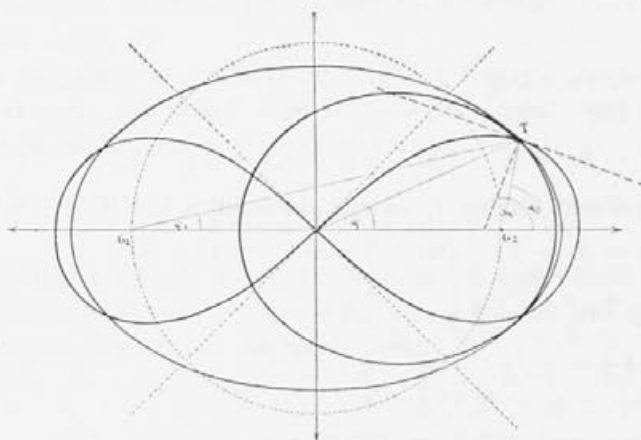
Pravokotnica in središčni trak oklepata kot $n - \varphi = 2\varphi$; somernica tega kota oklepa z osjo kot $\frac{n + \varphi}{2} = 2\varphi$; ravno tolik je kot ν v 29).

Torej imata kot med goriščnima trakoma in kot med središčnim trakom in lemniskatno pravokotnico isto somernico.

V elipsi razpolavlja pravokotnica kot med goriščnima trakoma, oklepa torej z osjo kot $\frac{\varphi_1 + \varphi_2}{2} = 2\varphi$.

Dvoje krivulj se seče v kotu skupnih pravokotnic.

Če načrtamo skozi točko T elipso z istima goriščima kakor lemniskato, oklepata pravokotnici v presečišču z osjo kota 2φ in 3φ in krivulji se sečeta v kotu $3\varphi - 2\varphi = \varphi$; torej v istem kotu, kakor seče središčni trak do presečišča lemniskatno os.

Slika 16.

Če pa načrtamo skozi točko T elipso tako, da ima gorišči v lemniskatnem središču O in v presečišču P lemniskatne pravokotnice z osjo, oklepa ta elipsna pravokotnica z osjo kot 2φ . Ta elipsa se dotika prve.

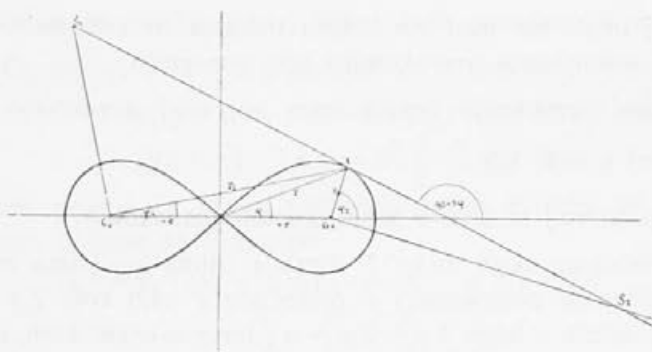
Središčni trak oklepa z goriščnim trakom r_1 kot $\varphi - \varphi_1$; lemniskatna pravokotnica oklepa z goriščnim trakom r_2 kot $\varphi_2 - n = \varphi_2 - 3\varphi$.

Zaradi $\frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} = 2\varphi$ velja $\varphi_1 = 4\varphi - \varphi_2$ in $\varphi - \varphi_1 = \varphi_2 - 3\varphi$, torej

$$\varphi - \varphi_1 = \varphi_2 - n.$$

Središčni trak oklepa z enim goriščnim trakom isti kot kakor lemniskatna pravokotnica z drugim.

V točki T načrtamo na lemniskato dotikalnico in v goriščih na goriščna traka pravokotnici.

Slika 17.

Dotikalnica oklepa z osjo kot $90 + 3\varphi$, z goriščnim trakom r_1 oklepa kot $180 - (90 + 3\varphi - \varphi_1) = 90 - 3\varphi + \varphi_1$.

Torej $\sphericalangle S_1 = 90 - (90 - 3\varphi + \varphi_1) = 3\varphi - \varphi_1$.

Z goriščnim trakom r_2 oklepa dotikalnica kot $90 + 3\varphi - \varphi_2$.

Torej $\sphericalangle S_2 = 90 - (90 + 3\varphi - \varphi_2) = \varphi_2 - 3\varphi$.

Zaradi $\frac{\varphi_1}{2} + \frac{\varphi_2}{2} = 2\varphi$

velja $\varphi_1 = 4\varphi - \varphi_2$, $\varphi_2 = 4\varphi - \varphi_1$

in $\sphericalangle S_1 = \varphi_2 - \varphi$, $\sphericalangle S_2 = \varphi - \varphi_1$.

Iz trikotnikov TG_1S_1 in TG_2S_2 dobimo

$$\overline{TS}_1 = \frac{r_1}{\sin(\varphi_2 - \varphi)}, \quad \overline{TS}_2 = \frac{r_2}{\sin(\varphi - \varphi_1)}$$

Iz trikotnikov G_1TO in G_2TO dobimo pa

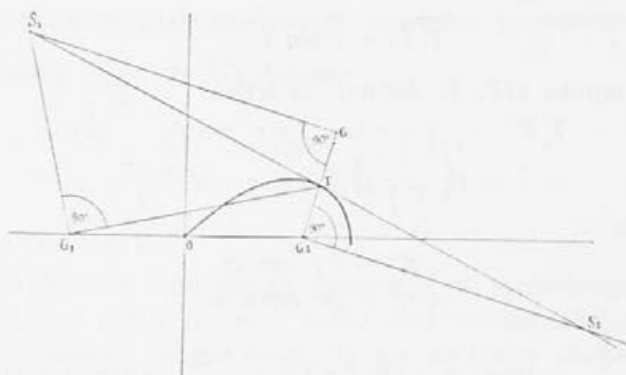
$$r_1 = \frac{e \sin \varphi}{\sin(\varphi - \varphi_1)}, \quad r_2 = \frac{e \sin \varphi}{\sin(\varphi_2 - \varphi)}$$

Torej $\overline{TS}_1 = \overline{TS}_2$.

Pravokotnici, ki jih načrtamo v goriščih na goriščna traka, odsečeta od dotikalnice na obeh straneh dotikalnišča enaka kosa.

Če zavrtimo trikotnik TG_2S_2 okolo točke T tako, da pade goriščni trak TG_2 v svoj podaljsek, se pokrijeta tudi \overline{TS}_2 in \overline{TS}_1 .

Če podaljšamo torej goriščni trak čez dotikalnišče za njegovo dolžino in načrtamo na novem krajišču nanj pravokotnico, se seče ta v dotikalnici s pravokotnico, ki jo v drugem gorišču načrtamo na drugi goriščni trak.

Slika 18.

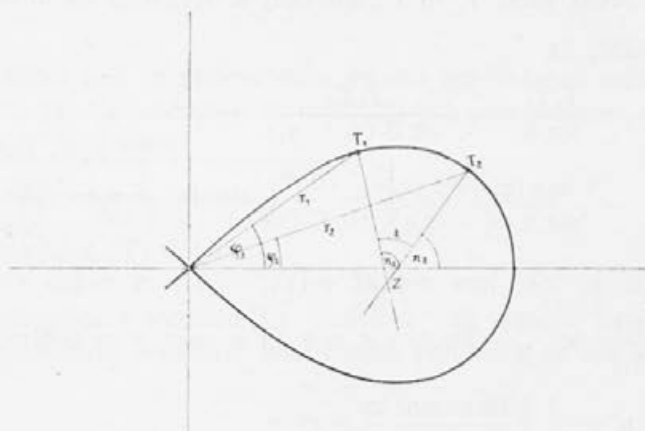
Na ta način moremo tudi načrtati na lemniskato dotikalnico. Iz 30) vemo, da

$$\psi_1 + \psi_2 = 90 + 2\varphi = (90 + 3\varphi) - \varphi.$$

Vršna traka oklepata z osjo kota, ki je njihova vsota enaka kotu, ki ga oklepa dotikalnica s središčnim trakom.

Krivostni polumer.

Dotikalnici v točkah T_1 in T_2 oklepata isti kot kakor pripadajoči pravokotnici, toje $\varepsilon = n_1 - n_2 = 3(\varphi_1 - \varphi_2)$ trikrat tolik kakor kot, ki ga oklepa pripadajoča središčna traka.

Slika 19.

Presčičišče dveh najbližjih pravokotnic je središče krivostnega kroga. Če znači $ZT_2 = \rho$ krivostni polumer in vpoštevamo, da je kot ε prav majhen, dobimo

$$\widehat{T_1 T_2} = \rho \sin \varepsilon \quad (36)$$

Iz trikotnika $OT_1 T_2$ dobimo za tetivo

$$\begin{aligned} T_1 T_2^2 &= r_1^2 + r_2^2 - 2 r_1 r_2 \cos (\varphi_1 - \varphi_2) = \\ &= (r_1 - r_2)^2 + 4 r_1 r_2 \sin^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} \end{aligned}$$

Zaradi

$$\begin{aligned} r_1^2 &= 2 e^2 \cos 2 \varphi_1 \\ \text{in } r_2^2 &= 2 e^2 \cos 2 \varphi_2. \end{aligned}$$

velja

$$r_1 - r_2 = \frac{2 e^2}{r_1 + r_2} (\cos 2 \varphi_1 - \cos 2 \varphi_2) = \frac{4 e^2}{r_1 + r_2} \sin (\varphi_1 + \varphi_2) \sin (\varphi_1 - \varphi_2);$$

torej

$$\begin{aligned} \overline{T_1 T_2^2} &= \frac{16 e^4}{(r_1 + r_2)^2} \sin^2 (\varphi_1 + \varphi_2) \sin^2 (\varphi_1 - \varphi_2) + 4 r_1 r_2 \sin^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} = \\ &= 4 \sin^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} \left[\frac{16 e^4}{(r_1 + r_2)^2} \sin^2 (\varphi_1 + \varphi_2) \cos^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} + r_1 r_2 \right] \end{aligned}$$

in

$$\begin{aligned} \overline{T_1 T_2} &= 2 \sin \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} \cos \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2} \sqrt{\frac{16 e^4}{(r_1 + r_2)^2} \sin^2 (\varphi_1 + \varphi_2) + \frac{r_1 r_2}{\cos^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2}}} = \\ &= \sin (\varphi_1 - \varphi_2) \sqrt{\frac{16 e^4}{(r_1 + r_2)^2} \sin^2 (\varphi_1 + \varphi_2) + \frac{r_1 r_2}{\cos^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2}}}. \end{aligned}$$

Čim bližje ležita točki T_1 in T_2 , tem bolj se izenačita lok in tetiva $T_1 T_2$.

36) kaže, da

$$\begin{aligned} \rho &= \frac{\widehat{T_1 T_2}}{\sin \varepsilon} = \frac{\widehat{T_1 T_2}}{\sin 3 (\varphi_1 - \varphi_2)} = \\ &= \frac{\sin (\varphi_1 - \varphi_2)}{\sin 3 (\varphi_1 - \varphi_2)} \sqrt{\frac{16 e^4}{(r_1 + r_2)^2} \sin^2 (\varphi_1 + \varphi_2) + \frac{r_1 r_2}{\cos^2 \frac{\varphi_1 - \varphi_2}{2}}}. \end{aligned}$$

Čim manjši je lok, tem manjši je $(\varphi_1 - \varphi_2)$ in mejna vrednost od

$\frac{\sin (\varphi_1 - \varphi_2)}{\sin 3 (\varphi_1 - \varphi_2)}$ je $\frac{1}{3}$. Za $r_1 = r_2 = r$ in $\varphi_1 = \varphi_2 = \varphi$ dobimo

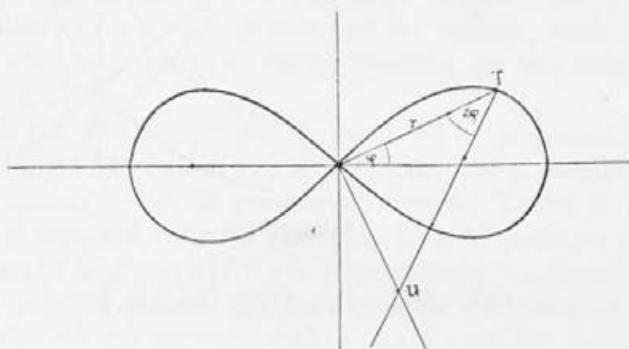
$$\begin{aligned} \rho &= \frac{1}{3} \sqrt{\frac{16 e^4 \sin^2 2 \varphi}{4 r^2} + r^2} = \\ &= \frac{1}{3 r} \sqrt{4 e^4 \sin^2 2 \varphi + 4 e^4 \cos^2 2 \varphi} = \\ &= \frac{2 e^2}{3 r}. \end{aligned} \quad (37)$$

Če načrtamo okolo enakostraničnega trikotnika s stranico s krog, je njegov polmer $\frac{s}{\sqrt{3}}$. Iz 37) dobimo

$$\rho r = \frac{2 e^2}{3} = \left(\frac{e \sqrt{2}}{\sqrt{3}} \right)^2$$

$e \sqrt{2}$ pa je polos $\overline{OV_2}$.

Pravokotnik iz krivostnega polmera in središčnega traka za isto lemniskatno točko je torej vedno enak neizpremenljivemu kvadratu nad polmerom onega kroga, ki ga načrtamo okolo enakostraničnega trikotnika nad lemniskatno polosjo kot stranico.

Slika 20.

Središčni trak in pravokotnica za isto lemniskatno točko oklepata kot $n - \varphi = 2\varphi$. Če načrtamo na središčni trak pravokotnico, dobimo trikotnik OUT in v njem

$$\overline{TU} = \frac{r}{\cos 2\varphi} = \frac{r^2}{r \cos 2\varphi} = \frac{2 e^2 \cos 2\varphi}{r \cos 2\varphi} = \frac{2 e^2}{r}$$

Primerjajoč 37) dobimo

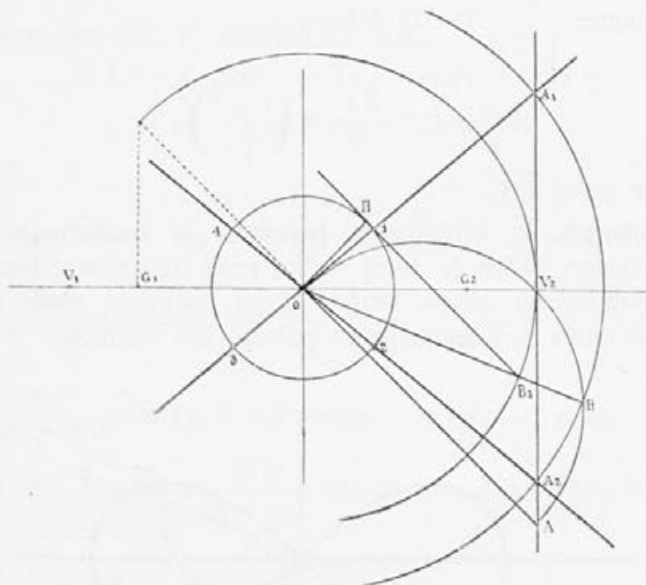
$$\overline{TU} = 3 \rho.$$

Pravokotnica v središču na središčni trak odseče torej na lemniskatni pravokotnici trikratnik krivostnega polmera za isto lemniskatno točko.

Načrtanje lemniskate.

Načrtati moremo lemniskato s pomočjo goriščnih trakov, kakor kaže slika 6., če vzamemo e za kvadratovo stranico. \overline{AF} in \overline{CE} so dvojice goriščnih trakov,

Za lemniskatno načrtanje pa velja tudi tá-le način:

Slika 21.

$$\overline{OG_1} = \overline{OG_2} = e \text{ in } \overline{OV_1} = \overline{OV_2} = e\sqrt{2}.$$

Na os $\overline{V_1V_2}$ načrtamo v V_2 pravokotnico in naredimo $\overline{OA} = \overline{OV_2}$. Nad premerom \overline{OA} načrtamo polkrog skozi V_2 . V tem polukrogu načrtamo iz O poljubno tetivo \overline{OB} in ž njo kot polumerom iz O krog, ki seče pravokotnico na os v točkah A_1 in A_2 . Iz teh točk načrtamo skozi O premera $\overline{A_1A_3}$ in $\overline{A_2A_4}$.

Krog s polumerom $\overline{OV_2}$ seče tetivo \overline{OB} v točki B_1 . Iz točke B_1 načrtamo z \overline{OA} vzporednico $\overline{B_1H}$ in nanjo iz O pravokotnico \overline{OH} . Krog s polumerom \overline{OH} seče premera $\overline{A_1A_3}$ in $\overline{A_2A_4}$ v lemniskatnih točkah.

Če vzamemo mesto \overline{OB} drugo tetivo, dobimo vselej na isti način 4 nove lemniskatne točke.

Rudniško gledališče v Idriji.

Makso Pirnat.

Prevažna je doba Marije Terezije za Idrijo. Ta slavna vladarica je temeljito preosnovala upravo idrijskega rudnika, da bi isti boljje uspeval; imamo pa izza njenega časa tudi več ustanov, katerih namen je bil, služiti udobnosti, prosveti, omiki, prometu, pa tudi zabavi idrijskih rudarjev in meščanov.

Z dvornim odlokom z dne 1. jul. 1747. l. je ustanovila Marija Terezija v Idriji viši rudniški urad, kateremu je načeloval rudniški svetnik ter ravnatelj rudnika z mnogimi svetniki. Dotlej je vodil idrijski rudnik le navaden rudniški oskrbnik, ki je bil podrejen višemu rudarskemu uradu v Zgornji Beli (Obervellach) na Koroškem. Leta 1752. je povzdignila tedanjo idrijsko kaplanijo v samostojno župnijo. V letih 1760.—65. so dogradili cesto na Vrhniko preko strmega pobočja Magdalenske gore. Dne 22. maja 1778. l. je dovolila, da se preuredi idrijska trivijalna šola v glavno šolo s tremi razredi. Leto pozneje je dobila Idrija za svoj okraj kriminalno sodstvo, katero je dotlej ondi izvrševalo tolminsko glavarstvo. V dobo njenega slavnega vladanja spada tudi ustanovitev rudniškega gledališča v Idriji.

I.

V tiskanih spisih, ki obravnavajo zgodovino Idrije, ne najdemo natančno zabeleženega leta, v katerem so ustanovili rudniško gledališče. Vsi pisci samo omenjajo, da se je to zgodilo za vlade Marije Terezije in smatrajo kratkomalo njo za ustanovnico tega gledališča. Prav ta negotovost me je napotila, da sem prebrskal v rudniškem arhivu *) množico listin, hoteč dognati leto ustanovitve. Ni se mi do-

*) Sedanji načelnik rudniškega ravnateljstva v Idriji, gosp. Jožef Schmid, mi je blagohotno dovolil porabiti tozadevne listine iz rudniškega arhiva. Oficijal v rudniški pisarni, g. Tušar, pa je bil toliko prijazen, da mi je pomagal iskati zaželjene listine. Bodi obema iskrena zahvala kakor tudi gospe Fani Lapajne in gospodu Filipu Vidicu, ki sta mi postregla z mnogimi zanimivimi ustmenimi podatki o zgodovini rudniškega gledališča. Op. pis.

slej to posrečilo, kakor moram tudi povedati, da je jako malo listin, ki bi omenjale gledališča, in še to le mimogrede.

Vendar moremo to leto vsaj približno določiti. Neka beležka pravi: malo poslopje, katero so preje rabili za shrambo orodja, so prezidali v gledališče; ker so pa postavili sedanje glavno žitno skladišče, kjer obenem shranjujejo orodje, l. 1769. in je s tem postala prejšnja shramba nepotrebna, so jo nekoliko predelali in tako priredili za gledališče. Torej bi se bilo to zgodilo v letih 1770.—1780. V tem nas potrjuje tudi Dimitz, ki omenja, da je vodil idrijsko gledališče okoli l. 1780. nečak slavnega nemškega igralca Emanuela Schikaneder-ja.

Nastane še drugo vprašanje: na čegave stroške so sezidali to gledališče? Ustno izročilo pravi, da ga je dala postaviti Marija Terezija, to se pravi, da so ga pozidali na stroške erarja (rudnika). Na to ustno izročilo se naslanjajo tudi vsi, ko so pisali o zgodovini Idrije, in trdijo odločno, da je Marija Terezija ustanovnica rudniškega gledališča.

Vendar stvar ni taka. Pozneje navedeno poročilo računskega svetnika Bennekerja omenja, da so gledališče postavili na zasebne stroške takisto, kakor staro idrijsko strelišče na Zemlji. Ker je to poročilo strogo uradno, nadalje, ker so živeli l. 1815, ko je bil Benneker v Idriji, še ljudje, ki so bili o tej zadevi dobro poučeni, bodisi da so bili sami prisotni pri ustanovitvi, bodisi da so slišali verodostojno pripovedovanje starejših ljudi, se smemo brez skrbi nanje zanašati in izpovedati, da so omenjeno gledališče postavili uradniki, deloma tudi rudarji, na svoje stroške; erar je morda kaj malega prispeval ali pomagal na ta način, da je morda prepustil delavce in gradivo brezplačno. Tudi to je mogoče, kar piše Hicinger,^{*)} da je dala cesarica za novo gledališče dragoceno garderobo in lepe kulise. Vendar to ne omaja naše trditve, da je bilo gledališče zasebna naprava, in da je šele tekom let prešlo v izključno last erarja.

In kaj je napotilo idrijske uradnike in rudarje, da so si sezidali na svoje stroške gledališče! Ne motimo se, ako vidimo, da je k temu pripomogel duh tedanjega časa in da so važno vlogo igrale pri tej ustanovi tudi krajevne razmere. Tedaj se je začelo živahno duševno gibanje — posledica prosvitljenega absolutizma. Na vse načine so skušali doseči, da bi bili deležni tega gibanja, ki se je pojavljalo seveda v prvi vrsti v višjih krogih, tudi nižji sloji. Pisali so za ljudi koristne knjige (o branju, o gospodarstvu i. t. d.), ustanavljali so pridno šole, snovali so učena društva; za važen pripomoček omike so spoznali tudi gledališče. Tega je mo-

^{*)} Das Quecksilberbergwerk Idria von seinem Beginne bis zur Gegenwart. Geschichtlich dargestellt von Peter Hitzinger. Laibach 1860. Na str. 83 in 84.

rala dobiti tudi Idrija, to od vsega sveta zapuščeno, tako oddaljeno, težko pristopno mesto, v katerem dotlej niti uradnik niti rudar ni imel prave duševne zabave. Ta nedostatek je imelo odpraviti novo ustanovljeno gledališče.

Rudniško gledališče v Idriji (od zunaj).

Važno za zgodovino rudniškega gledališča je to, kar poroča dne 27. aprila l. 1815. viši oblasti računski svetnik Benneker o priliki svojega nadzorovanja idrijskega rudnika. Tam beremo o gledališču: „Gledališče so postavili na zasebne stroške; sezidali in opravili so ga uradniki in rudniški uslužbenci (rudarji) s pomočjo prostovoljnih doneskov. Njegov namen je plemenit, ker daje

priliko, da se človek olika in omika, in ker varuje pred divjimi, razuzdanimi zabavami; gledališče služi v dobrodelne namene, ker je odločen čisti dobiček ubožnemu zakladu. Kakor doslej, tako naj pazi nanje c. kr. rudniški urad, zlasti sedaj, ko ga je — ker so prvotni ustanovitelji odmrli in ker nima določnega lastnika — smatrali za občo last, katero ima varovati c. kr. rudniški viši urad; glede npravnosti je že tako podrejeno političnemu nadzorstvu; c. kr. rudniški viši urad v Idriji pa naj posebno pazi, da ga ne bodo zlorabili. Na to poročilo je izrekla dvorna kamora za denarstvo in rudarstvo (Hofstelle für Münz- und Bergwesen) z odlokom 19. nov. l. 1815., št. 17.276, da naj služi gledališče še nadalje svojemu namenu in naj nad njim čuva c. kr. rudniški viši urad v Idriji. *)

Iz navedenega poročila posnemamo, da gledališče ni služilo samo zabavi, ampak tudi dobrodelnim namenom, in pa, kar je še važnejše, da je prešlo v varstvo, skoro lahko rečemo v last erarja, ker so prvotni ustanovitelji odmrli. Odslej so smatrali gledališče vedno za erarično napravo; izbrisali so mu znak zasebne ustanove.

Nato dolgo časa ničesar ne čujemo o rudniškem gledališču. Šele iz l. 1842. je ohranjena listina, ki se bavi z gledališčem; in sicer je to okrožnica, katero je dal uradnikom podpisati tedanji gledališki dirigent, Karel Poll, c. kr. sodni aktuar v Idriji. Mož, ves vnet za gledališče, bridko toži, da je rudniško gledališče skoro popolnoma razpadlo, omenja, kako so ga nekateri zlorabili; v želji, da bi se gledališče popravilo in da bi se odstranili razni nedostatki, se obrača v živo pisani okrožnici do uradnikov, ki naj se pobrigajo, da se ohrani to staro, edino zabavišče.

Njegova okrožnica, jasno osvetljujoča tedanje žalostne gledališčne razmere, se glasi v glavnih potezah:

„Lože so dali urediti in poslikati tisti uradniki, katerim so bile prvotno odkazane v uporabo. — Dasi so napravili lože le zategadelj, da so jih prepuščali pri vseh prilikah v uporabo vsakokratnim uradnikom, se je vendar tekom časa pripetilo, da so jih oni, katerim so bile prvotno in le začasno dane v uporabo, smatrali za svojo last in jih svojevoljno prepuščali drugim, ki so jih tudi smatrali za svojo last in prav tako ž njimi razpolagali. — Treba bi bilo tem dokazati, jeli so bili prvotni lastniki teh lož pravno upravičeni, razpolagati ž njimi, ne da bi se brigali za erar; a zadošča, da opozarjamo na nedostatek, da

*) Poleg gledališča omenja Benneker tudi strelišča, ki je služilo v zabavo uradnikom in rudarjem. Imeli so vsak svoj strelski klub; že l. 1753. je dovolil tedanji rudniški viši urad v Idriji za strelišče letni prispevek 150 gld.; polovico tega denarja je dobil uradniški klub strelcev, polovico pa klub rudarjev. Za časa Bennekerja je bil ta letni prispevek za strelišče odpravljen. Op. pis.

so tekom časa prešle lože na nepoklicane osebe, da niso mogli dobiti lož uradniki, ki so pozneje prišli v Idrijo; da, celo c. kr. rudniškemu uradu, ki ima vendar neoporečno lastninsko pravico do gledališča, ni preostala niti ena loža, da bi jo mogel o priliki prepustiti imenitnim tujim potnikom. — Te zlorabe, ki se je vtihotapila tekom let, ne more prezreti c. kr. rudniški urad, kakor uvidi vsak nepristranski opazovalec; tisti urad, ki ne sme izgubiti nobene erarične pravice in ki bi ravnal proti svojim dolžnostim, ako bi pustil, da bi še naprej obstajali ti nedostatki. — Gledališče je že toliko storilo za zabavo rudarjev in za dobrodelne namene; njegova notranja oprava je še vsakega tujca iznenadila; to gledališče, čegar nadaljni razvoj pač vsakdo želi, se nahaja v slabem stanju in vzbuja skrb, da popolnoma propade, ako ga hitro ne popravijo. — Podpisanec, komur so izročili po odhodu bivšega c. kr. davkarja Ivana Perko-ta vodstvo tega zabavišča, je obvestil c. kr. rudniškega načelnika, v kako slabem stanju je gledališče in kako zelo je razpadlo; razložil je tudi istemu, da je skrajno potrebno, da ga popravijo; načelnik je podpisanca zagotovil, da nima ničesar proti želji, naj se gledališče popravi, kakor hitro bi bili tačasni posestniki lož s svoje strani pripravljeni delati na to, da se odpravijo nedostatki, ki so se vtihotapili, in da stopi lastninska pravica erarja v polno moč; le pod temi pogoji bi načelnik priporočal pri c. kr. dvorni kamori, naj dovoli popravo, in to dovoljenje je brezpogojno potrebno. — Da se izpolnijo ti pogoji, morajo sedanji posestniki lož prvič izjaviti, da hočejo rabiti lože le za svojo osebo, in le za čas tukajšnjega bivanja, v slučaju smrti ali preselitve odtod pa jih takoj prepustiti c. kr. rudniškemu uradu, da prosto razpolaga z njimi; ne da bi si izgovorili pravico, da bi mogli lože tretjim osebam prodati, iste z njimi zamenjati ali jih pod kakršnimkoli imenom že za denar ali zastonj prepustiti, zato pa drugič zagotavlja c. kr. rudniški urad, seveda ako to potrdi višja oblast, da smejo sedanji posestniki nemoteno rabiti lože, dokler žive ali tu ostanejo. — Od tega pogoja je odvisen nadaljni obstoj gledališča; podpisanec se čuti v prilog družabni zabavi poklicanega, da prosi vse doseданje posestnike lož, da natančno prebero to okrožnico in da pristavijo k svojim podpisom izjavo, ako se strinjajo z zgoraj rečenim predlogom; pripominja pa, da ne zadošča, ako se nekateri le podpišejo brez izjave; oni pa, ki se nočejo podpisati, bodo sami vzrok, ako bo moral c. kr. rudniški urad svoje lastninske pravice na drug način uveljaviti. — Ako pomislimo, da je nujno treba tukajšnje gledališče popraviti, da se le tako lahko reši popolnega propada, in da ni misliti, da bi se popravilo, ako enkrat propade; ako nadalje uvažujemo, da v tem slučaju izgube sedanji posestniki lož vse resnične ali dozdevne pravice, ker ni c. kr. rudniški urad kot lastnik

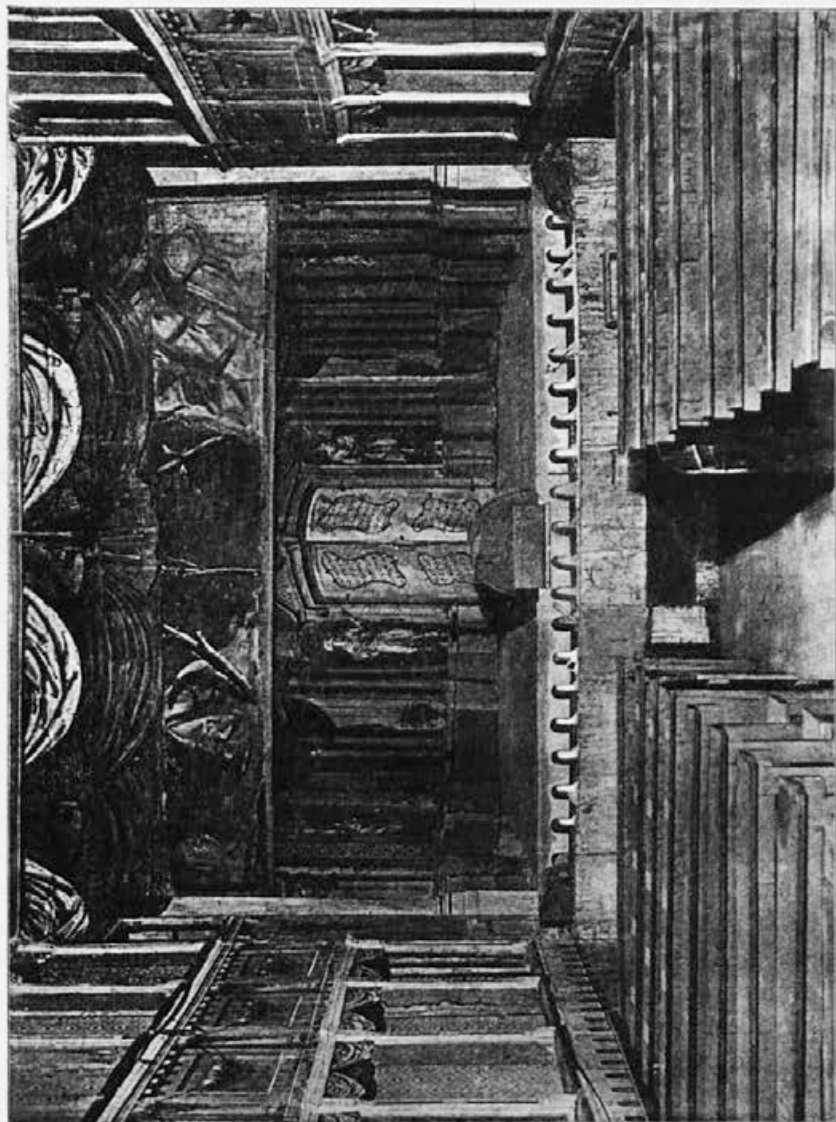
poslopja dolžan, da dovoli morebitno popravo od strani zasebnikov, bo pač vsakdo pripravljen, da odobri nasvetovani predlog in tako pripomore, da se ohrani ta že tako dolgo obstoječi zavod.“

To okrožnico z dne 26. aprila 1842. je podpisalo 29 lastnikov lož; vsi so se izjavili, da soglašajo s preje povedanim predlogom. Gledališki dirigent Karel Poll se je nato obrnil dne 9. maja istega leta na c. kr. rudniški urad s prošnjo, da ta ukrene vse potrebno, da se gledališče popravi in tako ohrani za prihodnje čase. Svojo prošnjo podpira s priloženo in od vseh lastnikov lož podpisano okrožnico in povdarja, da je iz nje razvidno na eni strani, kako naj bi odpravili dosedanje nedostatke v gledališču, na drugi strani pa tudi, da je erarična lastninska pravica glede gledališča zavarovana pred morebitnimi pretenzijami, kakor je to želel rudniški predstojnik.

Ker ta prošnja ni imela zaželjenega uspeha, so se obrnili uradniki v tej zadevi z novo prošnjo dne 19. maja l. 1844., in sicer ne na rudniški urad, ampak naravnost na osebo tedanjega rudniškega načelnika in rudniškega svetnika Frančiška Alberti-ja. Vsebina te prošnje je ob kratkem:

„Podpisani uradniki v Idriji predlagajo vam, svojemu visokočislalnemu načelniku, prošnjo, katere rešitev željno pričakujejo v prepričanju, da vedno podpirate vse, kar vpliva na pospešitev občekoristnih, družabnih naprav. — Prepričali ste se za časa svojega tukajšnjega bivanja pač sami, da so navezani idrijski uradniki zgolj sami nase, ker je Idrija preoddaljena od drugih civilizovanih krajev, kjer bi lahko iskali zabave. Zato je že od nekdaj vzdrževala naša vlada tukajšnjim rudarskim uslužbencem več naprav, ki pospešujejo zabavanje. Taka naprava je bilo strelišče, nadalje takoimenovani prispevek za strelce v znesku 150 gld., ki se pa sedaj več ne plačuje, in pa rudniško gledališče. Vsled poročila računskega svetnika Bennekerja (to poročilo smo omenili že preje; op. pis.) je dvorna kamora za denarstvo in rudarstvo že l. 1815. naročila tedanjemu višemu rudniškemu uradu v Idriji, naj varuje in ščiti vse naprave, ki služijo zabavi. Rudniški urad je res vedno skrbel za te naprave in pazil, da se ohranijo. — Ker so se za strelišče premalo brigali in je vsled tega propadlo, imamo sedaj v Idriji edino zabavišče, namreč rudniško gledališče, za katero se je zadnje čase vzbudilo toliko zanimanje, da ne prireja le uradnikom rednih zabav, ampak daje tudi priliko, da se podpirajo dobrodelni nameni. Tako se je naklonilo od l. 1841. tukajšnjemu ubožnemu zakladu 40 gld. 7 kr., stradajočim prebivalcem v češkem Rudogorju pa 37 gld. 32 kr. čistega dobička. — Sedaj je zadnji čas, da se gledališče popravi, pozneje bi poprava povzročila precej večjih stroškov, ali pa bi bila celo nemogoča. — Hvaležno priznavamo, kar ste ukrenili s tem,

da se je gledališče deloma popravilo, da se je zunanji zid ometal in da se je tuintam za silo popravila streha. Še en nedostatek je treba odpraviti, nedostatek, ki je največjega pomena za nadaljni njegov obstoj; to je streha, ki ne more več kljubovati vremenskim nezgodam; ako

Rudniško gledališče v Idriji (znotraj; pogled na oder).

se ta ne prekrije, je neizogibno, da se ugonobi doslej še dobro ohranjeno ostrešje in tudi notranjščina. — Obljubili ste že pred leti, da poskrbite za popravo gledališča pod tem pogojem, da se odpravi zloraba lož in da pride za Idrijo določen stavbenik. V obeh ozirih se je

ustreglo vaši želji; v rokah imate izjavo tačasnih lastnikov lož, ki se odpovedujejo vsaki pravici, z ložami svojevoljno razpolagati, in le žele, da jih obdrže za čas svojega bivanja v Idriji. Res se je pripetilo, da je ta ali oni samolastno rabil lože, a ta nepravilnost nima tolikega pomena, da bi se uradno nanjo oziralo in bi se zaradi tega vzelo uradnikom gledališče. — Tudi drugemu pogoju se je ugodilo, ker je prišel še pred dvema letoma v Idrijo poseben arhitekt. — Pri vas iščemo v tej zadevi pomoči, ker smo prepričani, da ste vedno pripravljeni pomagati ondi, kjer velja ustanoviti napravo, katera naj pospešuje družabnost; to ste posebno pokazali tedaj, ko ste prepustili in priredili veliko dvorano v erarični gostilni pri Črnem orlu kazinskemu društvu in tako omogočili, da se je isto osnovalo. V tem prepričanju priporočamo vašemu varstvu rudniško gledališče, ta zadnji ostanek izmed nekdanj obstoječih zabavišč v Idriji. Sedanja mila vlada dovoljuje in povsod s cesarsko darežljivostjo pospešuje postanek in procvit vsake naprave, ki služi družabnosti in intelektualni omiki; nam, ki smo priklenjeni na ta, od vsega svetovnega prometa ločeni kot, ohranite v duhu sedanje vlade še naprej ta zavod, katerega je že tako dolga leta ščitila viša oblast in ki je ostal nedotaknjen v vseh viharnih dneh dolgotrajnih vojskinih let. Ako uslišite našo prošnjo, sprejmite zagotovilo, da si postavite najhvaležnejše priznanje ne le v naših, ampak tudi v srcih naših naslednikov.“

Prošnja, ki nam v marsikakem pogledu pojasnjuje tedanje družabne razmere v Idriji, ima 26 podpisov. Nimamo sicer zapisanega, kaj je nato ukrenil rudniški načelnik. Lahko si pa mislimo, da je ugodno uravnal to zadevo, ki itak ni zahtevala bogsigavedi kakih izdatkov, saj je bilo treba popraviti le streho. Ako se takrat rudnik ne bi bil pobrigal za gledališče, bi bilo najbrže popolnoma propadlo, kakor povdarja prošnja.

Gledališče so zopet popravili l. 1872. Stroške zidanja je prevzel rudnik na svoj račun; izdatke za notranjo opravo, lože i. t. d. pa je ibilo treba pokriti na drug način. Rudniško ravnateljstvo, oziroma teda obstoječi gledališki odsek je sklenil, da notranjo opravo plačajo posestniki lož in prijatelji gledališča.

Že dne 22. decembra l. 1871., torej še preden so začeli popravljati, se je obrnil gledališki odsek do treh posestnikov lož v pritličju in jim naznanil, da naj prispeva vsak po 10 glđ. za obnovitev lož, ako hoče, da ostane dosmrten posestnik lože po pogodbi, sklenjeni z bivšim c. kr. rudniškim uradom (od l. 1869. je imela namreč Idrija že svoje lastno rudniško ravnateljstvo; op. pis.); ako pa ne plača tega zneska, se bo smatralo, da se odpove rabi lože. A le eden izmed teh treh je plačal, ostala dva pa ne in sta izgubila svoji loži.

Da končno uredi to zadevo, je izdal gledališki odsek dne 6. marca l. 1872. troje okrožnic.

Prvo okrožnico je poslal okoli meščanov, trgovcev in posestnikov; v okrožnici naznanja, da je po novi ureditvi gledališča na razpolago 8 lož v pritličju; kdor si hoče pridobiti ložo v dosmrtno rabo, plača 25 gld. enkrat ali v obrokih; zaveže se pa obenem, da plača pri morebitni zopetni popravi gledališča primeren znesek, ki ga določi gledališki odsek; kakor tudi, da plača pri vsaki predstavi za lože določeno vstopnino.

V drugi okrožnici opozarja gledališki odsek v Idriji bivajoče upokojene uradnike, ki so imeli dotedaj vsi skupaj odkazano pritlično ložo št. 1 na ugodno priliko, da si morda ta ali oni kupi lastno ložo.

S tretjo okrožnico pa se je obrnil gledališki odsek do vseh aktivnih in upokojenih uradnikov in jih prosil, naj po možnosti prispevajo za notranjo opravo gledališča. Ta okrožnica je imela precej ugoden vspeli. Nabrali so 131 gld.

Omeniti je tudi, da se je leta 1872. posebno trudil za popravo, zlasti za notranjo uredbo in olepšavo gledališča tedanji idrijski kipar in slikar g. Jurij Tavčar. Gledališki odsek je priznal njegove zasluge s tem, da mu je prepustil pritlično ložo št. 2 v dosmrtno rabo.

Leta 1872. je dobilo gledališče to obliko, ki jo ima še danes. V pritličju se nahaja 17 lož, v I. nadstropju pa 19; v pritličju je zadaj stojišče, spredaj so tudi sedeži. Pred sedeži je prirejen prostor za godbo. Oder ima precej prostora, a je brez stropa, pač raditega, da so laže premikali kulise. Od l. 1872. se je poslopje samo v toliko izpremenilo, da so l. 1892. napravili nov, ličen vhod.

Sedanja stavba je 27 m dolga in 12,5 m široka; oder sam ima 8 m dolžine in 11 m širine. V gledališče vodi glavni vhod, dvoje stopnice vodijo v prvo nadstropje, dvoje v garderobo, in tudi oder ima en vhod od zunaj. V gledališču je imelo prostora 300—400 ljudi, za Idrijo popolnoma dovolj.

Jeli bila stavba že iz prvega početka tako velika in prirejena v tej obliki, ki jo kaže danes, nisem mogel dognati.

II.

Kdo je prirejal igre in predstave v rudniškem gledališču?

Največkrat so igrali uradniki sami, ki so pozneje privzemali tudi diletante iz meščanskih krogov; v novejšem času so nastopali izvečine meščani, zlasti, odkar obstoji v Idriji posebno Dramatično društvo. Semintja se je oglasila tudi kaka potovalna gledališka družba.

Tako je že okrog l. 1780. nastopila v idrijskem gledališču potovalna družba, kateri je načeloval kot igravec nečak Emanuela Schikanedera. Ta je bil slavljeno pisatelj libreta za Mozartovo „Zauberflöte“ in je prirejal s svojo družbo l. 1780. predstave v ljubljanskem gledališču, kjer je uprizoril Leisewitz-evi igri „Julius von Tarent“ in „Barbier von Sevilla“ ter jih dal tudi tiskati v Ljubljani.*) Nemške gledališke družbe so prihajale v Idrijo do najnovejšega časa in ondi ostajale včasih po cel mesec.

Kedar ni bilo potovalnih družb, so si morali pomagati uradniki in meščani sami. Uradniki so si po navadi izbrali iz svoje srede gledališkega dirigenta ali ravnatelja, ki je imel skrbeti za predstave. Tako beremo v zapisnikih, da je bil pred l. 1842. gledališki dirigent tedanji idrijski c. kr. davkar Ivan Perko. Po njegovem odhodu so izročili to mesto c. kr. sodnemu aktuarju Karlu Poll-u, o katerem nam je že znano, kako vnet je bil za gledališče in koliko se je trudil, da bi odpravil iz njega razne nedostatke ter dosegel, da se tedaj zelo razpadlo gledališko poslopje popravi.

Leta 1869. je bil gledališki ravnatelj c. kr. žgalniški pristav Silverij Miszke; ker je pa konec imenovanega leta odstopil, je po naročilu rudniškega ravnateljstva prevzel to mesto c. kr. kontrolor rudniške blagajne Karel Makso Hermann.

Imenovanega leta, kakor tudi že preje in pozneje, je nadzoroval gledališče poseben gledališki odsek, obstoječ iz več uradnikov. Odseku je pravzaprav načeloval takratni rudniški ravnatelj, a gledališče je vodil od njega imenovani artistski ravnatelj gledališča.

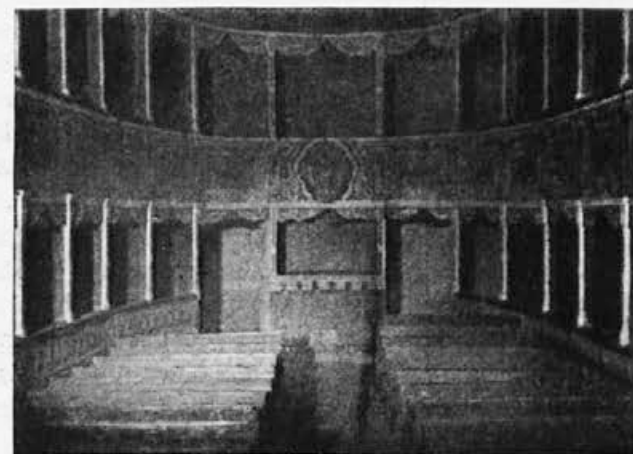
Ker se je l. 1869. skrčil prejšnji gledališki odsek na dva člana, je napravil eden teh, namreč Viljem Zemlička, c. kr. gozdni praktikant, na rudniško ravnateljstvo obširno spomenico, v kateri natančno predpisuje, kako se ima voliti gledališki odsek in kakšne opravke imej vsak član tega odseka.

Glavna določila te spomenice so: „Kakor doslej, naj tudi vnaprej obstoji odsek iz peterih članov; prvega člana imenuje c. kr. rudniško ravnateljstvo kot lastnik gledališkega poslopja in mu izroči ključe gledališkega poslopja ter s tem skrb za isto in ves erarični inventar; drugega člana volijo iz svoje srede oni gospodje in one dame, ki sodelujejo pri igrah; oba člana volita tretjega, vsi trije četrtega in vsi štirje petega. — Pri vseh sejah in volitvah odločuje večina glasov. Odsekovi posli so takole porazdeljeni med odsekove člane: prvi član nadzoruje poslopje in erarični gledališčni inventar, naroča pri predstavah požarno brambo, pazi na snaženje; shranjuje ključje lož, skrbi za dobrega gledališkega sluga, ima v rokah blagajno in plačuje

*) Dimitz, Geschichte Krains, 8 knjiga str. 192.

iz nje; drugi član kupuje vse potrebščine (olje za razsvetljavo, kurjavo, vse artistske predmete i. t. d.) in ima ključke od omare, kjer so vse navedene stvari spravljene; tretji član oskrbljuje gledališko knjižnico, piše zapisnik knjig, skrbi za prepisavanje vlog in za razdelitev istih med igrajoče osebe; naroča gledališčne listke in gleda nato, da se pravočasno razdele nad kazinske člane, lastnike lož in med prijatelje gledališča; četrti član preskrbljuje garderobo in piše o njej inventar; peti član vodi blagajno, zapisuje natanko prejemke in izdatke; pri igrah pobira denar, pazi na število listkov in nastavlja bileterje; piše zapisnik o vseh važnih, gledališča se tičočih dogodkih; pri vsaki predstavi zabilježi: zakaj se je igrala, ime igre, kdo in kaj je igral, kakšen je bil obisk in koliko je čistega dobička. Naloga vsega odseka pa je prirejati dobre igre kolikor možno dovršeno; odsek voli tudi režiserja in suflerja; isti odločuje o porabi nabranega denarja. Odsek dovoljuje, ako smejo igrati tuje družbe, in to le proti odškodnini, ki se mora plačati tudi za vse iz gledališkega inventarja izposojene stvari.“

Ta navodila, ki bi še danes lahko služila za zgled v

Rudniško gledališče v Idriji (znotraj; pogled z odra na lože).

enakih slučajih, je rudniško ravnateljstvo z malimi izpremembami odobrilo in pohvalilo kot jako primerna.

Kot člane gledališkega odseka najdemo podpisane konec l. 1871. tele gospode: Marko Vincencij Lipold, (rudniški ravnatelj), A. Exeli (tehnični gledališki ravnatelj), Hermann (artistski ravnatelj gledališča) in Gabriel (gledališki blagajnik); na okrožnicah l. 1872. so podpisani isti gospodje, le namesto Gabriela je stopil v odsek Ivan Onderka.

Da se je prav leta 1869. začelo tako zanimanje za gledališče, si morda lahko razlagamo iz tega, ker je s početkom istega leta začel poslovati v Idriji nov urad: samostojno rudniško ravnateljstvo, dočim je vodil preje idrijski rudnik samo rudniški urad. Ta izprememba v upravi rudnika je gotovo ugodno vplivala na razvoj gle-

dališča, katerega so hoteli tedaj preustrojiti in mu pridobiti nekdanji ugled. Žal, da je to navdušenje za to lepo napravo med uradniki tako kmalu pojenjalo, da, docela izginilo.

Poleg uradnikov so se začeli za gledališče v novejšem času zanimati tudi meščanski krogi. Tu moramo v prvi vrsti imenovati pokojnega trgovca Ceneta Lapajne-ta. Bil je jako nadarjen, duhovit mož in rojen humorist. O njegovem nedosežnem humorju pričajo sestavki, ki jih je pošiljal v šaljiva lista „Rogač“ in „Brus“. Že njegova narava ga je nagibala k gledališču. Šel je celo na Dunaj in se ondi vežbal na dunajski dramatični šoli. Ko se je leta 1884. vrnil z Dunaja, je zbral okolo sebe lepo število mladih gospodov in dam in ž njimi priredil množico dovršenih predstav, katerih še danes ljudje po Idriji ne morejo pozabiti. Najizvrstnejši igralec je bil seveda Cene Lapajne; da se je le pokazal na odru, že se je gledalcev polastila dobra volja.

Z velikim navdušenjem je ustanovil leta 1889. v Idriji Dramatično društvo. Preložil je zanje celo dve igri iz nemščine, namreč „Urban Debeluhar“ (po nemški igri Kotzebue-vi: „Der Pächter Feldkummel“ von Tippelskirchen. Fastnachtssposse in 5 Akten) in „Sitnosti zaradi pohištva“ (po nemški igri Bittner-jevi).

Baš se je najlepše razvijalo to društvo, ko poseže vmes neizprosna smrt in položi dne 18. septembra l. 1894. Ceneta Lapajneto v prezgodnji grob. Časten spomin temu možu! Po njegovi smrti se je živahno udeleževala gledališkega gibanja njegova soproga, gospa Frančiška Lapajne in krepko ter požrtvovalno podpirala pri prirejanju iger Dramatično društvo, katero jo je imenovalo v priznanje zaslug za svojo častno članico.

Dramatično društvo še danes obstoji in marljivo deluje v duhu svojega nepozabnega ustanovnika. Šteje pa 60 rednih članov, ki prispevajo na leto po 1 K. Predseduje mu že dolgo vrsto let g. Filip Vipic, ki je spreten igralec in vešč režiser.

III.

V kakšnem jeziku in kakšne igre so prirejali v idrijskem gledališču?

Izprva je gospodovala v njem edinole nemščina, kar pri tedanjih razmerah tudi ni moglo biti drugače. Igrali so izvečine Ifilandove, Nestroy-jeve in Kotzebue-ve igre.*)

Šele po pomenljivem letu 1848., ki je korenito predramilo tudi Slovence, so se odprla v rudniškem gledališču vrata i našemu jeziku.

*) Glej: Slovensko gledališče, spisal Anton Trstenjak. Ljubljana 1892. Str. 190-192. Op. pis.

Prva slovenska predstava je bila v idrijskem gledališču dne 22. septembra leta 1850.; igrali so igro „Tat v mlinu“; čisti dobiček je bil namenjen zakladu za godbo.

Odslej so priredili tele predstave: Tat v mlinu (13. okt. 1850); Matiček se ženi ali: Veseli dan (31. jul. 1853); Tat v mlinu (17. avg. 1855); Županova Micika (17. avg. 1856 in 21. jun. 1857); Tat v mlinu (16. maja 1861); Dvoboj in Rztresenca (27. aprila 1862); Rztresenca (21. jun. 1862); Juran in Sofija (17. avgusta 1862 in 22. avg. 1863); Župan (17. avg. 1865); Pravda (17. avg. 1866); Svitoslav Zajček in Pravda (7. jun. 1868); Pozabljivost (Rztresenca) in Filozof (19. jul. 1868); Poštena deklica, Ravni pot najboljši pot (6. jun. 1868); Bob iz Kranja.

Kakor razvidimo iz tega zaznamka, so največkrat igrali pred praznikom sv. Ahacija (21. junija) in pred cesarjevim rojstnim dnevom (17. avgusta); ali pa še pri kaki drugi slavnostni priliki. Opozarjamo tudi na to, da so prirejali igre le v pomladnem, poletnem in jesenskem času; po zimi niso igrali, ker je bila vsa notranja oprava kakor tudi lože iz lesa in ni bilo torej varno kuriti.

Od l. 1869.—1883. so igrali slovenske igre le redkokrat. Načeloval je tedaj rudniku nadsvetnik Marka Vincencij Lipold, ki ni dopuščal, da bi predstavljali v rudniškem gledališču tudi slovenske igre. Nekaterikrat so pač vtihotapili kako slovensko igro, a vselej se je pred ali po slovenski igri predstavljala tudi nemška. Prav to je napotilo idrijsko Narodno čitalnico, da si je tedaj nabavila svoj oder.

Šele z letom 1883. se je začela za slovenske predstave nova, vselejša doba. Tega leta je dobil namreč rudnik nadsvetnika Čeha Novak-a, ki je bil prijatelj Slovincem in je rad videl, da so igrali v rudniškem gledališču tudi slovenski.

Posebno pridno so začeli predstavljati slovenske igre, ko se je vrnil iz dunajske dramatične šole že omenjeni g. Cene Lapajne. Igrali so od tedaj pa do najnovejšega časa tele igre: Lumpaci Vagabund, Bisernica, Čevljar baron, Marijana, Mlinar in njegova hči, Vrban Debeluharjeva ženitev,^{*)} Revček Andrejček, V Ljubljano jo dajmo, Enajsta zapoved, Svetinova hči, Zapravljivec, Čvrček, Mutec, Telegram, Kje je meja, Krojač Fips, Zmešnjava nad zmešnjava, Na Osojah, Oče so rekli, da le, Kdor se poslednji smeje, Servus Petelinček, Svoji k svojim, Bratranec, Eno uro doktor, Ultra, Blaznica v I. nadstropju, Bob iz Kranja, Na mostu, Visoka gospoda, Rokovnjači (17. avg. 1901), Dva gospoda pa en sluga in Sit-

^{*)} V igrah Vrban Debeluhar in Revček Andrejček sta gostovala l. 1890 gospod Borštnik in njegova gospa iz Ljubljane. Op. pis.

nosti zaradi pohištva (7. maja 1902), Deseti brat (29. jun. in 5. jul. 1902), Županova Micika z živo podobo: Sokolstvo se klanja Tyršu (19. jul. 1902 o priliki razvitja zastave idrijskega Sokola), Otok in Struga (26. okt. 1902).*)

Zadnja predstava, katero so priredili domači diletantje v gledališču, je bila dne 19. aprila 1903; igrali so: Pri belem konjiču. Za njimi so nastopili v rudniškem gledališču le še člani ljubljanskega dramatičnega društva pod vodstvom g. Antona Cerarja (Danila), in sicer v dneh 20. in 21. junija 1903; prvi večer so predstavljali igro: Huzarji, drugi večer pa Poljub in Ženski Otel. Od tedaj se ni več igralo v gledališču.

Razen gledaliških predstav so prirejali v rudniškem gledališču tudi koncerte in predavanja. Tako se je vršil meseca septembra l. 1901. v njem koncert na korist novoustanovljenega Olepševalnega društva v Idriji; spomladi leta 1903. pa je ondi predaval znani raziskovalec severnega tečaja, dr. Julij pl. Peyer o svojih potovanjih po skrajnem severu. Včasih so igrali v gledališču tudi ljudskošolski otroci v kak dobrodelen namen.

Da je bilo zidano idrijsko rudniško gledališče v prvi vrsti le v zabavo uradnikom in delavcem, je razvidno iz nizkih vstopnin. Do leta 1869. so plačevali za ložo 20 kr., za sedež v pritličju pa 10 kr.; v zadnjem času so bile cene tele: loža 40 kr., sedež v pritličju 20 kr., stojišče 10 kr. Vstopnine so donšale igre poslednje čase od 40 do 60 gld; le predstava Rokovnjačev leta 1901. je prinesla nad 100 gld. vstopnine.

Jeseni l. 1903. se je preselila Narodna čitalnica idrijska v svoje nove prostore, kjer si je napravila tudi svoj lasten, precej velik in ličen gledališki oder. Istega leta je prenovilo tudi kazinsko društvo svoj oder v društvenih prostorih pri Črnem orlu. Čitalnica je prepustila svoj oder v uporabo Dramatičnemu društvu, ki je preneslo v čitalniške prostore svoje kulise in druge gledališke priprave, katere je preje shranjevalo v Rudniškem gledališču. Kar je ostalo v gledališču še porabnega, to je vzelo kazinsko društvo.

Tako so torej l. 1903. dodobra izpraznili rudniško gledališče. In sedaj se je slišal tudi od več strani glas, da rudniškega gledališča sploh ni več treba, češ, Čitalnica, oziroma Dramatično društvo kakor tudi Kazinsko društvo imata vsak svoj oder in se jima ne bo več treba zatekati v rudniško gledališče.

Ko se je pa še l. 1904. izrekla neka komisija, da se v rudniškem gledališču ne sme več igrati iz ozirov na osebno varnost (ker je notranj-

*) Nekateri tu naštetih iger so po večkrat predstavljali, tako igre: Lumpaci Vagabund, Biserica, Črevljar baron, V Ljubljano jo dajmo, Zapravljivec. Op. pis.

ščina gledališča lesena), je porabila to priliko mestna občina in se obrnila v imenu požarne brambe na rudniško ravnateljstvo s prošnjo, naj isto blagovoli prepustiti gledališko poslopje požarni brambi, da ga po svoje predela in preuredi za svoj gasilni dom, katerega nima. Rudniško ravnateljstvo je to zadevo predložilo poljedelskemu ministrstvu in prejelo od istega tale odgovor: Poljedelsko ministrstvo je z odlokom z dne 4. januarja l. 1905., št. 36.318 iz leta 1904., v principu dovolilo, da ravnateljstvo priredi gledališko poslopje za shrambo rudniškega ognjegasnega orodja; nadalje dovoljuje ministrstvo, da sme to shrambo uporabljati tudi mestna požarna bramba. Za souporabo ognjegasne shrambe ni treba mestni občini, ki vzdržuje mestno požarno brambo, plačati nikake najemnine, pač pa se mora občina zavezati, da prevzame za čas souporabe stroške jutranjega zvonjenja, za katero je dozdej dobivala požarna bramba iz bratovske skladnice letni pavšalni znesek 32 K, tako da ne bo imela v tem oziru niti bratovska skladnica niti rudniška direkcija nikakih izdatkov.

Te pogoje je sprejel občinski odbor idrijski v svoji seji dne 31. marca l. 1905. Kmalu nato so odstranili iz poslopja lože in oder, da naredo prostor — ognjegasnim brizgalnam, cevem in lestvam.

Lahko torej rečemo, da starega idrijskega gledališča, pozidanega še za Marije Terezije, danes ni več. Redki so zgodovinski spomeniki po Idriji. Več jih je že strlo časa kolo. Naposled je prišlo na vrsto tudi staro rudniško gledališče, ta častitljiv spomenik nekdanjih srečnih časov; zadan je smrtni udarec zavodu, ki je nad 120 let služil zabavi in razvedrilu uradnikov, rudarjev in meščanov.

A nekaj moramo pribiti. Ta nevarnost za življenje, katero je vlani naenkrat zasledila komisija v idrijskem rudniškem gledališču, je ponekoliko obstojala pravzaprav že od početka njegovega obstanka. Kajti vedno je bila notranja oprava lesena in vedno je bilo mogoče, da se ta oprava o priliki kake predstave vname. A pazili so vedno strogo v tem oziru na varnost, vedno je bila v gledališču, kedar so ondi igrali, pri rokah požarna bramba, dimnikar in voda v sodih; gledalcem so bili na razpolago razni izhodi; lahko rečemo, da je bila večja nesreča izključena v slučaju, ako bi se v gledališču kaj vnelo. In vsa ta nevarnost je pretila edinole od tistih maloštevilnih petrolejk, ki so razsvetljevale gledališče. V Idriji imamo sedaj elektrike dovolj. Z malimi stroški bi se bilo dalo tudi gledališče električno razsvetliti. Vsa nevarnost bi bila s tem odpravljena. In če bi bili notranjščino prenovili in lože pozidali, kar bi ne bilo provzročilo posebnih izdatkov, bi bili mogli v gledališču tudi kuriti in na ta način v njem tudi pozimi igrati.

Gledališča bomo pogrešali zlasti v poletnem času. Po zimi lahko prirejajo igre v majhnih društvenih prostorih. V poletnem času pa ne zadošča niti nova čitalniška velika dvorana niti kazinski prostori, da bi se mogla ondi zbrati večja množica, ako se neče skuhati v gneči in vročini. Prostorno gledališče je bilo pa vedno hladno, ako tudi se je sešlo v njem več stotin ljudi.

Iz tega praktičnega ozira, pa tudi glede na to, da bi morali tako častitljivo poslopje kot zgodovinsk spomenik ohraniti tudi v slučaju, da bi v njem več ne igrali, mora biti vsakemu nepristranskemu opazovalcu resnično žal, da izginja staro rudniško gledališče s pozorišča.

Pa tok sedanjega časa je tak, da stremi le za praktičnimi smotri in se pri tem svojem stremljenju ne zmeni niti za zgodovinske starine.

Govor ob stoletnici Schillerjeve smrti.

Makso Pirnat.

Slavni učiteljski zbor! Dragi dijaki! Slovesno praznuje danes nemški narod stoletnico smrti svojega velikega Schillerja. Nemški kraji tekmujejo med sabo, da tem lepše počaste svojega ljubljenca. Mi pa smo se tukaj zbrali, da si ogledamo v glavnih potezah življenje in delovanje današnjega slavljenca in da se vprašamo: kaj se ima slovenski narod, zlasti pa še naša šolska mladež, učiti od slavnega Schillerja, in kaj se imamo pri tej priliki učiti tudi od naših mogočnih sosedov.

Ivan Krištof Friderik Schiller je ugledal luč življenja dne 10. novembra leta 1759. v Marbach-u na Virtenberškem, kjer je bil prav takrat nastanjen njegov oče kot častnik. Bili so tedaj viharni časi, in Schillerjevi družini je često trda predla. Zgodilo se je celo večkrat, da oče ni dobil plače ob določenem času.

Zgodnja mladost malega Friderika ni bila torej prijetna. A v ta neprijazen mrak njegovih mladih dni sta sijali dve ljubki zvezdi, bila je to njegova mehkočutna mati in njegova ljubljena sestra Krištofina.

Štiri leta star je prišel s svojimi roditelji v mesto Lorch. Dasi telesno slaboten, se je duševno kaj lepo razvijal. Večkrat je mati jemala dečka sabo na izprehode v lepo okolico in mu skušala že zgodaj vcepiti ljubezen do lepe narave, do dragega domačega sveta. Na takih izprehodih mu je tudi pripovedovala zanimive dogodke iz življenja znamenitih nemških mož in ga tako učila ljubiti in spoštovati svoj rod.

V Lorchu je prejel Friderik prvi pouk. Poučeval ga je tamkajšnji župnik Moser, katerega se je Schiller vedno hvaležno spominjal in mu postavil tudi v enem svojih del lep spomenik.

Leta 1766. je prišel Schiller s starši v Ludwigsburg in po-
hajal ondotno gimnazijo. Kako goreč je bil za šolo, nam priča tale dogodek: Ko gre nekoč v šolo, ga povabi sosed na skledico turšične

kaše, ki je bila njegova najljubša jed; tako se je zgodilo, da je za nekaj minut zamudil šolo; začel se je vsled tega tako bridko jokati in ihteti, da ga dolgo časa niso mogli potolažiti.

Bil je nenavadno radodaren in usmiljen. Svojim součencem bi bil razdal vse svoje knjige, da, celo obleko. Oče ga je moral zaradi tega večkrat kaznovati. Tako vidi mladi Friderik nekoč svojega revnega tovariša, kateri ni imel zaponk pri črevljih. Takoj odpne svoje zaponke in jih da sošolcu. Ko pride domov brez zaponk, ga oče ostro pokara. A dobrodušni deček odgovori: „Oče, ne bodite hudi; saj imam v omari še ene zaponke, in sicer tiste za praznike.“ Očetova nevolja se po teh besedah poleže. Kako bi tudi mogel kaznovati tako blagega otroka!

V Ludwigsburgu so imeli gledališče, v katero je s starši zahajal tudi mali Schiller. Močno so vplivale nanj igre. Doma si je iz knjig napravil oder, narezal iz papirja podob in jih na nitih premikal semintja, posnemajoč tako igralce. Ko je nekoliko odrasel, je povabil v domač vrt sosednje otroke in ž njimi prirejal predstave. Kdo bi bil tedaj mislil, da postane ta deček kdaj eden najslavnejših nemških pisateljev, ki so pisali igre za gledališče.

Tisti čas so ustanovili vojaško akademijo na Solitudi. Kot otrok vojaških staršev je bil Schiller sprejet vanjo leta 1773. Baval se je ondi s pravoslovjem; a posebno slastno je prebiral domače pisatelje in pesnike.

Ko so premestili akademijo v Stuttgart, je šel tudi Schiller tja. Posvetil se je sedaj zdravništvu (medicini) in postal polkovni zdravnik. A ni se mogel zadovoljiti s svojim stanom. Vleklo ga je le k gledališču.

Popusti torej zdravniško službo in prevzame leta 1781. mesto gledališkega pesnika v Mannheim-u. Tamkaj ostane le dve leti.

Nato se začne zanj jako nestalno življenje. Mudil se je po raznih krajih in bival več ali manj časa pri svojih prijateljih in znancih v Lipskem, v Draždanih, v Weimarju in drugod.

Končno ostane v Jeni, kjer dobi l. 1789. mesto izrednega profesorja za zgodovino. To službo je opravljal do leta 1799. V tem času je posetil svojo ožjo domovino in sploh večkrat odpotoval za dalj časa iz Jene.

Tako se je mudil l. 1794. v Stuttgartu. Ker je bil tedaj že čislani pesnik, se je zbirala okrog njega v Stuttgartu večja družba učenih mož. Zanimivo je za nas, da je v ta krog zahajal tudi naš rojak, Juri Barron Vega, ki je bival tedaj pri cesarski vojski na Nemškem.

V Jeni si je kupil leta 1797. vrt s hišico, drugo leto je postal redni profesor. Leta 1799. pa se je preselil v Weimar in ondi po

dolgem bolehanju v najlepši moški dobi zatisnil oči k večnemu počitku dne 9. maja leta 1805.

Podobno, kakor Schiller, je živel mnogo mož, kateri so že zdavnaj pozabljeni. Kaj pa je Schillerju zagotovilo nesmrten spomin; kaj je zabranilo, da ni tudi njegovo ime zatonilo v morju pozabe? To so njegova književna dela. Schiller je zapustil svojemu narodu bogato dedščino dragocenih duševnih zakladov, zaradi katerih ga njegovi rojaki časte in slave ter prištevajo v vrsto svojih največjih mož.

Schiller ni čakal poznih let, a ker je delal premarljivo od zgodnje mladosti do rane smrti svoje, je zapustil lepo število nesmrtnih književnih del.

Zložil je množico dovršenih pesmi liričnega in pripovednega značaja. Njegove pesmi se odlikujejo po krepkem, donečem ubranem jeziku, kakor tudi po vzvišeni, plemeniti vsebini. Čista ljubezen, zvestoba, moštost, prijateljstvo, lepota prirode, rodoljubje in človekoljubje, to so predmeti, katere je navdušeno opeval. Posebno so se mu posrečile nekatere balade, kakor: „Die Bürgerschaft“, „Der Ring des Polykrates“, „Der Kampf mit dem Drachen“, „Die Kraniche des Ibykus“ i. t. d.

Proslavil se je tudi z dovršenimi igrami, katere je spisal za gledališče. Naj omenim samo najbolj znane in najlepše: „Wallenstein“, „Wilhelm Tell“ in „Maria Stuart“, v katerih nam razgrinja veličastne podobe imenitnih zgodovinskih oseb, kakor so bili mogočni poveljnik Wallenstein, sloviti švicarski domoljub Viljem Tell in nesrečna kraljica Marija Stuart.

V nevezani besedi je obdeloval zgodovinske in modroslovne predmete.

Schillerjeva dela so vzbujala veliko pozornost in našla zaslužno priznanje pri Nemcih, pa tudi pri drugih narodih, ki so jih marljivo prevajali v svoje jezike.

Tudi naša slovenska književnost šteje lepo število izbornih Schillerjevih prevodov.

Nesmrtni vladika Anton Martin Slomšek (rojen 26. nov. l. 1800. na Ponikvi na Štajerskem, umrl 24. sept. l. 1862. v Mariboru kot knez in škof lavantinski) objavil je leta 1847. v svojih „Drobtincah“ prekrasno Schillerjevo „Pesem o zvonu“ (preložil pa jo je že okoli l. 1826); posebno vnet Schillerjev častilec je bil naš pesnik Ivan Vesel Koseski (roj. 12. sept. l. 1798. v Spodnjih Kosezah pri Moravčah, umrl kot finančni svetnik v Trstu dne 26. marca leta 1884.); poslovenil je mnogo njegovih pesmi in igri „Devica Orleanska“ in „Mesinska nevesta“; blagi pesnik Frančišek Cegnar (roj. 8. dec. l. 1818. pri Sv. Duhu poleg Škofje Loke, umrl

14. febr. l. 1892. v Trstu kot poštni nadkontrolor) je z Levstikovo pomočjo izvrstno ponasil „Marijo Stuart“ (v „Cvetju iz domačih in tujih logov“ l. 1861.), „Viljema Tella“ (v istem „Cvetju“ l. 1862.) in „Valenštajna“ (l. 1866. v založbi Tržaške Čitalnice); letos pa nam je preskrbel klasičen prevod „Pesmi o zvonu“ naš spretni prevoditelj Anton Funtek (roj. l. 1862. v Ljubljani, sedaj ondi profesor na c. kr. učiteljsku) in ga objavil v „Ljubljanskem Zvonu“.

Povdariti nam je še nekaj potez iz Schillerjeve mladosti kakor tudi iz njegove moške dobe.

V zgodnji mladosti je vzljubil Schiller lepoto narave. Dragi dijaki! Kličem vam v spomin prelepe besede našega dr. Janeza Bleiweisa (roj. 19. nov. leta 1808. v Kranju, umrl 29. nov. l. 1881. v Ljubljani): „Prijatelj, večkrat se podajaj v naročje mile, čudapolne prirode. V njej neprenehoma šumlja studenec prave modrosti, iz katerega zajema ranjeno srce tolažbo, pokoj in srečo.“ Storite tudi vi tako! Mnogokrat se vam priporoča, da se treba mlademu človeku gibati pod milim nebom, v prosti naravi. Dobro je to za duh in telo. Dijak, ki zahaja rad v krilo prirode, si tako okrepi, očvrsti svoje telo: bivanje v naravi pa tudi mogočno vpliva na razvoj njegovega duha. Na zeleni livadi, ob žuborečem potoku, v tihem gozdu, sredi plodnega polja, na gori z lepim razgledom; tam oživi mladeniču duh, iznebi se moreče enoličnosti vsakdanjega življenja, zadovoljnost mu zasije iz oči in z vedrega čela. Pomisliti pa tudi treba, da je ta svet, ta pokrajina, po kateri se gibljemo, naša ljuba domačija, da je to naše drago domovje, v katerem so živeli in za katero so tudi trpeli naši pradedje. Ako dijak rad zahaja v ta lep, domači svet, ako izkuša spoznavati redke naravne zanimivosti, s katerimi je stvarnikova roka v tako obili meri obdarila slovensko zemljo, ako z veseljem in ljubeznijo pohiteva na lepe slovenske gore, s katerih se mu razgrinja razgled po naših cvetočih poljih, po naših srebropenih rekah, po domačih gozdovih, po romantičnih slovenskih dolinah in nebotičnih planinah, po belih mestih in vaseh, se ne bo le telesno okreпил in duševno poživil, temveč v njem se bo tudi krepko razvila in poglobila ljubezen do lepe naše domovine. Ako naj kako stvar cenim in ljubim, jo moram preje spoznati. Izleti in izprehodi širom slovenskega ozemlja prepričajo dijaka, da je ta svet res lep in vreden njegove ljubezni. Spoznavaj torej, slovenski dijak, to zemljo in ljubi jo!

Vneto je Schiller v mladosti poslušal mater, ko mu je pripovedovala o slavnih nemških možeh. Tudi slovenskega dijaka mora vsikdar zanimati delovanje in življenje naših odličnih rojakov, posebno pesnikov in pisateljev naših. Pri slovenskih urah pogosto podajam učencem črtice o naših pesnikih in pisateljih in

drugih domačih veljakih. Opozarjam zlasti Idrijčane na odlične može, ki so v tukajšnjem mestu zagledali luč sveta, kakor učeni škof Anton Kavčič, čislani državnik grof Karel Inzaghi, veliki slovenski mecen in škof ljubljanski Anton Alojzij Wolf, sloveči rastlinoslovec Frančišek Hladnik, vsestranski delujoč prirodoslovec Henrik Freyer, znameniti kranjski zgodovinar Karel Dežman in priznani skladatelj Danilo Fajgelj; kličem tudi često v spomin može, ki so v idrijskem mestu uspešno delovali, kakor navdušeni rastlinoslovec Anton Scopoli in bistrourni naravoslovec Baltazar Hacquet. Navajam dijake, da naj z veseljem prebirajo životopise slavnih Slovencev. Ni ga boljšega vzgojeslovnega sredstva niti za mladino primernejšega čtiva nego so životopisi. V njih se razkriva življenje mož, ki so se izvečine povzpeli iz nizkih, skromnih razmer na odlična mesta v človeški družbi; razkriva se v životopisih življenje rojakov, ki so se po mnogih bojih in trudih, po mnogem zatajevanju in premagovanju povzdignili do služb, kjer so delovali v prid in slavo svojega rodu; v životopisih gleda dijak može, ki so ljubili svojo domovino, ki so zanjo trpeli in nji žrtvovali vse svoje dušne in telesne sile. Mladenič! Ako bereš tak životopis, reci mi, ali se ti ne gane nekaj v tvoji duši, ali ti ne postane gorko pri srcu, ali se ne porodi v tvojem duhu sklep: tudi jaz hočem delati po svetlih zgledih naših veljakov, hočem se sedaj truditi in zopet truditi, da postanem nekoč zastaven in ugleden slovensk mož.

Schiller je bil do svojih sošolcev in tovarišev usmiljenega srca. Dragi dijak! Tvoje gmotne razmere niso take, da bi lahko pomagal svojim tovarišem v denarju. Pokažeš pa lahko na drug način, da bije v tvojih prsih mehkočuteče slovensko srce. Ako vidiš, da gre tvojemu sošolcu, ki je manj nadarjen od tebe, trda z učenjem, da mu ta ali oni predmet dela hude preglavice, tedaj naj se oglasi tvoje dobro srce! Pristopi k njemu in mu reci: „Priatelj, hočem ti pomagati, to in ono razložiti in pojasniti.“ S tvojo pomočjo bo tovariš premagal razne težave pri učenju. Hvaležen ti bo zato. Ti boš imel pa še v poznih letih sladko zavest, da že v mladosti nisi pehal od sebe tovariša, ki je potreboval tvoje pomoči in podpore. In prav med takimi dijaki, ki si radi pomagajo drug drugemu, se pogosto razvije tisto pravo prijateljstvo, katero ne pojenja, ko se dijaka ločita po končani šoli, ampak se tedaj šele prav okrepi in požene take korenine, da vztraja do starih let, in da ga ne more uničiti nobena sila, nobena nepravilika.

Mladi Schiller je slastno čital domače pisatelje in pesnike. Ako se naj človek temeljito izobrazí, mora mnogo, mnogo brati. Ako pa hoče, da bo njegova izobrazba imela pravo, zdravo

podlago, je treba, da marljivo prebira v prvi vrsti domače pisatelje in pesnike. Dragi dijaki slovenski! Tudi vi ljubite knjigo slovensko, tudi vi z veseljem čitate lepa naša domača leposlovna dela, katera vam učitelji priporočamo. A to branje ne bodi prehitro, ne bodi površno! Pogosto vam v šoli svetujem, da delajte kratke opazke o tem, kar ste prebrali. Ako naletite na lepo mesto, ki se vam posebno prilega, zapišite si ga v svoj zvezčič za opombe, naučite se ga na pamet! Na ta način najlepše častite spomin naših pesnikov in pisateljev, na ta način si nabirate bogatih duševnih zakladov, ki vam bodo do našali v poznejših letih obilih koristi.

Schiller je ljubil šolo. So dijaki, ki neradi hodijo v šolo, ki bi ji takoj pokazali hrbet, ako bi se ne bali staršev. Taki mladeniči ne bodo kaj posebnega dosegli. Pomislite, da je šola za vašimi starši vaša največja dobrotnica. Oklenite se je z vso dušo in z vsem srcem, ljubite jo, ne v besedi, ampak v dejanju! Točno prihajajte k pouku, vestno uporabite v šoli vsako minuto. Ako tako delate, se naučite skoro vsega že v šoli, doma treba le ponavljati, ostali čas pa lahko porabite za druge koristne stvari: za branje, za godbo, za petje, za izprehode in izlete, za poštene igre. Pomnite, da si je v starosti lase ruval že marsikdo, ki je v mladosti preziral šolo in pehal lakomnišljeno od sebe korist, ki mu jo je šola ponujala. Ne pozabite, da se danes od človeka mnogo zahteva. Kdor ne porabi vestno šolskih let, kdor zapravlja zlate dneve mladosti z nemarnostjo, ta bo prišel v življenje brez potrebnih znanosti in vednosti. Revščina bo njegov delež.

Schiller je bil vse svoje življenje slaboten in bolehen; a vkljub temu je neumorno delal. Nič ga ni motila bolezen, moško jo je prenašal in vestno porabil ves čas svojega življenja za delo, in le za delo. Ko mu je že koščena smrt zrla v upali obraz, je še dovrševal svoja dela. Poleg bolezní so ga trle razne življenske nepravilike in nadloge. Kako dolgo so zanj trajala leta, polna prevar in bridkosti, kako pozno je prišel do stalne službe! Niti bolezen, niti druge neugodnosti ga niso oplašile. Vse zapreke je premagala njegova krepka, njegova železna volja. Čast možu, ki je v tako neugodnih okoliščinah dovršil toliko slavnih del! Tudi nad vas, dragi mladeniči, pridejo razne nepravilike. Tega tare bolezen, drugega revščina, tretjega druge neugodnosti. A vedite, da krepka volja premaga vse zapreke. Kreпки volji se mora ukloniti bolezen, ona premaga revščino. Zgodi se često, da dijak, ki ni posebno nadarjen, obupava in si misli: toliko učenja ne morem premagati. Prežene naj take misli, reče naj: hočem se tega in tega naučiti, pa bo šlo, prvič sicer malo težje, a vedno lažje; končno si bo tako ojačil svoj duh, da

mu nobena stvar v šoli ne bo delala težav. Toliko zmožnosti ima vsak izmed vas, da lahko izhaja v šoli, samo — če le hoče. Torej nikdar omahovati, nikdar obupavati, ampak vedno krepko in čilo naprej! Zvezda vodnica vam bodi pri vsem početju trdna, jeklena volja, s katero naj se združi ljubezen do dela; kdor se z veseljem vtopi v delo, bodisi telesno ali duševno, ta ne more nikdar zaiti na napačna pota.

Schiller je bil iskren, resničen domoljub! Tudi v tem oziru posnemanja vreden zgled! Iz vseh njegovih pesmi diha vneto domoljubje, in njegova dela nam pričajo, da je bil zvest sin svojega naroda, ki je vse svoje življenje žrtvoval v ta namen, da bi svoje rojake povzdignil na tem višjo stopinjo duševne izobrazbe. Tak bodi tudi slovenski dijak! Nikdar naj ne pozabi, da ga je rodila slovenska mati, da mu je tekla zibel v slovenski zemlji, da so bile prve besede, katere je slišal, slovenske. Zavest, da je Slovenec, naj ga spremlja od zibeli do groba! Svojemu rodu naj se ne izneveri nikdar! In tem bolj naj ljubi slovenski dijak svojo domovino, ker ve, da je mala, da je zaničevana, kakor se tudi pošten sin ne bo nikdar zaničljivo obrnil od svoje matere, čeprav je ta le uboga, revna, slabo oblečena ženica, ampak jo bo prav zaradi njene revščine in preproščine tembolj ljubil in spoštoval. To ljubezen pa mladenič najlepše kaže s tem, da ves svoj čas, vse svoje moči, vso svojo voljo posveti šoli, posveti svoji izobrazbi in izomiki, pred vsem temeljitemu proučevanju svojega materinega jezika in vseh predmetov, ki so v katerisibodi zvezi z njegovo domovino. Zgodaj naj si slovenski dijak vtisne v spomin, da je edino, s čimer si moremo Slovenci pridobiti ugled pred tujim svetom, naša čimbolj dovršena duševna izobrazba. — Ako bi mu kedaj imel upasti pogum, naj si pokliče v zavest, da se ne trudi v šoli samo zase, ampak da se trudi in se kot zvest sin svoje domovine mora truditi obenem tudi za svoj rod, za svoj dom. Hrepeneti mora kvišku in naprej, le vedno naprej, potem gotovo doseže svoj namen, gotovo postane ugleden mož kakršnegakoli stanu in kot mož poskusi uresničiti lepe vzore in namene, katere je skrito gojil v svojem mladem srcu. In vesel ga bo tedaj njegov rod, vesela ga bo njegova ožja, pa tudi širja domovina. — Večkrat naj slovenski dijak tudi pomisli, da je sin maloštevilnega naroda. Kako velikansko škodo trpi ta narod, ako se izgubi le eden njegov sin, ako le eden dijak po svoji nemarnosti ne doseže svojega smotra. Ker nas je malo, zato mora biti vsakdo na svojem mestu, tako tudi dijak, ki naj zastavi vse svoje sile, da si pridobi temveč znanja in vednosti.

Od Schillerja se torej uči, slovenski dijak, ljubezni do prirode, zlasti do lepega, domačega sveta; posnema naj ga v ljubezni do svo-

jega bližnjega in v vnemi do šole; kakor Schiller svoje, tako naj tudi on ljubi in spoštuje slavne slovenske rojake, zlasti domače pesnike in pisatelje; Schiller bodi mu svetel zgled krepke volje, ki premaga vse ovire, in pa resnične ljubezni do dragega materinega rodu.

Od Nemcev pa se učite, dragi mladeniči, kako nam je treba častiti slavne može. Le pogledjte, kako slave spomin Schillerjev. Skoro vsako nemško mesto ima njegov spomenik, če ne spomenika, pa vsaj ulico, vrt, trg ali most, ki nosi njegovo ime. Njegovo podobo, njegov kip vidimo v vsaki nemški hiši, njegova dela ima vsak Nемеc, prebira jih in se ob njih navdušuje. Vsako leto Nemci slovesno obhajajo spomin Schillerjevega rojstva in njegove smrti. Dragi dijaki! Vi sicer ne morete staviti našim veljakom kamenitih in bronastih spomenikov. Častite jih pa lahko še lepše na drug način. Kupujte spise naših priznanih pisateljev in pesnikov, berite neutrudno njihova dela, preskrbite si, če le mogoče, njih podobe in kipe, in kar je največ vredno: navdušujte se za lepe vzore, za katere vas vnemajo naši odlični pesniki in pisatelji, vzplamti naj vaše mlado srce za vzor domoljubja in človekoljubja; kadar pa pridete v življenje, skušajte te lepe vzore tudi uresničiti. — Še nekaj! Imam navado, da vas opozarjam pri slovenskih urah na rojstne in smrtne dneve naših odličnjakov. S tem vas hočem privedi do tega, da se večkrat v duhu spominjate naših slavnih mož in v duhu obhajate obletnice njih rojstva in smrti. In to spoštovanje, katero vam hočem vcepiti do naših zaslužnikov, prenesite tudi v dejansko življenje in poskrbite, da bodo naši rojaki vrednejše častili naše slavne može nego se to godi danes, poskrbite, pravim, da se poživi spomin marsikaterega slovenskega vrlega moža, ki je danes pozabljen.

Dragi dijaki! Ko pridete danes domov, premislite še enkrat, kaj se vam je učiti od Schillerja, kaj od njegovih rojakov. Vtisnite si namigljaje, na katere sem vas posebej opozarjal, v spomin in v srce. Ravnajte se po teh navodilih v vaših lepih mladih letih, a ne pozabite jih tudi v moški dobi, v dobi dela in truda, v dobi, ko človeku treba pokazati, kaj je in kaj velja. Ako se to zgodi, lahko sklenem v sladkem upanju, da postanete svoj čas možje, ki boste marljivo in požrtvovalno skušali nadelavati pot, po kateri naj dospe narod naš do boljše, do lepše prihodnosti!

Šolska poročila.

I.

Učiteljski zbor.

a) Izpembe:

Pred začetkom šolskega leta 1904/5 je izstopil iz učiteljskega zbora:

Alfonz Levičnik, prvi veroučitelj, imenovan z odlokom c. kr. naučnega ministrstva z dne 30. avgusta 1904, št. 30.055, pravim veroučiteljem na I. drž. gimnaziji v Ljubljani.

Vstopili pa so v učiteljski zbor:

Jožef Reisner, namestni učitelj na drž. gimnaziji v VIII. okraju na Dunaju, imenovan v seji mestnega zastopa idrijskega dne 12. septembra 1904 pravim realčnim učiteljem; potrjen z odlokom c. kr. dež. šolskega sveta z dne 10. oktobra 1904, št. 4374;

Andrej Plečnik, mestni kaplan pri Sv. Petru v Ljubljani, imenovan v seji mestnega zastopa idrijskega dne 12. septembra 1904 pravim veroučiteljem; potrjen z odlokom c. kr. dež. šolskega sveta z dne 4. novembra 1904, št. 4956.

Otmar Novak, c. kr. učitelj na rudniški ljudski šoli v Idriji, imenovan namestnim učiteljem za telovadbo dne 2. septembra 1904; potrjen z odlokom c. kr. dež. šolskega sveta z dne 9. septembra 1904, št. 3825.

Dr. Viktor Jeločnik, profesorski kandidat, kot pomožni učitelj za čas od 15. oktobra 1904 do 15. februarja 1905.

b) Imenovanja v učiteljskem zboru.

Dr. Stanislava Beuka, pravega realčnega učitelja, je imenoval mestni zastop v seji dne 31. julija 1904 stalnim ravnateljem, namestna učitelja **Vincencija Levičnika** in **Matijo Pirca** pa pravim realčnim učiteljem v svojih sejah dne 20. januarja 1905, oziroma dne 31. marca 1905. Ta imenovanja je potrdil c. kr. dež. šolski svet z odluki z dne 24. avgusta 1904, št. 3513, 20. maja 1905, št. 2132, in z dne 17. aprila 1905, št. 1724.

c) Člani učiteljskega zbora koncem šolskega leta 1904/5.

A) Realčni razredi.

Ravnatelj:

1. **Dr. Stanislav Beuk**, varih prirodopisnih in kemiških učil, je poučeval prirodopis in lepomis v I. in II. ter kemijo v IV. razredu; 9 ur na teden.

Učitelji:

1. **Makso Pirnat**, pravi realčni učitelj, razrednik IV. razreda, varih dijaške in učiteljske knjižnice, je poučeval slovenščino v I., III. in IV. ter nemščino v I. in II. razredu; 19 ur na teden.

2. **Jožef Reisner**, pravi realčni učitelj, razrednik I. razreda, varih prirodoslovnih in geometrijskih učil, je poučeval aritmetiko in geometrijo v I., II., III. in IV. ter fiziko v III. in IV. razredu; 25 ur na teden.

3. **Andrej Plečnik**, pravi veroučitelj, je poučeval verouk v pripravljalnem, I., II., III. in IV. razredu in opravljal službo božjo za realčno mladež; 12 ur na teden.

4. **Vincencij Levičnik**, pravi realčni učitelj, varih risalnih in lepomisnih učil, je poučeval prostoročno risanje v I. a, I. b, II. a, II. b, III. in IV. razredu; 24 ur na teden.

5. **Matija Pirc**, pravi realčni učitelj, razrednik II. razreda, varih zemljepisnih in zgodovinskih učil, je poučeval zemljepis v I., zemljepis in zgodovino v II., III. in IV. razredu ter slovenščino v II. razredu; 18 ur na teden.

6. **Delimir Glazar**, namestni učitelj, razrednik III. razreda, je poučeval nemščino in francoščino v III. in IV. razredu ter neobvezni predmet italijanščino; 17 + 2 uri na teden.

7. **Otmar Novak**, c. kr. učitelj na rudniški ljudski šoli in namestni učitelj za telovadbo, voditelj šolskih iger, je poučeval telovadbo v pripravlj., I., II., III. in IV. razredu; 9 ur na teden.

B) Pripravljalni razred.

Engelbert Gangl, učitelj pripravljalnega razreda, je poučeval v tem razredu vse predmete razen veroznanstva in telovadbe, potem neobvezni predmet petje v vseh razredih in je vodil petje pri šolskih mašah; 23 + 6 ur na teden.

Šolski sluga: Valentin Albrecht.

II.

Učni načrt.

Podlaga pouku v obveznih predmetih je normalni učni načrt za realke (objavljen z razpisom c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 28. aprila 1898, št. 10.331), v kolikor ne nasprotuje posebnemu učnemu načrtu za mestno nižjo realko v Idriji, ki je odobren z odlokom c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 7. junija 1901, št. 13.152.

Po tem načrtu je učni jezik slovenski, deloma nemški. V naslednjem pregledu predmetov, razvrščenih po posameznih razredih in tedenskih urah, kažejo sklepi pri številkah, da se poučuje dotični predmet v dotičnem razredu v nemškem učnem jeziku. Terminologijo je podati v vseh predmetih v obeh jezikih. Neobvezni predmet petje se poučuje v slovenskem učnem jeziku.

Predmet	I.	II.	III.	IV.	Skupaj
	razred				
Verouk	2	2	2	2	8
Slovenščina	3	3	3	3	12
Nemščina	(5)	(5)	(4)	(4)	18
Francoščina	—	—	(5)	(4)	9
Zemljepis	3	(2)	(2)	(2)	9
Zgodovina	—	2	2	2	6
Aritmetika	(3)	(3)	(3)	(3)	12
Prirodopis	2	2	—	—	4
Fizika	—	—	3	2	5
Kemija in mineralogija	—	—	—	3	3
Geometrija in geometriško risanje	(1)	(2)	(2)	(3)	8
Prostoročno risanje	4	4	4	4	16
Lepopisje	1	1	—	—	2
Telovadba	2	2	2	2	8
Skupaj	26	28	32	34	120

Slovenščina se poučuje po učnem načrtu, veljavnem za državno višjo realko v Ljubljani vsled odredbe c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 9. septembra 1880, št. 13.377. Naloge in njih število v zmislu poznejših naredb kakor na imenovanem zavodu.

A. Obvezni predmeti.

I. razred.

- 1. Verouk.** Katoliški katekizem. O veri, zapovedih, svetstvih in blažilih.
- 2. Slovenščina** Glasoslovje, besedni razpoli, sklanjatev in spregatev; goli in razširjeni stavek, razložen na preprostih zgledih; čitanje in razlaganje primernih beril, ponavljanje istih, pravopisne vaje. — Vsake štiri tedne ena domača in ena šolska naloga, in sicer obnovitev prosto povedanih ali prečitanih manjših povesti, preprostih po svoji skladnji; obnovitev na izust naučenih krajših beril lahko umljuje vsebine.
- 3. Nemščina.** Slovnica: besedni razpoli, pravilno oblikoslovje, skladnja prostega stavka, osnutki zloženega stavka. Praktične pravopisne vaje in prilično glavna pravopisna pravila. — Čitanje: pravilno čitanje po glasu in vsebini, razlaganje berila, razgovor o berilu in prosto obnavljanje berila. Predavanje na izust naučenih beril v vezani in nevezani besedi. Na govorjenje je polagati posebno važnost. — Naloge: v I. polletju do Božiča le pravopisne vaje, vršeče se vsak teden po 15. do 20 minut, večinoma v pravopisne namene, potem do konca leta vsake štiri tedne dve narekovanji, ena šolska in ena domača naloga. Obnovitev prosto povedanih ali prečitanih manjših povesti, preprostih po svoji skladnji.

4. **Zemljepis.** Nazorno dovajanje do osnovnih zemljepisnih pojmov, v kolikor so potrebni za razumevanje zemljevidov. Dnevne solčne poti gledé na šolsko poslopje in dom o raznih letnih časih, po tem opoznavanje v okolici, na zemljevidu in na zemeljski obli. Popisovanje in razlaganje svetlobnih in toplotnih razmer, pojavljajočih se v domovini tekom enega leta, kolikor so neposredno zavisne od dnevne dolgosti in solnčnega viška. Glavni liki trdine in tekočine, njih razdeljnost po zemlji, kakor tudi leža najznamenitejših delov na pregleden način, poleg vednega vežbanja in udovrševanja v čitanju zemljevidov. Poizkušnje v risanju najenostavnejših zemljepisnih predmetov.

5. **Aritmetika.** Dekadični številni sistem. Rimske številke. Četvero osnovnih računov neimenovanih in enoimenskih celih in decimalnih števil. Meterski merni in utežni sistem. Predvaje v enostavnem sklepovnem računu. O deljivosti števil; razstavljanje števila na njegove prafaktorje; največja skupna mera in najmanjši skupni mnogokratnik. Četvero osnovnih računov z navadnimi ulomki. Pretvarjanje decimalnega ulomka na navadni ulomek in obratno. Računanje z mnogoimenskimi števili — **Naloge:** v vsakem polletju štiri šolske naloge; poleg tega od ure do ure majhne domače pismene vaje, ki pa morajo izostati, ako pade prihodnja ura na drugi dan.

6. **Prirodopis.** Prvih šest mesecev šolskega leta: **Živalstvo**, in sicer sesavci in ptiči. Zadnje štiri mesece šolskega leta: **Rastlinstvo**, in sicer nekaj takih semenjskih rastlin, katerih sestava je najbolj primerna, da razumeva učence osnutke zunanje členkovitosti rastline.

7. **Geometrija.** Geometriško oblikoslovje: geometriški osnovni tvori in nazorno opisovanje najenostavnejših teles: kocka, prizma, piramida, valjar, stožec in krogla. Nazorno izvajanje svojstev ploskih geometriških likov.

8. **Prosto risanje.** Risanje ploskih geometriških okrasov kot predvaja za proste okraske. Enostavni prosti okraski; stilizirani cvetni liki; enostavni liki povesod v geometriškem načrtu. Vsi zriski se izvajajo s svinčnikom in tudi s čopičem v dveh do treh bojah.

9. **Lepopisje.** Latinska in nemška pisava.

10. **Telovadba.** Redovne vaje; proste vaje; dolga kolebna vrv; razovne lestve, navpične lestve; plezalni drogovji; bradlja; igre.

II. razred.

1. **Verouk** (liturgika). Duh katoliškega bogočastja, cerkvene osebe, redovi, oprava, opravila, časi.

2. **Slovenščina.** Slovnica: Temeljito ponavljanje proučene učne tvarine 1. razreda; glagol; členice; o stavku sploh; prosti stavek, glavni in dopolnilni členi prostega stavka; skloni. — **Pismene naloge:** Vsake štiri tedne ena domača in ena šolska naloga. — Pretvarjanje enostavnih beril po danem navodilu; okrajšane obnovitve daljših povesti; učenje nekaterih pesmi na izust.

3. **Nemščina.** Slovnica: Ponavljanje slovniske učne tvarine 1. razreda; dopolnjevanje oblikoslovja; razširjevanje pouka o prostem stavku; zloženi stavek sploh, priredje temeljito. — Čitanje kakor v 1. razredu. Predavanje na izust. — **Pismene naloge:** vsake štiri tedne eno narekovanje kot vaja za pravopisje in ločila, ena šolska in ena domača naloga. Bolj obsežne obnovitve; pretvarjanje enostavnih beril po danem navodilu; okrajšane obnovitve daljših povesti.

4. **Zemljepis.** Pregledno ponavljanje osnovnih pojmov matematiškega zemljepisja. Dozdevno tekanje solca v različnih širinah; iz tega izvirajoče svetlobne in toplotne

razmere kot osnovna podlaga različnega podnebja. Azija in Afrika po leži in obrisu v goropisnem, vodopisnem in krajepisnem pogledu z ozirom na podnebne razmere, kolikor se dajo pojasniti iz dozdevnega tekanja solnca. Zveznost podnebja z vegetacijo, deželnimi prirodninami in opravi narodov je razložiti le na posameznih, iz obližja vzetih in prav jasnih zgledih. Evropa: pregled po leži in obrisu, vzpetosti in vodovju. Dežele južne Evrope in britskega otoškega kraljestva z motrišča, označenega pri Aziji in Afriki. Pričetek vaj v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov.

5. **Zgodovina.** Stari vek. Podrobnejše obravnavanje bajk. Najvažnejše osebe in dogodki, zlasti iz grške in rimske zgodovine.

6. **Aritmetika.** Ponavljanje računov z navadnimi ulomki. Računi z nepopolnimi števili. Okrajšano množenje in deljenje. Uporaba sklepnega računa pri enostavnih in sestavljenih regeldetrijskih nalogah. Vzporedno s tem najvažnejše o meri in teži, o denarju in novcih. Pravila o razmerjih in sorazmerjih in njih uporaba pri razreševanju enostavnih in sestavljenih regeldetrijskih nalog. Procentni, enostavni obrestni in diskontni račun. — Naloge kakor v I. razredu.

7. **Prirodopis.** Prvih šest mesecev šolskega leta: Živalstvo, in sicer: ostale vretenčarje, potem brezvretenčarje s posebnim ozirom na žuželke. Zadnje štiri mesece šolskega leta: Rastlinstvo: Pouk I. razreda se nadaljuje, nekatere trosocvetke in take semenske rastline, ki jili je teže spoznavati, ter navaja do razumevanja osnovne razdelitve in poznavanja najvažnejših skupin rastlinstva.

8. **Geometrija in geometriško risanje.** a) Geometrija: Osnutki planimetrije do vštete skladbe. b) Geometriško risanje: Vaje v rabi risalnega orodja. Konstruktivno risanje na podlagi proučene učne tvarine in z ozirom na enostavne geometriške okraske po predlogah.

9. **Prostorčno risanje.** Nazorni pouk prostega risanja geometrijskih modelov, posameznih in v skupinah. Nadaljevanje risanja prostih barvenih okraskov. Vsi zriski se izvajajo s svinčnikom (odnosno s peresom) in barvo. — Razlaganje: Nazorni pouk o osnovnih pravilih perspektivnega risanja. O razvitku in namenu okraskov.

10. **Lepopisje.** Nadaljevanje vaj I. razreda in vaja v francoski okrogli pisavi.

11. **Telovadba.** Redovne vaje; proste vaje; dolga kolebna vrv; prosto skakanje; razovne, počevne in navpične lestve; plezalni drogovi in plezalne vrvi; drog; krogi; bradlja; igre.

III. razred.

1. **Verouk.** Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi.

2. **Slovensčina.** Slovnica: Skloni s predlogi; o imenih; o glagolu; zloženi stavek (priredje, skrčeni stavek; podredje, skrajšani stavek); množno-zloženi stavek. Čitanje: Čitanje pesmi in beril s posebnim ozirom na razvoj misli; kratki podatki o delovanju in življenju pesnikov in pisateljev. — Učenje nekaterih pesmi na izust. Pismene naloge: Vsak mesec ena domača in ena šolska naloga.

3. **Nemščina.** Slovnica: Podredje, priredje; množno-zloženi stavek; perijoda. Čitanje: Pesmi in berila v nevezani besedi s posebnim ozirom na sestavo, glavno misel in kakovost izraževanja. Pri razlaganju klasičnih pesmi nekaj lahko umljivih podatkov iz biografije pesnika. — Predavanje na izust naučenih pesmi. — Pismene naloge: Vsake štiri tedne ena šolska in ena domača naloga.

4. **Francoščina.** Slovnica: Glasoslovje in čitanje. Iz oblikoslovja: osnovni nauki vseh besednih plemen; pri glagolih v prvi vrsti „avoir“ in „être“, kakor tudi tipični vzorci I., II., III. in IV. spregatve. Izločijo se vse nepravilnosti in trpna doba; vprašalna in zanikalna stavkova oblika. Čitanje: Kratka, celotno sestavljena berila

kot podlaga za osnovne usne in pismene vaje. Učenje razloženih besed na izust. Pismene naloge: Od Božiča do konca I. polletja štiri kratka narekovanja. V II. polletju sedem narekovanj in sedem šolskih nalog, ki obsegajo na izust naučena celotna berila, odgovore na enostavna vprašanja v francoščini in slovniško pretvarjanje dobro predelanega besedila.

5. Zemljepis. One evropske dežele, ki se niso vzele v II. razredu izvzemši avstrijsko-ogrsko monarhijo; Amerika in Avstralija tako kakor v II. razredu, posebno z ozirom na podnebne razmere. — Vaje v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov.

6. Zgodovina. Srednji vek. Najvažnejše osebe in dogodki s posebnim ozirom na zgodovino avstrijsko-ogrske monarhije.

7. Aritmetika. Osnovni nauki računanja z občnimi števili: osnovni računski načini z občnimi števili in to z enočenci in mnogočenci, ne pa z ulomki. Kvadriranje in kubiranje enočlenskih in mnogočlenskih algebraičnih izrazov in dekadičnih števil. Kvadratni in kubični koren dekadičnih števil. Nadaljevanje vaj v računanju s posebnimi števili, da se utrdi učna snov prejšnjih razredov in preide na povprečni in delitveni račun. Naloge kakor v I. razredu.

8. Fizika. Uvod: Prostornost in neprodornost teles; skupnost; gibanje in njegovi znaki, vztrajnost. Sila; njeno prijemališče, smer in kolikost. Pojem dveh enakih sil; predočevanje sil s pomočjo daljic. — Težnost: smer zemeljske težnosti, teža, težnostna enota, težišče, položaj podprtih teles. Vzvod, enakoramna in rimska tehtnica, stalni škripec. Specifična teža in relativna gostota. — Molekularne sile: Deljivost, molekule, ljukničavost, zveznost, prijemnost. Prožnost, zakon o trgovorni prožnosti, tehtnica na pero. — Kapljivo tekoča telesa: znaki kapljivo tekočih teles. Prevajanje tlaka. Gladina. Hidrostatični tlak. Vzratno delovanje tekoče kapljevine. Občujoče posode. Lasovitost. Arhimedov zakon. Določevanje specifične teže z opazovanjem vzgona. Plavanje. Gostomeri z lestvico. — Plini: znaki plinov. Tehtanje zraka, barometer, manometer, Mariottov zakon. Sesaljke. Natega. Zrakoplov. — Toplota: občutek toplote, temperatura, izprememba vsebine teles vsled toplote. Termoskopi, termometer. Množina toplote, specifična toplota. Prevajanje toplote, osnovni poizkusi o žarenju toplote. Kratka razlaga letnih časov kot posledic gibanja zemlje okrog solca. Pretvorba skupnosti. Napetost par. Stroj na par. Izvori toplote. — Magnetizem: prirodni in umetni magneti, magnetne igle, vzajemno delovanje magnetnih polov. Magnetenje po razdelitvi in z drgnjem. Zemeljski magnetizem, odklon in naklon (ponovitev sem spadajočih astronomskih pojmov). Busola. — Električna: Elektrizovanje z drgnjem in po podelitvi. Elektrovi. Pozitivna in negativna elektrika. Elektroskopi. Kje se elektrika razprostira. Delovanje elektrike na osteli. — Elektrizovanje po razdelvi. Najvažnejše priprave za zbujanje in nabiranje elektrike. Blisk in grom. Strelovod. — Voltov člen, Voltova baterija. Električna pola. Galvanski tok. Najbolj rabljivi galvanski členi. Toplotni in svetlobni učinki galvanskega toka. Elektroliza (razkrog vode, galvanoplastika). Magnetni učinki galvanskega toka. Morsejev brzovjav. Osnovni poizkusi z navedenimi električnimi toki. Telefon, mikrofoni. Termoelektrika.

9. Geometrija in geometriško risanje. a) Geometrija: Nadaljevanje in sklep planimetrije. Ploščinsko enaki liki; pretvarjanje ravnih likov. Računanje ploščine, sorazmernost in podobnost v soglasju z matematično snovjo tega razreda. b) Geometriško risanje: Konstruktivno risanje na podlagi priučene tvarine pod a).

10. Prostoročno risanje. Nadaljevanje perspektivnega risanja po težjih notnih modelih in po skupinah modelov; nadaljevanje risanja ploskvenih ornamentov v več barvah; prehod na plastične ornamente. — Vsi zriski se izvajajo s svinčnikom (odnosno

s persom), kredo in barvo. — Razlaganje: pouk o slogih, namenu in porabi izvedenih ornamentov. Navajanje k uporabi pravih barv in k poznavanju harmonije barv. Nadaljno razlaganje perspektive in senčenja pri risanju modelov.

11. **Telovadba.** Redovne vaje; proste vaje; prosto skakanje; razovne, poševne in navpične lestve; drogovni in vivi za plezanje; koza; drog; krogi; kolebna vrv; bradlja; igre.

IV. razred.

1. **Verouk.** Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi.

2. **Slovenščina.** Slovnica: Sistematično ponavljanje zloženega stavka v zvezi z glagolsko skladnjo. — Posnetek zlogomerja in stihoslovja, prilike in podobe. — Čitanje kakor v III. razredu. Učenje nekaterih pesmi na izust. — Pismene naloge: Vsak mesec ena domača in ena šolska naloga.

3. **Nemščina.** Slovnica: Ponovitev oblikoslovja in skladnje. Najvažnejše iz besedotvorja. Sorodne besede z ozirom na enakost pomena in njih izvedbe pri čitanju. — Čitanje kakor v III. razredu. Učenje na izust in predavanje. — Naloge: V vsakem polletju štiri šolske in štiri domače naloge.

4. **Francoščina.** Slovnica: Ponavljanje in dopolnjevanje oblikoslovja; pred vsem IV. sprege in nepravilnosti I. sprege, ki so se bile izpusstile v III. razredu; trpna doba, povratni glagoli, besedni red; najvažnejše o polpreteklem času in deležniku preteklega časa. V II. polletju: Sistematiški pouk o glagolu na podlagi glasovnih pravil. Raba osebnega zaimka. Osnovni pouk o sklanji spolovnika, samostalnika, pridevnika in zaimka. — Čitanje enostavnih, pozneje težjih prozajiskih in poetičkih beril v zvezi z ustmenimi in pismenimi vajami, prevajanje v francoščino, učenje razloženih besedil na pamet. Razširjanje znanja besed, posebno najvažnejših rekel v zvezi s priučeni glagoli. Pismeno pripravljane doma. — Pismene naloge: V vsakem polletju štiri šolske naloge in štiri domače naloge.

5. **Zemljepis.** Lega, fizikalna in politična geografija avstrijsko-ogrske monarhije brez statistike; natančnejše spoznavanje pridelkov in izdelkov dežel, s čim se posamezni narodi pečajo, kakšne so obratne in kulturne razmere. — Vaje v črtanju enostavnih zemljevidnih obriskov.

6. **Zgodovina.** Novi vek. Najvažnejše osebe in dogodki s posebnim ozirom na zgodovino avstrijsko-ogrske monarhije.

7. **Aritmetika.** Ponovitev, dokazovanje in razširjenje nauka o prvih štirih osnovnih računskih načinih z običnimi in posebnimi celimi števili in ulomki. Dokazovanje najenostavnejših pravil o deljivosti dekadičnih števil. Teorija največje skupne mere in najmanjšega skupnega mnogokratnika pri polinomih. Enačbe prve stopnje z eno in več neznankami in njih poraba pri praktičnih nalogah. O razmerjih in sorazmerjih z običnimi števili in njih poraba. — Naloge kakor v I. razredu.

8. **Fizika.** Mehanka: Enakomerna in enakomerno izpremenljiva gibanja, prosti pad, zračni upor, navpični met kvišku; sestavljanje in razstavljanje gibanj; vodoravni in poševni met (grafično); sila, masa, pospežba; paralelogram sil; strmina; trenje; nihalo; centrifugalna in centripetalna sila. Rotacija zemlje okoli osi in njena pot okrog solnca. Poslednica vzporednih sil z isto smerjo na podlagi poskusov; težišče; vzvod; vreteno, škripci; udar prožnih teles. — Akustika: Izvor zvoka in kako se širi; hitrost zvoka; odboj; vrste zvokov; jakost in višina tonov; lestvica tonov; strune, glasbene vilice, piščali; resonanca; uho. — Optika: Izvori svetlobe; kako se širi svetloba; senca; lunine izpremembe; mrki; temna sobica; jakost in odboj svetlobe; ravna in kroglasta zrcala; lom (kvalitativno), prehod svetlobe skozi plošče, prizme in

leče, po teh nastale slike, fotografična kamera, oko, akomodacija, očala; stereoskop; časovni učinek svetlobe na mrežnico, vidni kot, lupa, mikroskop; jednostavni dioptrični daljnogledi; solnčni šar, komplementarne barve, absorpcija; mavrica.

9. **Kemija in mineralogija.** Poizkusi, iz katerih se pokaže razloček fizikalnih in kemijskih pojavov. Osnovni pojmi. Opis važnih elementov in spojin. Opis važnih rudnin in hribin (nazorno). — Petrolej; nekaj ogljikovodencev, alkoholov in kislin. Masti in mila. Ogljikovi hidrati. Vrenje. Najvažnejše cijanove spojine. Bencol in nekaj njegovih derivatov. Smole (terpentin). Eterična olja (terpentinovo olje). Beljakovine.

10. **Geometrija in geometriško risanje.** a) **Geometrija:** Osnovni nauki iz stereometrije. Medsebojna lega premic in ravnin z ozirom na potrebo v pouku o projekciji. — Prizma, piramida, valj, stožec in krogla. Površje in prostornina teh teles. — b) **Geometriško risanje:** Točke, daljice, ravni liki in enostavna geometriška telesa v dveh ortogonalnih projekcijah, nazorno in v zvezi s snovjo stereometrije.

11. **Prostoročno risanje.** Nadaljevanje perspektivnega risanja in sicer po posodah in drugih umetno obrtnih in tehniških izdelkih, posameznih in v skupinah. Risanje težjih večbarvnih in plastiških ornamentov in rastlinskih motivov. — Zriski se izvajajo s svinčnikom (peresom), kredo in barvo. — Razlaganje slogov, o barvah in senčenju.

12. **Telovadba.** Redovne vaje; proste vaje; prosto skakanje; razovne, poševne in navpične lestve; drogovci in vrvi za plezanje; konj; koza; drog; krogi; kolebna vrv; bradlja; igre.

Kanon pesmi,

ki jih je priporočil c. kr. dež. šol. svet z odlokom z dne 19. aprila 1904, št. 985, za učenje na izusti:

I. razred. 1.) Srčni deček. Levstik. 2.) Na moje rojake. Vodnik. 3.) Odlikovanje. Gregorčič. 4.) Brodnik. Aškerc. 5.) Limbarska gora. Nar. Hičinger. 6.) Pomlad. Stritar. 7.) Mavrica. Gregorčič. 8.) Veseli pastir. Gregorčič. 9.) Sraka in mlade. Vodnik. 10.) Mornarska. Umek.

II. razred. 1.) Zlata ptička. O. Zupančič. 2.) Slovenski svet. Freuensfeld. 3.) Cerkvica. Levec. 4.) Sirota Jerica. Nar. Valjavec. 5.) Rada. Pagliaruzzi. 6.) Turki na Slevici. Stritar. 7.) Lastovkam. Gregorčič.

III. razred. 1.) Najlepši dan. Aškerc. 2.) Za dom med boj in grom. Gregorčič. 3.) Mejnik. Aškerc. 4.) Godčeva balada. Aškerc. 5.) Avstrija moja. Končan. 6.) Pomladnji izprehod. Levstik. 7.) Nazaj v planinski raj. Gregorčič. 8.) O nevilhiti. Gregorčič. 9.) Vaška lipa. Aškerc.

IV. razred. 1.) Ljudmila. Vilhar. 2.) Vojaki na potu. Gregorčič. 3.) Ponočna potnica. Aškerc. 4.) Izprehod. Jenko. 5.) V srce si glej. Gregorčič. 6.) Orglar. Prešeren. 7.) Memento mori. Prešeren.

Pripravljalni razred.

1. **Verouk** po srednjem katekizmu in svetopisemske zgodbe stare in nove zaveze. 2 uri na teden.

2. **Slovenščina.** Pravilno čitanje; osnovni nauk o besednih razpolih in oblikoslovju; analiza prostega razširjenega stavka; osnutki zloženega in skrčenega stavka; poznavanje pravopisnih pravil in ločil; memoriranje izbranih beril (pesmi). — Pismene naloge: 2 šolski nalogi na mesec, za podlago so jim prečitana kratka berila. Od ure do ure kratke domače vaje slovnične vsebine. 4 ure na teden.

3. **Nemščina.** Pravilno čitanje; osnovni nauk o besednih razpolih in oblikoslovju; analiza prostega razširjenega stavka; osnutki zloženega in skrčenega stavka; poznavanje pravopisnih pravil in ločil; memoriranje izbranih beril; obnovitev prečitanih beril na podlagi vprašanj in tudi prosto. Na govor je pokladati posebno važnost. — Pismene naloge: v I. polletju vsak mesec štiri narekovanja kot šolska naloga, v drugem polletju na mesec 2 narekovanji in dve šolski nalogi, katerim služijo za podlago prečitana kratka berila. O dne do dne kratke domače vaje, največkrat slovnične (besedna in stavkova analiza) in tudi pravopisne vsebine. 12 ur na teden.

4. **Računstvo.** Pisanje in čitanje mnogomestnih števil; četvero osnovnih računov neimenskih in enoimenskih celih in decimalnih števil s posebnim ozirom na izusten račun; najvažnejše o meri in teži. Terminologijo je podati v obeh učnih jezikih. — Pismene naloge: na mesec 2 šolski nalogi; od ure do ure kratke domače vaje. 4 ure na teden.

5. **Lepopisje.** Vaje v latinski in nemški pisavi. 1 uro na teden.

6. **Risanje.** Geometriški liki in okraski na podlagi prem, kotov, trikotnikov, četvero-kočnikov in krogov. 2 uri na teden.

7. **Telovadba.** Vaje redovne, proste in na orodju; igre. 1 uro na teden.

Učni jezik je slovenski, le pri nemščini nemški.

B. Neobvezni predmeti.

1. Italijanščina.

Učna knjiga: *Mussafia Adolf, Dr., Italienische Sprachlehre in Regeln und Beispielen.* Dunaj in Lipsko. 1904, 27. izdaja. Poučevalo se je z 2 uri na teden; pristop so imeli le učenci IV. razreda. — Proučena učna tvarina: samostalnik in pridevnik, zaimek, nedoločnik in deležnik preteklega časa, števniki; v celem 41 vaj.

Udeležba: I. polletje: 18, II. polletje 13 učencev.

2. Petje.

Za pouk v petju sta bila dva tečaja. V vsakem tečaju so se vadili učenci po dve uri na teden. V I. tečaju so se seznanili z notami, intervali, takti, dur-škalami in dinamiškimi znamenji. V II. tečaju so ponovili, oziroma izpopolnili snov I. tečaja. Za podlago pevskega pouku je služila Foersterjeva „Pevska šola“.

Gojenci obeh tečajev so se naučili peti več cerkvenih, narodnih in umetnih pesmi za moške in mešane zборе. Pri šolskih mašah so oskrbovali petje ter priredili tekom šolskega leta dva javna koncerta, kjer so izvajali pevske in glasbene točke. Zato sta imela oba tečaja skoro vsak teden skupno pevsko vajo.

Udeležba I. tečaja: v I. polletju 61, v II. polletju 59 učencev;

II. tečaja: v I. polletju 28, v II. polletju 23 učencev.

III.

Učne knjige,

ki bodo služile v šolskem letu 1905/6 z dovoljenjem c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 29. aprila 1905., št. 1905.

Za pripravljalni razred.

- Srednji katekizem ali krščanski nauk 1897. K — 64.
Lesar-Schuster, Zgodbe svetega pisma stare in nove zaveze, K 1.—
Šket-Janežič, Slovenska slovnica za srednje šole. 8. natisk. 1900. K 2.—
Josin-Gangl, Tretje berilo za štirirazredne in večrazredne občne ljudske šole. 1902. K — 90.
Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen. 9. in 10. natisk. K 2·40.
Schreiner-Bezjak, Druga nemška vadnica za slovenske občne ljudske šole. K 1·60.
Dr. K. Kummer-Branky-Hofbauer, Lesebuch für österreichische allgemeine Volksschulen II. Teil. 1902. K — 70.
Regeln und Wörterverzeichnis für die deutsche Rechtschreibung. K — 20.
Močnik, Računica za občne ljudske šole. Izdaja v treh stopnjah. Druga stopnja. K — 40

Za I. razred.

- Veliki katekizem ali krščanski nauk. 1894. K — 80
Šket-Janežič, Slovenska slovnica za srednje šole. 8. natisk. 1900. K 2·60.
Šket, Slovenska čitanka za I. razred srednjih šol. 2. natisk. 1896. K 2.—.
Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen. 9. in 10. natisk. K 2·40.
Štritof, Deutsches Lesebuch für die I. und II. Klasse slovenisch-utraquistischer Mittelschulen. 1. in 2. natisk. K 2·70.
Vrhovec, Zemljepis za I. gimnazijski razred. 1897. K 1·20.
Richter, Schulatlas. 1898. K 6.—.
Močnik-Neumann, Lehr- und Übungsbuch für die unteren Klassen der Realschulen. I. Heft. 22. in 23. natisk. K 1·60.
Pokorny-Erjavec, Prirodopis živalstva s podobami. 3. natisk. 1881. K 2·32.
Paulin, Prirodopis rastlinstva za nižje razrede srednjih šol. 1898. K 3·20.
Menger, Geometrische Formenlehre für die I. Klasse der Realschulen. 4. natisk. 1900. K 1·04.

Za II. razred.

- Lesar*, Liturgika ali sveti obredi pri vnanji službi božji. 4. natisk. 1896. K 2·30.
Šket-Janežič, Slovenska slovnica za srednje šole. 8. natisk. 1900. K 2.—.
Šket, Čitanka za II. razred srednjih šol. 2. natisk. 1901. K 2.—.
Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen. 9. in 10. natisk. K 2·40.
Štritof, Deutsches Lesebuch für die I. und II. Klasse slovenisch-utraquistischer Mittelschulen. 1. in 2. natisk. K 2·70.
Richter, Lehrbuch der Geographie für die I., II. und III. Klasse der Mittelschulen. 5. natisk. 1902. K 3.—.
Richter, Schulatlas. 1898. K 6.—.
Meyer-Kaspret, Zgodovina starega veka. 1894. K 2·30.
Putzger, Historischer Schulatlas zur alten, mittleren und neueren Geschichte. 24. in 25. natisk. K 3·60.
Močnik-Neumann, Lehr- und Übungsbuch für die unteren Klassen der Realschulen. II. Heft. 21. in 22. natisk. K 1·50.
Pokorny-Erjavec, Prirodopis živalstva s podobami. 3. natisk. 1881. K 2·32.

- Paulin*, Prirodopis rastlinstva za nižje razrede srednjih šol. 1898. K 3-20.
Menger, Grundlehren der Geometrie. 6. in 7. natisk. K 1-80.

Za III. razred.

- Karlin*, Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi za nižje razrede srednjih šol. 1896. K 2--.
Šket-Janežič, Slovenska slovnica za srednje šole. 8. natisk. 1900. K 2-60.
Šket, Slovenska čitanka za tretji razred srednjih šol. 1892. K 1-60.
Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen. 9. in 10. natisk. K 2-40.
Štritof, Deutsches Lesebuch für die III. Klasse slovenisch-utraquistischer Mittelschulen. 1891. K 2-20.
Weitzenböck, Lehrbuch der französischen Sprache. I. Teil. 1902. K 2-20.
Richter, Lehrbuch der Geographie für die I., II und III. Klasse der Mittelschulen. 5. natisk. 1902. K 3--.
Richter, Schulatlas. 1898. K 6--.
Mayer-Kaspret, Zgodovina srednjega veka. 1897. K 2--.
Putzger, Historischer Schulatlas zur alten, mittleren und neueren Geschichte. 24. in 25. natisk. K 3-60.
Močnik-Neumann, Lehr- und Übungsbuch für die unteren Klassen der Realschulen. III. Heft. 20. in 21. natisk. K 1-20.
Senekovič, Fizika za nižje gimnazijske razrede. 2. natisk. 1902. K 4--.
Menger, Grundlehren der Geometrie. 6. in 7. natisk. K 1-80.

Za IV. razred.

- Karlin*, Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi za nižje razrede srednjih šol. 1897. K 2--.
Šket-Janežič, Slovenska slovnica za srednje šole. 8. natisk. 1900. K 2-60.
Šket, Slovenska čitanka za IV. razred srednjih šol. 1893. K 1-60.
Willomitzer, Deutsche Grammatik für österreichische Mittelschulen. 9. in 10. natisk. K 2-40.
Štritof, Deutsches Lesebuch für die IV. Klasse slovenisch-utraquistischer Mittelschulen 1901. K 3-50.
Weitzenböck, Lehrbuch der französischen Sprache. I. Teil. 1902. in 1903. K 2-20 in II. Teil. 1902. in 1903. K 2-50.
Mayer, Geographie der österr.-ungar. Monarchie (Vaterlandskunde) für die IV. Klasse der Mittelschulen. 6. natis. 1903. K 1-70.
Richter, Schulatlas. 1898. K 6--.
Mayer-Kaspret, Zgodovina noyega veka. 1900. K 2--.
Putzger, Historischer Schulatlas. 24. in 25. natisk. K 3-60.
Močnik-Neumann, Lehrbuch der Arithmetik und Algebra nebst einer Aufgabensammlung für die oberen Klassen der Realschulen. 27. natisk. 1904. K 3-80.
Senekovič, Fizika za nižje gimnazijske razrede. 6. natisk. 1902. K 4--.
Hemmelmayer-Brunner, Lehrbuch der Chemie und Mineralogie für die IV. Klasse der Realschulen. 2. natisk. 1902. K 2-10.
Menger, Grundlehren der Geometrie. 6. in 7. natisk. K 1-80.

IV.

U č i l a.

I. Realčna knjižnica.

1. Učiteljska knjižnica.

Varih: Makso Pirnat.

Učiteljska knjižnica se je pomnožila v šolskem letu 1904/5 za 42 del v 97 zvezkih in pa za 251 šolskih izvestij.

Prirastek učiteljske knjižnice.

razvrščen v smislu naredbe c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 30. decembra 1896, št. 26.362. (Prva številka v imeniku je zaporedna, druga inventarna.)

I. Enciklopedija.

(Dela splošno in različne vsebine, občna zgodovina znanosti, dela akademij, splošna bibliografija, knjištvo in spisi o knjižnicah, katalogi i. t. d.)

129	269	<i>Die Erdbebenwarte.</i> Letnik 3. Laibach 1903., 1904.
1	71	<i>Dom in svet.</i> Letnik 17. Ljubljana 1904.
367	386	<i>Festschrift zur Erinnerung an die Feier des 50jährigen Bestandes der k. k. Staatsoberrealschule in Olmütz</i> 1904.
276	287	<i>Illustriertes Jahrbuch der Erfindungen.</i> Letnik 4. Leipzig, Wien, 1904.
368	385	<i>Illustriertes Jahrbuch der Gesundheit.</i> Letnik 1. Leipzig, Wien, 1904.
277	291	<i>Illustriertes Jahrbuch der Naturkunde.</i> Letnik 2. Leipzig, Wien, 1904.
132	270	<i>Izvestja muzejskega društva.</i> Letnik 1–10. 13. Ljubljana. 1891. do 1903.
3	60	<i>Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich.</i> Wien. 1905.
10	72	<i>Ljubljanski Zvon.</i> Letnik 24. Ljubljana. 1904.
134	271	<i>Mitteilungen des Musealvereines.</i> Letniki 2–7, 9–13, 16. Ljubljana 1891–1903.
369	401	<i>Mitteilungen des Musealvereines für Krain.</i> Redigiert von K. Deschmann. Laibach 1866.
280	286	<i>Planinski vestnik.</i> Letnik 10. Ljubljana 1904.
281	288	<i>Popotnik.</i> Letnik 25. Celje 1904.
282	289	<i>Slovan.</i> Letnik 2. Ljubljana 1904.
370	402	<i>Unsere Tage.</i> Band 4. und 7. Braunschweig, G. Westermann.
7	59	<i>Verordnungsblatt des Ministeriums für Kultus u. Unterricht.</i> Jahrgang 1904. Wien 1904.
8	84	<i>Zbornik znanstvenih in poučnih spisov,</i> zv. 6. Ljubljana 1904.
138	214	<i>Zeitschrift für das Realschulwesen,</i> Jahrgang 29. Wien 1904.
140	140	<i>Zeitschrift für Schulgeographie.</i> Letnik 25. Wien 1904.

II. Filozofija, estetika, politika.

371	394	<i>Gottschall Rudolf, von</i> , Poetik. Breslau 1893.
-----	-----	---

III. Pedagogika.

(Tudi šolske spretnosti, šolska statistika, razprave o spisih za mladino.)

372	383	<i>Brinar Jožef</i> , Ant. Martin Slomšek kot pedagog. Celje 1901.
373	376	<i>Brunner Philipp</i> , Materialien zum Unterrichte in der deutschen Rechtschreibung. Wien 1904.
374	387	<i>Spengler Franz Dr.</i> , Deutsche Schulgrammatik für Mittelschulen. Wien 1905.
22	43	<i>Stejskal Emil Dr.</i> , Hilfsbücher für den deutschen Unterricht. Zv. 2. Wien 1904.

IV. Veroznanstvo

(in cerkvena zgodovina).

161	272	<i>Cvetje iz vrtov sv. Frančiška</i> . Urejuje P. Stanislav Škrabec. Letnik 22. Gorica 1904.
375	391	<i>Egger Augustin Dr.</i> , Der hl. Augustinus. (Sammlung illustr. Heiligenleben, zv. 2.) Kempten und München 1904.
376	392	<i>Ender Anton</i> , Die Geschichte der katholischen Kirche. Einsiedeln-Waldshut-Köln a. R. 1900.
377	390	<i>Guthert C. Dr.</i> , Lehrbuch der Apologetik. Münster i. W. 1903.
378	388	<i>Knöpfler Atois</i> , Lehrbuch der Kirchengeschichte. Freiburg i. B. 1902.

V. Klasična filologija (o)

(vštevši pisatelje), arheologija in epigrafika.

VI. Moderna filologija

(vštevši pisatelje).

379	370	<i>Aškerc Anton</i> , Primož Trubar. Zgod. epska pesnitev. Ljubljana. 1905.
380	382	<i>Auspitz Leop. u. Paul</i> , Aus der Weltliteratur. (Erlesene Gedanken in erlesener Sprache.) Wien 1903.
381	369	<i>Bettelheim Anton</i> , Anzengruber. Der Mann. Sein Werk. Seine Weltanschauung. Berlin. 1898.
382	379	<i>Bibliothek</i> der Gesundheitspflege. 5 zvezkov. Stuttgart.
383	384	<i>Cankar Ivan</i> , Gospa Judit. Ljubljana 1904.
384	377	<i>Kaučič Fridolin</i> , Georg Freiherr von Vega. Wien. 1904.
51	48	<i>Kersnik Janko</i> , Zbrani spisi. Zvezek 3. in 4. Ljubljana. 1904. 1905.

52	77	<i>Knjižnica Knezova</i> . Zvezek 11. Ljubljana. 1904.
53	76	<i>Knjižnica zabavna</i> . Zvezek 17. Ljubljana. 1904.
385	381	<i>Krakauer J. Dr.</i> , Der Lebertran. Berlin. 1904.
386	374	<i>Maister Rudolf Vojanov</i> , Poezije. Ljubljana. 1904.
387	404	<i>Marušič Andrej</i> , Epizoda iz kulturne zgodovine goriške. Gorica. Gabršček.
388	373	<i>Mie G. Dr.</i> , Moleküle, Atome, Weltäther. (Aus Natur- u. Geisteswelt.) Leipzig. 1904.
389	400	<i>Prevodi iz svetovne književnosti</i> . 1. zv.: Kralj Lear, poslovenil Ant. Funtek. Ljubljana. 1904.
390	395	<i>Risch Paul</i> , Schiller-Gedenkbuch. Berlin. 1905.
391	372	<i>Sienkiewicz H.-Podravski</i> , Potop I. Gorica. 1904.
392	371	<i>Sienkiewicz H.-Podravski</i> , Rodbina Poloneških. 3. zvezek. Ljubljana. 1904.
393	375	<i>Spindler V.</i> , Zapihal je jug. Praga. 1904.
394	368	<i>Sittenberger Hans</i> , Grillparzer. Sein Leben und seine Werke. Berlin 1904.
395	378	<i>Truxa Hanns Maria Dr.</i> , Richard von Kralik. Wien - Leipzig. 1905.

VII. Splošno jezikoslovje. (o)

VIII. Popis zemlje, dežel, narodov

» prehistorijo, etnografijo in statistiko.

396	380	<i>Ilustrirani vodnik po Gorenjskem</i> . Spisal F. G. Kranj 1904.
-----	-----	--

IX. Zgodovina (o)

(izvzemši avstrijsko-ogorsko) » pomožnimi znanostmi (n. pr. paleografijo, heraldiko, mumizmatiko, kronologijo i. t. d.).

X. Zgodovina avstrijsko-ogrske monarhije in posameznih kronovin.

397	367	<i>Loebl Alfred H.</i> , Zur Geschichte des Türkenkrieges. Prag. 1899.
105	5	<i>Maier Martin Franz Dr.</i> , Geschichte Österreichs mit besonderer Rücksicht auf d. Kulturleben, zv. 2. Wien-Leipzig. 1901.
398	407	<i>Woinovich Emil</i> , Das Kriegsjahr 1809 in Einzeldarstellungen. 2. zv. Wien. 1905.

XI. Matematika.

399	403	<i>Gerhardt C. J. Dr.</i> , Die Entdeckung der höheren Analysis. Halle. W. Schmidt. 1855.
400	396	<i>Schubert Hermann Dr.</i> , Mathematische Mussenstunden. Leipzig. 1900.

XII. Prirodopis.

401	389	<i>Gutberlet C. Dr.</i> , Der Mensch Sein Ursprung und seine Entwicklung. Paderborn. 1903.
-----	-----	--

XIII. Fizika

(z astronomijo in meteorologijo), kemija.

402	397	<i>Chwolson O. D. - H. Pflaum</i> , Lehrbuch der Physik. Braunschweig. 1902.
-----	-----	--

XIV. Lepe umetnosti

(z risanjem in deskriptivno geometrijo).

403	398	<i>Heller F. J.</i> , Methodisch geordnete Sammlung von Aufgaben und Beispielen aus der darstellender Geometrie. Wien. 1903.
404	405	<i>Kleiber Max</i> , Angewandte Perspektive. Leipzig-Weber. 1904.
405	393	<i>Krehl Stephan</i> , Allgemeine Musiklehre. Leipzig. 1904.
406	408	<i>Smolik Franz</i> , Lehrbuch der darstellenden Geometrie. Budweis. 1876.
407	406	<i>Steigl Franz</i> , Das Gesamtgebiet des modernen elementaren Zeichenunterrichtes in Wort und Bild. Wien. 1904. Pichler.
408	399	<i>Thieme F. O.</i> , Anleitung zu Skizzierübungen. Dresden-Wien. 1904.

Od teh knjig so darovali:

G. Gustav Klemm, založnik v Berlinu, št. 381.

G. Iv. Pr. Lampret, tiskar v Kranju, št. 380.

G. † Karel Pirc, realčni ravnatelj v Idriji, št. 402, 403, 404, skupaj 4 zvezke. Realka višja v Olomucu, št. 386.

G. Aleksander Seidl, c. kr. rudniški blagajnik v p. v Idriji, št. 408.

G. dr. Hanns Maria Truxa na Dunaju, št. 378.

Učiteljska knjižnica šteje koncem šolskega leta 1904/5: 408 del v 896 zvezkih in 624 izvestij.

2. Dijaška knjižnica.

Varih: Makso Pirnat.

Dijaška knjižnica se je pomnožila za 7 del, oziroma 27 zvezkov, in sicer:

a) Po nakupu:

- Aleksandrov* (J. Murn), Pesmi in romance. Ljubljana. 1903.
Dom in Svet, Letnik 17. Ljubljana. 1904.
Gestrin Frančišek, Izza mladih let. Celje. 1893.
Jenko Simon, Poezije. 2 zv. Ljubljana. 1896. 1901.
Koledar Družbe sv. Mohorja za l. 1905. Celovec. 1904.
Levstik Frančišek, Zbrani spisi. 5 zv. Ljubljana. 1891—1895.
Ljubljanski Zvon, Letnik 24. Ljubljana. 1904.
Prešeren Frančišek dr., Poezije. Ilustrovana izdaja. Ljubljana. 1900.
Slovenske večernice, 56 zv. Celovec. 1904.
Tavčar Ivan dr., Povesti. 5 zv. Ljubljana. 1896—1902.
Trunk Juri, Bodí svoje sreče kovač! Celovec. 1904.
Zvonček, Letnik 5. Ljubljana. 1904.

b) Po darilih:

G. Engelbert Gangl, učitelj pripravljalnega tečaja:
Zvonček, Letniki 2, 3, 4.

G. Iv. Pr. Lampret, tiskar v Kranju:
F. G., Vodnik po Gorenjskem. Kranj. 1904.

Emil Thaler, učenec II. razreda:
Kragelj Andrej, Odiseja. Gorica.

C. kr. ministrstvo za uk in bogočastje:
Daum A. Dr. u. Steger Josef, Was die Jugend vom Alkohol wissen soll. Wien. 1905.

Dijaška knjižnica šteje koncem šolskega leta 1904/5: 189 del v 673 zvezkih.

Iz knjižnice, ki je bila le pridnim učencem na razpolago, se je izposodilo učencem I. razreda 299 knjig, učencem II. razreda 240 knjig, učencem III. razreda 214 knjig in učencem IV. razreda 188 knjig, skupaj 941 knjig.

Poleg tega se je nabavilo več kipov slavnih slovenskih mož, ki so se vpisali v inventar realne knjižnice, in sicer: Prešeren, Vodnik (2), Levstik, Jurčič, Kersnik, Slomšek in Vega.

Vodstvo deželnega muzeja v Ljubljani je podarilo zavodu 3 izvode podobe Frančiška Hladnika, ki so se inventirale tudi v knjižnico.

II. Zemljepisna in zgodovinska učila.

Varih: Matija Pirc.

Zbirka se je pomnožila za:

Germ, Bled in Belopeško jezero, stenski podobi; 185 diapozitivov za skioptikon; 20 okvirov za stenske podobe; omelo iz tičjih peres; 35 komadov starega denarja (16 darovala učenka Erna Pirc, 2 učiteljica Kristina Cafafura v Sežani, ostale pa učenci zavoda); 16 fotografičnih posnetkov in 1 snopič slik iz Avstralije (daroval g. Prelovec, posestnik v Idriji).

Pregled cele zbirke:

Skupina	kosov	Skupina	kosov
1. Stenskih zemljevidov	56	Prenos	223
2. Zemeljskih obel	2	7. Reljefov	1
3. Stenskih podob	140	8. Okvirjev za stenske podobe	136
4. Atlantov	9	9. Diapozitivov	185
5. Instrumentov in priprav	5	10. Starega denarja	35
6. Knjig in ročnih zemljevidov	11	11. Malih slik	20
odnos	223	Skupaj	600

Vseh v zemljepisno-zgodovinski kabinet spadajočih predmetov je 600.

III. Fizikalni kabinet.

Varih Jožef Reisner.

Prirastek:

Aparati: Nonij. — Aparat za poševni met. — Girometer. — Strmina (žlebovi). — Aparat za pritisk na steno. — Aparat za hidrostaticni tlak. — Segnerjevo vodno kolo. — Otel in masiven val. — Model aneroida. — Aparat za Mariottov zakon. — Aparat za aerodinamiški paradokson. — Natega za strupe. — Heronova buča. — Razprševalec. — Model barometra in manometra. — Döbereinerjevo vžigalo. — Machov aparat za valovanje. — Savartov resonančni zvonec. — Meldejeve glasbene vilice. — Aparat za zračni udar. — Heliostat. — Stereoskop. — Temna sobica. — Aparat za dokaz, da se elektrika širi le na površju teles. — Električni kolovrat. — 2 lejdenski steklenici. — Galvanometer. — Elektromotor. — Amperjev fundamentalni aparat. — Aparat za indukcijo. — Stolica za osamljenje. — Veržica. — 4 Geisslerjeve cevi s stolalom. — Svetločutne plošče. — Svetločuten papir. — Skioptikon.

Priprave in orodja: pile, dleta i. t. d.

Koncem šolskega leta 1904/5 je aparatov 173

priprav in orodij 60

knjig 2

toraj vseh v fizikalni kabinet spadajočih predmetov 235

IV. Kemiški kabinet.

Varih dr. Stanislav Beuk.

Prirastek:

19 čaš za kuhanje. — 3 očal iz žične mreže. — 2 kondenzacijski cevi. — 6 cilindrov s postavkom. — 6 cilindrov s stolalom. — 6 steklenic za frakcionirano destilacijo. — Črn in bel papir. — 3 čolniči iz porcelana. — Nastavek za svetilko. — 6 cevi s kroglijami. — 2 stojali za cevi. — 2 lončka iz jekla s pokrovom. — 4 lončki iz porcelana. — 3 lončki iz gline. — 4 Welterjevi liji. — 2 absorbcijska cilindra. — 50 g azbesta v kosmičih. — 23 kemikalij s steklenicami.

Stanje koncem šolskega leta 1904/5:

Kemikalij	144
Aparatov in priprav	328
Knjig	1
Vseh v kemiški kabinet spadajočih predmetov je .	473

V. Prirodopisni kabinet.

Varih dr. Stanislav Beuk.

Prirastek:

Astur nesus (podaril c. kr. poročnik B. Perko). — Strix aluco (podaril dr. V. Jeločnik). — Cypselus opus (podaril učenec II. r., Emil Thaler). — Fringilla canaria (podaril učenec I. r., Viktor Šinkovec). — Oriolus galbula (podaril c. kr. nadporočnik Fr. Beuk). — Dromaeus Novae Hollandiae, jajce (podaril g. Prelovec). — Rogovje srnjaka, 3 (podaril dr. V. Jeločnik). — Lendenfeldove anatomske stenske podobe: Tab. III. in XIX. — Trutta lacustris (podaril c. kr. gozdarski oskrbnik Friedrich). — Portunus Maenas (podaril učenec II. r., Rudolf Paa). — Zbirka morskih konhilij in zvezd (podarila gospa Ida Stubelj). — Cerusit in cinober iz Litije (podaril dr. V. Jeločnik). — Mramor iz Stopnika (podaril posestnik S. Kogej). — Poleg tega so darovali učenci zavoda zbirki več žuželk, kač, krkonov, konhilij ter mineralov in okamenin.

2 Steinheilovi ročni lupi. — Več tekočin za konserviranje ter reagensij za poskuse s pihalnico. — 32 diapozitivov za skioptikon.

Prirodopisna zbirka šteje koncem šolskega leta 1904/5:

predmetov iz zoologije	1242
" " botanike	1640
" " mineralogije	380
priprav in orodij	152
torej vseh predmetov	3414

VI. Učila za geometrijo in geometriško risanje.

Varih Jožef Reiser.

Cela zbirka šteje koncem šolskega leta: 24 geometriških modelov za prvi pouk iz geometrije, 1 predložno zbirko in 25 komadov risalnega orodja.

VII. Učila za prostoročno risanje in lepomisje.

Varih Vinko Levičnik.

Zbirka se je pomnožila pri nakupu za: 41 modelov iz močnega kartona za pouk v perspektivi in 28 predlog za risanje.

Vsa zbirka šteje koncem šolskega leta: 4 predložne zbirke za lepomisje, 17 predložnih zbirk za prostoročno risanje, 8 modelov iz žice, 1296 majhnih in 28 velikih lesenih modelov, 19 sadrenih modelov, 3 risalne priprave, 6 komadov risalnega orodja, 40 metuljev, 15 školjk, 22 posod, 6 mozaičnih plošč, Marin, Risanje v ljudski šoli, 40 okvirjev s steklom in 41 modelov za pouk v perspektivi.

VIII. Pregledno stanje zbirk koncem šolskega leta 1904/5.

	Končno stanje 1904/5
I. 1. Učiteljska knjižnica.	
Del	408
Zvezkov	896
Izvestij	624
2. Dijaška knjižnica.	
Del	189
Zvezkov	673
II. Zemljepisna in zgodovinska učila.	
Stenskih zemljevidov	56
Zemeljskih obel	2
Stenskih podob in diapozitivov	325
Atlantov	9
Instrumentov	5
Knjig, ročnih zemljevidov in fotografij	31
Okvirjev za stenske podobe	136
Reljefov	1
Novcev	35
III. Fizikalni kabinet.	
Aparatov	173
Orodij, priprav in knjig	62
IV. Kemiški kabinet.	
Aparatov in priprav	328
Kemikalij	144
Knjig	1
V. Prirodopisni kabinet.	
A. Zoologija.	
Vretenčarji:	
Nabasanih	106
V alkoholu	62
Okostij	15
Suih preparatov	55

Brezvretenčarji	
Suih preparatov	832
V alkoholu	44
Stenskih podob in diapozitivov	124
Knjig s podobami	4
Orodij in priprav	127

B. Botanika.

Herbarskih listov	1550
Cvetnih modelov	21
Preparatov	49
Stenskih podob	7
Knjig in podob	13
Orodij in priprav	24

C. Mineralogija.

Modelov	70
Mineralij	285
Kovin in zlitin	22
Knjig	1
Orodij in priprav	2

VI. Učila za geometrijo in geometriško risanje.

Modelov	24
Predložnih del	1
Risalnega orodja	25

VII. Učila za prostoročno risanje in lepomisje.

Risalnih predmetov	83
Modelov iz žice	8
Majhnih lesenih modelov	1296
Velikih lesenih modelov	28
Velikih modelov iz kartona	41
Sadrenih modelov	19
Predložnih del za risanje	45
Predložnih del za lepomisje	4
Risalnih priprav	3
Risalnega orodja	6
Okvirjev za predloge	40

VIII. Podobe za nazorni nauk	51
--	----

V.
Statistika.
A. Realčnih razredov.

	Razred				Skupaj
	I.	II.	III.	IV.	
1. Število.					
Koncem šolskega leta 1903/4	45	44	28	—	117
Začetkom šolskega leta 1904/5	45	45	37	29	156
Med šolskim letom vstopilo	1	3	2	1	7
Vseh skupaj torej sprejetih	46	48	39	30	163
Med njimi:					
Na novo sprejetih in sicer:					
Na podlagi sprejemnega izpita	18	3	2	3	26
Iz nižjih razredov premeščenih	26	1	3	1	31
Repetentov	—	—	—	2	2
Zopet sprejetih in sicer:					
Iz nižjih razredov premeščenih	—	35	29	24	88
Repetentov	2	9	5	—	16
Med šolskim letom izostali	7	5	6	1	19
Število učencev koncem šolskega leta 1904/5	39	43	33	29	144
Med njimi:					
Javnih učencev	39	43	33	29	144
Privatistov	—	—	—	—	—
2. Po rojstnem kraju (domovini).					
Iz Idrije	24	20	18	15	77
idrijskega okraja	1	2	2	4	9
s Kranjskega sicer	7	8	6	5	26
Primorskega	6	11	6	4	27
Koroškega	—	—	1	1	2
Štajerskega	—	2	—	—	2
z Nižje Avstrijskega	1	—	—	—	1
Skupaj	39	43	33	29	144
3. Po materinščini.					
Slovenci	39	43	32	29	143
Nemci	—	—	1	—	1
Skupaj	39	43	33	29	144
4. Po veri.					
Katoličani (latinskega obreda) vsi	39	43	33	29	144
5. Po starosti.					
11 let starih	12	—	—	—	12
12	10	3	—	—	13
13	12	9	4	—	25
14	4	14	7	2	27
15	1	9	12	3	25
16	—	5	7	6	18
Odnos	39	40	30	11	121

	R a z r e d				Skupaj
	I.	II.	III.	IV.	
Prenos	39	40	30	11	120
17 let starih	—	1	3	12	16
18 „ „	—	2	—	3	5
19 „ „	—	—	—	1	1
20 „ „	—	—	—	1	1
25 „ „	—	—	—	1	1
Skupaj	39	43	33	29	144
6. Po bivališču staršev.					
Iz Idrije in najbližje okolice	24	23	20	17	84
Od drugod	15	20	13	12	60
Skupaj	39	43	33	29	144
7. Razredba.					
a) Koncem šolskega leta 1904/5 jih je dobilo:					
Izpričevalo I. reda z odliko	3	2	—	2	7
I	20	22	20	21	83
II.	8	15	6	3	32
III.	3	1	3	—	7
Ponavljalni izpit se je dovolil	5	3	4	3	15
Dodatni izpit se je dovolil	—	—	—	—	—
Neizprašani	—	—	—	—	—
Skupaj	39	43	33	29	144
b) Dodatek k šolskemu letu 1903/4:					
Ponavljalnih izpitov je bilo dovoljenih	6	5	1	—	12
Izpit je prebilo:					
Povoljno	5	4	1	—	10
Nepovoljno (ali pa jih ni prišlo)	1	1	—	—	2
Dodatnih izpitov je bilo dovoljenih	—	—	—	—	—
Izpit je prebilo:					
Povoljno	—	—	—	—	—
Nepovoljno (ali pa jih ni prišlo)	—	—	—	—	—
Tedaj je končni posledek za šolsko leto 1903/4:					
Dobilo jih je:					
Izpričevalo I. reda z odliko	1	1	2	—	4
I.	36	32	23	—	91
II.	7	11	3	—	21
III.	1	—	—	—	1
Skupaj	45	44	28	—	117
8. Denarni prispevki.					
Po sklepu mestnega zastopa z dne 2. julija 1901 ne plačujejo učenci do preklica nikacih pristojbin in tudi ne šolnine.					
9. Udeležba pri pouku neobveznih predmetov.					
Italijanščina	—	—	—	13	13
Petje	26	12	4	14	57
10. Ustanove.					
Število štipendistov	—	—	—	—	—
Skupni znesek ustanov K	—	—	—	—	—

B. Učencev pripravljalnega razreda.

1. Število.

Začetkom šolskega leta 1904/5	35
Med šolskim letom vstopilo	—
Vseh skupaj sprejetih	35
Med šolskim letom izostali	2
Število koncem šolskega leta 1904/5	33

2. Po rojstnem kraju.

Iz Idrije	21
„ idrijskega okraja	1
S Kranjskega sicer	2
„ Primorskega	9
Skupaj	33

3. Po materinščini.

Slovenci vsi	83
------------------------	----

4. Po veri.

Katoličani (latinskega obreda) vsi	33
--	----

5. Po starosti.

10 let starih	6
11 „	9
12 „	12
13 „	2
14 „	4
Skupaj	33

6. Po bivališču staršev.

Iz Idrije in najbližje okolice	22
Od drugod	11
Skupaj	33

7. Razredba.

Koncem šolskega leta 1904/5 jih je dobilo:

Izpričevalo I. reda z odliko	—
„ I. „	26
„ II. „	3
„ III. „	4
Skupaj	33

8. Udeležba prostih predmetov.

Petje	23
-----------------	----

VI.

Podpora učencev.

Podporno društvo za dijake na realki v Idriji.

Društveni namen je podpirati potrebne učence idrijske realke ter jim tako omogočiti študije. Ogromna večina staršev, ki pošilja svojo deco v realko, je delavskega — rudarskega stanu. Po krajevnih razmerah hranijo in pošiljajo svoje otroke z manjšimi ali večjimi težavami v šolo, popolnoma nemogoče bi jim pa bilo plačevati šolnino ali kupovati drage šolske knjige. Mestna občina se je odpovedala z ozirom na to dejstvo šolnini, in podporno društvo je prevzelo v prvi vrsti skrb za šolske knjige in druge potrebščine.

Z vsakim novim razredom bo treba novih šolskih knjig, izdatki v tem oziru bodo postali šele potem manjši, ko bo zavod izpopolnjen. Dotlej mora omejiti društvo svoje delovanje večinoma le na ta način podpiranja. Razširilo bi svoje delovanje na druge prepotrebne podpore le potem, ako si pridobi novih dobrotnikov, ki to omogočijo.

Pokrovitelj društva postane, kdor plača enkrat za vselej 100 K; društveniki plačujejo na enkrat ali v obrokih 10 K na leto; podpornik postane vsak, kdor društvu kaj daruje.

Člani odbora za šolsko leto 1904/5 so: Predsednik: c. kr. okrajni sodnik Henrik Sturm; predsednikov namestnik: mestni župnik in dekan Mihael Arko; odbornika: pravi realčni učitelj Makso Pirnat, tajnik; pravi realčni učitelj Vinko Levičnik, blagajnik; namestnika: c. kr. rudn. oskrbnik Karel Kratky in Ivan Rupnik, strojar in posestnik; računski preglednik: c. kr. rudn. svetnik Karel Svoboda in Jan Gruden, posestnik in trgovec.

VII.

Najvažnejši odloki c. kr. šolskih oblastev.

1. Odlok c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 11. oktobra 1904, št. 20.089, s katerim se spoji v I. razredu samostojni predmet geometrija z aritmetiko v en predmet.

2. Odlok c. kr. ministrstva za uk in bogočastje z dne 12. januarja 1905, št. 45.331, s katerim je raztegnilo pravico javnosti s pripoznanjem reciprocitnega razmerja v smislu § 15. z dne 19. septembra 1898 za I., II. in III. razred tudi na IV. razred v šolskem letu 1904/5.

VIII.

Kronika.

V I. razred so se vpisovali učenci dne 10. julija in 13. septembra 1904, sprejemni izpiti pa so se vršili dne 15. julija, oziroma 16. septembra. V II., III. in IV. razred so se sprejemali učenci dne 16. septembra.

Šolsko leto 1904/5, v katerem se je otvoril IV. razred, se je pričelo dne 18. septembra s slavnostno službo božjo v cerkvi pri sv. Trojici. Redni pouk pa se je začel z dnem 19. septembra.

Dne 4. oktobra je obhajal zavod imendan Njegovega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Učenci z učiteljskim zborom so se udeležili slovesne sv. maše, po kateri se je zapela cesarska pesem.

Dne 19. in 20. oktobra je šla šolska mladina k izpovedi in k sv. obhajilu.

Dne 19. novembra, na imendan Njenega Veličanstva pokojne cesarice Elizabete, je bila spominska sv. maša za šolsko mladino, katere so se udeležili učenci z učiteljskim zborom.

Od 5.—10. decembra je nadzoroval zavod c. kr. deželni šolski nadzornik gospod Frančišek Hubad.

Dne 8. decembra so priredili učenci zavoda pod vodstvom gg. učitelja E. Gangla in prof. J. Reisnerja veselico v prid podpornemu društvu za dijake na mestni realki v Idriji.

Dne 11. februarja se je končalo prvo polletje s sl. službo božjo in razdelitvijo izpričeval.

Dne 15. februarja se je pričelo drugo polletje.

Dne 25. marca se je vršil koncert, ki so ga priredili učenci zavoda v realčni telovadnici pod vodstvom gg. učitelja Gangla in prof. Jož. Reisnerja v korist podpornemu društvu.

Dne 17. in 18. aprila je šla šolska mladina v drugič k izpovedi in sv. obhajilu.

Dne 9. maja ob stoletnici Schillerjeve smrti so se zbrali učenci v realčni telovadnici, kjer je imel g. prof. Pirnat slavnostni govor, ki ga priobčujemo na drugem mestu.

Dne 17. maja so priredili posamezni razredi pod vodstvom razrednikov majnikov izlet.

Dne 22. junija, na dan sv. Ahaca, se je udeležil zavod običajne procesije.

Dne 25. junija se je udeležil zavod procesije sv. Rešnjega Telesa.

Dne 9., 14. in 16. junija je inšpiciral pouk iz veroznanstva č. g. dekan in župnik Mihael Arko, knezoškofijski komisar za verouk in bogoslužne vaje za mestno realko v Idriji.

Dne 10. in 11. julija je bila tretja izpoved in sv. obhajilo.

Dne 15. julija se je končalo šolsko leto z zahvalno sv. mašo, po kateri se je pela cesarska pesem. Po cerkvenem opraviilu so se razdelila izpričevala.

IX.

Kako se je pospeševal telesni razvoj mladine.

Tudi v letošnjem šolskem letu je skrbelo ravnateljstvo v zvezi z učiteljem telovadbe, ki je bil obenem voditelj šolskih iger, da se je kolikor mogoče uvaževala ministrska naredba z dne 15. septembra 1890, št. 19.907, glede telesne vzgoje šolske mladine.

V šolskem posloju se nahaja 20 pršnih kopeli s toplo ali mrzlo vodo, ki so se jih posluževali učenci vseh razredov ob sobotah popoldne, posebno v zimskem času. V plavanju pa so se vadili učenci v reki Idrijci in pa v prostornem plavalnem bazenu na Jožefovem šaitu.

Po zimi so se drsali učenci na drsališču „Olepševalnega društva“, v jeseni in po leti pa so igrali ob ugodnem vremenu v parku, ki ga vzdržuje isto društvo. različne igre pod nadzorstvom učitelja telovadbe. Igrale so se naslednje igre: Žoganje z loparjem in beti, Roparji in orožniki, Črni mož, Jezdci z žogo, Lawn Tennis i. t. d. — Igralo se je vsak četrtek popoldne, včasih pa tudi ob torkih in sobotah. Ravnateljstvo izreka tem potom „Olepševalnemu društvu“ najtoplejšo zahvalo za brezplačno prepustitev drsališča in igrišča.

Ker traja dopoldanski glavni odmor vsled odloka deželnega šolskega sveta z dne 2. januarja leta 1904., št. 4536, dvajset minut, zbirali so se učenci v tem času na prostornem realčnem dvorišču, medtem so se pa učilnice zračile.

Naslednja preglednica kaže, koliko učencev se je udeleževalo posameznih telesnih vaj:

Razred	Število učencev	Od teh je bilo							
		pri igranju	%	drsačev	%	kolesarjev	%	plavačev	%
Pripravljalni	33	15	45·45	7	21·21	—	—	12	36·36
I.	40	26	65·00	11	27·50	—	—	18	45·00
II.	43	24	55·81	21	48·84	6	13·95	25	58·14
III.	33	16	48·48	14	42·42	8	24·24	21	63·63
IV.	29	14	48·27	15	51·82	14	48·27	19	65·51
Skupaj	178	104	53·37	68	38·20	28	15·17	95	53·37

X.

Imenik učencev

koncem šolskega leta 1904/5.

(Debeli tisk znači odličnjake.)

Pripravljalni razred.

1. Bonča Ivan, Idrija.	15. Krapež Jožef, Otlica.
2. Bozovičar Ivan, Spodnja Idrija.	16. Kumar Alojzij, Idrija.
3. Brenc Francišek, Zaplana.	17. Lapanja Ferdinand, Slap.
4. Dekleva Vladimir, Pulj.	18. Leban Ignacij, Idrija.
5. Grahli Vladimir, Komen.	19. Mačkovšek Francišek, Idrija.
6. Gruden Ivan, Idrija.	20. Mohorič Valentin, Idrija.
7. Horvat Jožef, Idrija.	21. Oblak Karel, Idrija.
8. Hribarnik Stanislav, Voglarji.	22. Pahor Francišek, Prvačina.
9. Jazbar Anton, Idrija.	23. Pirih Anton, Št. Viška gora.
10. Jurjavčič Ivan, Idrija.	24. Pivk Leopold, Idrija.
11. Jurman Anton, Idrija.	25. Pivk Valentin, Idrija.
12. Jurman Ivan, Idrija.	26. Poka Ludovik, Žuženberg.
13. Kavs Vladislav, Skrilje.	27. Rejic Francišek, Idrija.
14. Krapež Anton, Otlica.	28. Rupnik Srečko, Idrija.

29. Šinkovec Frančišek, Idrija.
30. Vončina Anton, Idrija,
31. Vončina Rajko, Idrija.
32. Vončina Vincencij, Idrija.

33. Zupančič Jožef, Idrija.

I z s t o p i l a :

1. Lukežič Frančišek, Idrija.
2. Pečirer Rafael, Idrija.

I. razred.

1. Bonča Ludovik, Idrija.
2. Božič Pavel, Idrija.
3. Bratina Jožef, Otlica.
4. Brenc Avguštin, Idrija.
5. Čeferin Karel, Idrija.
6. Črnota Ivan, Pernice
7. Čuk Stanislav, Idrija
8. Ferjančič Frančišek, Kostanjevica.
9. Gabrovšek Frančišek, Idrija.
10. Kandare Frančišek, Dane.
11. Kerševani Karel, Dornberg.
12. Komjanc Jožef, Št. Florijan.
13. Krapš Anton, Idrija.
14. Krašna Filip, Idrija.
15. Kunc Jožef, Logatec.
16. Kuštrin Alojzij, Roče.
17. Lapajne Vladimir, Črnomelj.
18. Lipužič Alojzij, Idrija.
19. Makuc Frančišek, Idrija.
20. Mušič Vladimir, Logatec.
21. Novak Anton, Idrija.
22. Novak Gabriel, Idrija.
23. **Palik Leopold**, Velike Žablje.
24. Pivk Ivan, Idrija.

25. Pivk Štefan, Idrija.
26. **Podobnik Anton**, Idrija.
27. Poženel Anton, Idrija.
28. Prelovec Henrik, Idrija.
29. **Punčuh Ludovik**, Spodnja Idrija.
30. Smole Daroslav, Logatec.
31. Šinkovec Viktor, Idrija.
32. Tavzes Ivan, Idrija.
33. Trošt Ciril, Ig.
34. Turk Vladislav, Idrija.
35. Vehar Anzelm, Idrija.
36. Vončina Ferdinand, Idrija.
37. Vončina Frančišek, Idrija.
38. Vončina Jožef, Idrija.
39. Zudermann Friderik, Divača.

I z s t o p i l i :

1. Karče Emil, Krnice.
2. Kavčič Anton, Idrija.
3. Korenčan Milan, Vrhnika.
4. Vidmar Jožef, Kolk.
5. Vončina Anton, Idrija.
6. Zihel Andrej, Planina.
7. Zuljan Srečko, Vojsko.

II. razred.

1. Berzin Karel, Ljubljana.
2. Burnik Frančišek, Idrija.
3. Erjavec Frančišek, Idrija.
4. Ferjančič Fortunat, Idrija.
5. Ferjančič Frančišek, Vipava.
6. Hribarnik Romvald, Voglarji.
7. Japel Frančišek, Gubernice.
8. Kalan Makso, Št. Peter.
9. Kanduč Valentin, Idrija
10. Karče Adalbert, Lokve
11. Kavčič Alojzij, Idrija.
12. Kenda Henrik, Idrija.
13. Levstek Božidar, Idrija.
14. Likar Frančišek, Idrija.
15. Likar Jožef, Idrija.
16. Likar Ludovik, Idrija.
17. Medica Milan, Št. Peter.

18. Miglautsch Engelbert, Idrija.
19. Murovec Jožef, Idrija.
20. Paa Rudolf, Idrija.
21. Pahor Bogdan, Renče.
22. Pivk Ivan, Idrija.
23. Radovič Anton, Nabrežina.
24. Ravter Friderik, Tolmin.
25. Samec Ivan, Gabrije.
26. **Sedej Anton**, Dole.
27. Simon Oskar, Maribor.
28. **Strel Bogomir**, Otlica.
29. Stubelj Radovan, Šmarje.
30. Šinkovec Ivan, Idrija.
31. Šmid Frančišek, Železniki.
32. Šusteršič Bogomir, Kropa.
33. Tavzes Rafael, Idrija.
34. Teršar Jožef, Logatec.

35. Thaler Emil, Idrija.
36. Troha Frančišek, Lokve.
37. Trošt Milan, Podgraje.
38. Tvrđy Valter, Ljubljana.
39. Ušaj Just, Sv. Križ.
40. Vidmar Tomaž, Idrija.
41. Vončina Frančišek, Idrija.
42. Vončina Valentin ml., Idrija.
43. Vončina Valentin st., Zadlog.

Izstopili:

1. Koler Ivan, Idrija.
2. Požnenel Frančišek, Idrija.
3. Tončič Ivan, Idrija.
4. Tušar Julij, Idrija.
5. Žonta Ivan, Idrija.

III. razred.

1. Balant Gregor, Idrija.
2. Baloh Štefan, Idrija.
3. Bevk Peter, Cirkno.
4. Božič Hubert, Leme.
5. Caharija Silvester, Nabrežina.
6. Čuk Frančišek, Idrija.
7. Gruden Jožef ml., Idrija.
8. Jurman Ivan ml., Idrija.
9. Jurman Ivan st., Idrija.
10. Jurman Matej, Idrija.
11. Lapajne Ivan, Idrija.
12. Mihevc Anton, Logatec.
13. Mikuž Frančišek, Idrijski log
14. Novak Frančišek, Idrija.
15. Novak Ivan, Idrija.
16. Pelhan Ignacij, Idrija.
17. Podkrajšek Frančišek, Ljubljana.
18. pl. Premerstein Makso, Tolmin.
19. Rupnik Frančišek, Idrija.
20. Rus Frančišek, Št. Vid pri Lukovici.
21. Schweiger Ivan, Črnomelj.

22. Seljak Anton, Idrija.
23. Slejko Makso, Velike Žablje.
24. Stržinar Frančišek, Vrhnika.
25. Stubelj Milan, Šmarje.
26. Štrepfel Ludovik, Spodnja Idrija.
27. Tavzes Mihael, Idrija.
28. Tominc Albin, Polhov gradec.
29. Tratnik Ivan, Idrija.
30. Troha Rafael, Idrija.
31. Tschernnigg Roman, Sv. Valburga.
32. Turk Frančišek, Idrija.
33. Vidmar Ivan, Idrija.

Izstopili:

1. Bajt Feliks, Idrija.
2. Gruden Jožef st., Idrija.
3. Jereb Bruno, Vines.
4. Lapajne Frančišek, Idrija.
5. Puc Leopold, Idrija.
6. Turk Edvard, Ig.

IV. razred.

1. Bajt Jožef, Idrija.
2. Brezel Frančišek, Gorica.
3. Cotič Viktor, Trst.
4. Dežela Avgust, Idrija.
5. **Ferjančič Kornelij**, Celovec.
6. Flander Alojzij, Idrija.
7. Habe Matej, Vojsko.
8. Ipavec Rafael, Idrija.
9. Jereb Ivan, Idrija.
10. Kavčič Evgen, Idrija.
11. Kavčič Frančišek, Žiri.
12. Klinar Konrad, Kropa.
13. Koler Ivan, Idrija.
14. Kos Anton, Idrija.
15. Lapajne Adolf, Idrija.
16. Lapajne Feliks, Idrija.

17. Lapajne Frančišek, Idrija.
18. Lipužič Matija, Idrija.
19. Pivk Ivan, Idrija.
20. Prelovec Valentin, Idrija.
21. pl. Premerstein Robert, Tolmin.
22. Ravter Maksimiljan, Tolmin.
23. Rus Feliks, Št. Vid pri Lukovici.
24. Šebenik Rafael, Črni vrh.
25. Terpin Jožef, Idrija.
26. Truger Alojzij, Travnik pri Rakeku.
27. **Turk Anton**, Novi kot.
28. Weiß Frančišek, Idrija.
29. Žgur Vincencij, Col.

Izstopil:

1. Jager Rudolf, Ivanje selo.

Naznanilo o začetku šolskega leta 1905/6.

Šolsko leto 1905/6 se prične dné 16. septembra.

Za sprejem učencev veljajo tele določbe:

a) Učenci, ki želijo **vstopiti v pripravljalni razred**, naj se oglasé s svojimi starši ali njih namestniki **dne 14. septembra** od 9.—12. ure osebno pri ravnateljstvu ter dokažejo s krstnim (rojstnim) listom, da so že izpolnili deveto leto svoje starosti ali ga izpolnijo še v letu 1905, nadalje da so dovršili z dobrim uspehom III. razred ljudskih šol. Čitati in pisati morejo znati slovenski in nemški. Sprejem bo za vse začasen; pri komur se bo razvidelo v prvih šestih tednih, da ne more uspevati, bo moral zapustiti pripravljalni razred ter se vrniti v ljudsko šolo.*)

b) Učenci, ki žele **na novo vstopiti v I. razred**, naj se oglasé s svojimi starši ali njih namestniki **od dne 10.—15. septembra** od 9.—12. ure osebno pri ravnateljstvu ter naj s krstnim (rojstnim) listom dokažejo, da so že izpolnili deseto leto svoje starosti ali ga izpolnijo še v letu 1905. Oni, ki so doslej pohajali ljudsko šolo, naj se izkažejo z izpričevalom, obsegajočim rede iz verouka, učnega jezika (slovenskega in nemškega) in računstva.

Vnanji učenci se oglasé tudi lahko pismeno, poslati jim je le pravočasno gori navedeni listini.

Sprejet pa je učenec v I. razred šele tedaj, ko je prebil z dobrim uspehom sprejemni izpit. Pri tem izpitu se zahteva: Iz verouka toliko znanja, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih razredih ljudske šole; v učnem jeziku (slovenskem in nemškem) spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih naukov iz oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, poznavanje pravopisnih pravil; v računstvu izvežbanost v štirih osnovnih računskih načinih s celimi števili. Tisti učenci, ki so dovršili z ugodnim uspehom pripravljalni razred, prestopijo brez izpita v I. realčni razred.

Sprejemni izpiti se bodo vršili dne 16. septembra.

Ponavljati sprejemni izpit na istem ali kakem zavodu ni dovoljeno.

Učenci, ki so bili sprejeti meseca julija v I. razred, naj pridejo šele k slovesni otvoritvi dné 18. septembra.

c) **v druge razrede na novo vstopajoči** učenci se bodo sprejemali **dne 15. septembra** od 9.—12. ure. Prinesó naj krstni (rojstni) list

*) Ministrska naredba z dné 28. maja 1876, št. 6330.

in šolsko izpričevalo zadnjega polletja s pripomnjo o pravilno naznanjenem odhodu; isto je storiti tudi tukajšnjim učencem, ki hočejo nadaljevati svoje nauke drugje.

d) učenci, **ki so doslej obiskovali ta zavod**, naj se javijo **dne 16. septembra** dopoldne pri ravnateljstvu s šolskim izpričevalom zadnjega polletja.

Ob vstopu ni plačati ne sprejemnine in ne drugih denarnih prispevkov.

Učenci, ki vstopijo v II. ali višji razred na podlagi sprejemnega izpita, plačajo 24 K pristojbine.

Ponavljalni in dodatni izpiti kakor tudi **sprejemni izpiti za II., III. in IV. razred** se vrše **dne 15. in 16. septembra**.

Na mestni nižji realki v Idriji ni šolnine.

Redni pouk se prične **v torek dne 19. septembra**.

V Idriji, meseca julija 1905.

Dr. Stanislav Beuk,
ravnatelj.

Zaznamek

znanstvenih člankov v dosedanjih izvestjih mestne nižje realke v Idriji.

- L. 1901/2: **Ustanovitev zavoda.** Spisal ravnatelj Karel Pirc.
Slovenska pesem idrijskih rudarjev. Spisal Makso Pirnat.
- L. 1902/3: **Kje naj postavimo mejo psihiškemu življenju v organski
prirodi?** Spisal dr. S. Beuk.
Prilavniški tečaj v Idriji. Spisal Makso Pirnat.
Kratek popis novega realčnega poslopja. Spisal ravnatelj
Karel Pirc.
- L. 1903/4: **Začetni pouk v prostem risanju na realkah.** Spisal Vinko
Levičnik.
† **Ivan Rode.** Nekrolog. Napisal M. Pirnat.
- L. 1904/5: † **Ravnatelj Karel Pirc.** Nekrolog. Napisal dr. S. Beuk.
Bernoullijeva lemniskata. Spisal dr. S. Beuk.
Rudniško gledališče v Idriji. Spisal Makso Pirnat.
Govor ob stoletnici Schillerjeve smrti. Makso Pirnat.

